

Mary Ann Stamsø

«Den store boligdugnaden» Boforhold for flyktninger

Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomiljø

BYGGFORSK

Norges byggforskningsinstitutt

Mary Ann Stamsø

«Den store boligdugnaden» Boforhold for flyktninger

Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomiljø

Prosjektrapport 252 – 1999

Prosjektrapport 252
Mary Ann Stamsø
«Den store boligdugnaden»
Boforhold for flyktninger
Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomiljø

Emneord:
Boforhold, boligtilskudd, flyktninger, integrering,
naboskap

ISSN 0801-6461
ISBN 82-536-0647-8

200 eks. trykt av
S.E. Thoresen as
Innmat: 100 g Fortuna
Omslag: 200 g Cyclus

© Norges byggforskningsinstitutt 1999

Adr.: Forskningsveien 3 B
Postboks 123 Blindern
0314 OSLO
Tlf.: 22 96 55 55
Faks: 22 69 94 38 og 22 96 55 42

Forord

Dette er en undersøkelse om boforhold for flyktninger som er førstegangsbosatt i utleieboliger med tilskudd fra Husbanken. Bakgrunnen for undersøkelsen er "den store boligdugnaden", da kommunene ble bedt om å bosette en stor gruppe flyktninger i 1994 og 1995. Undersøkelsen er en del av utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomiljøer ved Byggforsk (1997 - 2000).

Utviklingsprogrammet er finansiert av Kommunal- og regionaldepartementet, Husbanken og Utlendingsdirektoratet.

Undersøkelsen fokuserer på boligenes kvalitet og beliggenhet, flyktningenes bo- og nærmiljø, bokostnader og flytteårsaker. Det har vært viktig å vise både hvordan flyktningenes boforhold står i forhold til deres egne behov, og deres boforhold i relasjon til nordmenn.

En stor takk rettes til alle flyktningene og ansatte i kommunene som har bidratt i denne undersøkelsen. En takk rettes også til alle som har bidratt til arbeidet med prosjektet. Professor i antropologi Eduardo Archetti, sosiolog Hilde Krogh og sosiolog Oddrun Sæter har gitt verdifulle kommentarer til rapporten. Cand.mag. Steinar Østerby og sosialøkonom Viggo Nordvik har gitt gode kommentarer til behandling av datamaterialet.

Undersøkelsen er gjennomført og rapportert av sosialøkonom Mary Ann Stamsø.

April 1999

Thorbjørn Hansen
Avdelingssjef

Susanne Søholt
Prosjektleder

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	7
Bosetting og bruk av etableringstilskudd	7
Boligstandard og beliggenhet	7
Bomiljø og nærmiljø	8
Flytting	8
Bokostnader	9
Sammenlikning mellom flyktninger og nordmenn	9
1 Innledning	11
1.1 Bakgrunn	11
1.2 Begrepsavklaring og problemstillinger	12
2 Metode	15
2.1 Forundersøkelse	15
2.2 Utvalg av kommuner og flyktninger	15
2.3 Telefonintervju av ansatte i kommunene	16
2.4 Spørreskjema til flyktningene	17
2.5 Boforholdsundersøkelsen 1995 – nordmenns boforhold	17
2.6 Registerdata fra Husbanken	17
2.7 Spesielle hensyn i metodevalg	17
3 Utvalget av flyktninger	19
3.1 Fordeling og svarprosent	19
3.2 Beskrivelse av utvalget	19
4 Representativitet i utvalget	23
4.1 Kommunene	23
4.2 Flyktningene	23
4.3 Geografisk fordeling	24
4.4 Bolig	24
5 Boligtilskudd	27
5.1 Innledning	27
5.2 Husbankens tilskuddsordning	27
5.3 Bruk av tilskudd for alle flyktningene	28
5.4 Bruk av tilskudd i utvalget og kommunenes vurdering	29
5.5 Oppsummering	30
6 Boligstandard	31
6.1 Innledning	31
6.2 Tilbakemelding fra flyktningene om standard	31
6.3 Tilbakemelding fra kommunene om standard	40
6.4 Oppsummering	41
7 Beliggenhet	43
7.1 Innledning	43
7.2 Tilbakemeldinger fra flyktningene om beliggenhet	43
7.3 Kommunenes vurdering av boligens beliggenhet	50
7.4 Oppsummering	50
8 Bomiljø og nærmiljø	53
8.1 Innledning	53
8.2 Tilbakemelding fra flyktninger om kontakt med naboer	53
8.3 Kommunenes vurdering	63
8.4 Oppsummering	69

9	Flytting	71
9.1	Innledning.....	71
9.2	Tilbakemelding fra flyktningene om flytting	71
9.3	Kommunenes vurdering av omfanget av flytting og flytteårsaker.....	78
9.4	Fraflyttede boliger	80
9.5	Boligtilbud ved familiegjenforening	81
9.6	Oppsummering	82
10	Boutgifter	83
10.1	Innledning.....	83
10.2	Husleie.....	83
10.3	Bostøtte.....	86
10.4	Oppsummering	87
11	Boforhold for flyktninger og nordmenn.....	89
12	Avslutning	91
	Litteraturliste	93
	Vedlegg	95
	Vedlegg 1: Bosatte fordelt på region.....	95
	Vedlegg 2: Bosatte, folkemengde og tilskudd	96
	Vedlegg 3: Flyktninger og bakgrunn.....	97
	Vedlegg 4: Tiltak i kommunene.....	98
	Vedlegg 5: Spørreskjema til flyktninger	104
	Vedlegg 6: Intervjuguide til kommuner	109

Sammendrag

Hensikten med denne undersøkelsen har vært å studere boforholdene for flyktninger, som er bosatt i boliger finansiert ved hjelp av Husbankens etableringstilskudd for vanskeligstilte. Bakgrunnen var "den store boligdugnaden", da kommunene ble bedt om å bosette en stor gruppe flyktninger i 1994 og 1995. Hovedgruppen av flyktninger kom fra Bosnia, men også andre flyktninger ble bosatt, og er med i undersøkelsen. Utgangspunktet for undersøkelsen er de boligene som ble bygget, utbedret eller kjøpt ved hjelp av boligtilskudd i året 1995. Hva slags boliger kommunene har kjøpt, utbedret eller bygget ved hjelp av dette etableringstilskuddet, og hvor fornøyd flyktningene er med boligene, er sentrale problemstillinger. Det har vært viktig å få frem hvordan flyktningene opplever bo- og nærmiljøene til disse boligene, og beliggenhet i kommunene i forhold til ulike servicetilbud. I tillegg er forskjellige problemstillinger omkring flytting behandlet.

Undersøkelsen baserer seg på spørreskjema til et utvalg flyktninger i 26 kommuner, intervju av representanter i de samme kommunene, registerdata fra Husbanken og boforholdsundersøkelsen fra 1995 blant nordmenn.

Bosetting og bruk av etableringstilskudd

I 1995 ble det bosatt 5.486 flyktninger i Norge, nesten halvparten var fra Bosnia. Vårt utvalg av kommuner bosatte 40 prosent av alle flyktningene som ble bosatt i 1995.

I 1995 benyttet kommunene seg av tilskudd til 1089 boliger til flyktninger. Tilskuddet kan i tillegg til kommunale utleieboliger også tildeles stiftelser, AS, og direkte til personer. I 1995 ble 87 prosent av tilskuddene tildelt kommunale utleieboliger.

78 prosent av boligene som fikk tilskudd ble kjøpt, 12 prosent ble bygget, og kun 3 prosent ble utbedret. Vår undersøkelse viser at tilskuddet har betydd mye for bosettingen. Når bosettingen øker i kommunene, så øker også bruk av tilskudd. Kommunene i utvalget vårt har fått nesten 70 prosent av tilskuddene som ble utbetalt i 1995. Mange kommuner fremhevet at tilskuddet var en forutsetning for å kunne bosette så mange.

Boligstandard og beliggenhet

Blokkleiligheter utgjør om lag halvparten av boligene. Dette er tilfelle både i de fem store byene og i de øvrige kommunene. De fleste boligene er 3-roms boliger. Boligene har jevnt over god standard ifølge tilbakemeldinger fra både flyktninger og ansatte i kommunene. Kommunene opplever få negative tilbakemeldinger på boligstandarden, også i de kommunene der boligene ligger under gjennomsnittlig standard. Dette kan tolkes som at når man går utenom markedet, så oppnår flyktningene en boligstandard som likner på den standard nordmenn har. I byene derimot, gir en del av flyktningene tilbakemelding om at boligene er for små.

Boligene ligger sentralt i kommunene. De ligger i boligområder med naboer tett ved og god offentlig kommunikasjon. I all hovedsak har boligene kort avstand til ulike servicetilbud som dagligvarebutikk, skole, barnehage, lege etc. Selv om de fleste bor i områder med trafikkforhold der de mener det er trygt for barn å leke, er det forholdsvis mange som oppgir at det ikke er trygt. Det er også en del som er plaget av støy fra naboer eller trafikk.

Bomiljø og nærmiljø

De fleste flyktningene har rapportert at de har kontakt med naboene, men det er likevel et stort flertall som ønsker mer kontakt. Bosniske flyktninger har mer uforpliktende kontakt, som å snakke sammen og besøke hverandre, enn de andre flyktningene. De andre flyktningene har mer av forpliktende kontakt, som å hjelpe hverandre og å låne ting av hverandre. Det er flere av de andre flyktningene som ønsker mer kontakt med naboer, og dette gjelder alle typer kontakt. Ut fra kommunens vurdering har det vært vanskeligere for de andre flyktningene å bli integrert/få kontakt med nordmenn, enn det har vært for bosniere.

Det er også forskjeller mellom menn og kvinner. Færre menn har kontakt med naboene og flere menn ønsker mer kontakt.

Kommunene rapporterer om en rekke tiltak som er satt i gang for å fremme integrering. Ulike kulturtilbud og kurstilbud er satt i gang de fleste steder. Mange kommuner rapporterer også at de har lokaler der flyktningene kan møte hverandre eller nordmenn, for eksempel internasjonal kafé eller andre lokaler. Det er store forskjeller mellom kommunene når det gjelder kommunenes vurdering av hvorvidt flyktningene har blitt en del av nærmiljøet. Mange faktorer ser ut til å bety mer for integrering enn kommunenes tiltak. Mange kommuner vurderer at det å være i arbeid/utdanning, beherske norsk og å ha barn har vært viktige faktorer for sosial kontakt i bo- og nærmiljø.

Flytting

Over halvparten av flyktningene i utvalget ønsker å flytte. Den hyppigste årsaken til ønske om å flytte er bedre muligheter for arbeid eller utdanning. Deretter er bedre klima og større bolig viktige årsaker. Her er det også forskjeller mellom bosniere og de andre flyktningene. Bedre muligheter for arbeid eller utdanning er viktig for alle. For bosniere er bedre klima og ønske om å bo i by også blant de tre viktigste årsakene. For de andre flyktningene er ønske om større bolig og kontakt med nordmenn blant de tre viktigste årsakene.

Vi har bedt kommunene om å gi en vurdering av årsakene til de flyttingene, som faktisk har funnet sted. Den enkeltårsaken som har medført mest flytting er flytting til hjemlandet. For de som ikke har flyttet til hjemlandet, er de viktigste årsakene til flytting bedre muligheter for arbeid eller utdanning, ønske om å bo mer sentralt i landet og ønske om å bo i by.

De fraflyttede boligene blir for det meste disponert til andre flyktninger, men det er også eksempler på at kommuner benytter disse boligene til andre vanskeligstilte, omsorgsboliger og utleie til ansatte i kommunene.

Bokostnader

Det er ikke store forskjeller i husleie mellom byene og de andre kommunene. Men mellom byene er det store variasjoner, og likeledes mellom de andre kommunene. Noen steder har dette sammenheng med at boligmarkedet er stramt, og særlig er tilbudet av mindre boliger lite mange steder. For de boligene som er nybygde, kan høye husleier gjenspeile anleggskostnader. Vi har ikke gode nok data til å gå nærmere inn på hvilke faktorer som kan forklare de store forskjellene i husleie mellom kommunene.

Et flertall av beboerne mottar statlig bostøtte. Det er store forskjeller i andel som får bostøtte mellom kommunene. I enkelte kommuner mottar alle bostøtte, i andre kommuner mottar ingen bostøtte, og i noen kommuner er det begge deler. Kommunene har ulik praksis mht. hvordan ordningen med bostøtte organiseres. Husstanden kan motta bostøtte direkte fra Husbanken, eller via kommunen der det da går som fradrag i husleie. Organiseringen av utbetalingen av bostøtte gir ikke merkbare utslag i beboernes husleie.

Sammenlikning mellom flyktninger og nordmenn

Det er nokså store forskjeller i boligstandard mellom flyktninger og nordmenn. Flyktningene bor i større grad i blokk og rekkehus, og i langt mindre grad i enebolig enn nordmenn. Flyktningene bor også i mindre boliger enn nordmenn. Flyktningeboligene i byene ligger noe mindre sentralt enn nordmenns boliger. Utenom byene er det motsatt, der flyktningeboligene har mer sentral beliggenhet.

Generelt har flyktninger mer kontakt med naboer enn nordmenn. Spesielt gjelder dette mer personlig og forpliktende former for kontakt, som å hjelpe hverandre og å låne ting av hverandre. Men også å besøke hverandre i nabolaget gjør flyktninger oftere enn nordmenn. Å snakke sammen i nabolaget, er derimot noe nordmenn gjør oftere enn flyktninger.

Årsaker til flytting varierer mellom flyktninger og nordmenn. Årsakene til flytting blant nordmenn er ofte av mer praktisk karakter, som ulike kvaliteter ved boligen. For flyktningene er sosiale og miljømessige aspekter av større betydning.

1 Innledning

I dag finnes det ikke systematisert kunnskap om hva slags boliger flyktninger blir tilbudt ved førstegangs bosetting i kommunene. Det finnes heller ikke systematisert kunnskap om hva slags bomiljø flyktningene blir bosatt i. I forhold til å bruke bosetting som en strategi i integreringsprosessen, vil det være nyttig å få belyst sider ved kommunenes bosettingspraksis som kan støtte opp om eller vanskeliggjøre inkludering av flyktninger i det norske samfunnet.

Denne rapporten er en beskrivelse og vurdering av boliger og bomiljø flyktningene får når kommunene benytter seg av husbankens tilskuddsmidler til etablering i bolig. Undersøkelsen fokuserer også på i hvilken grad tilbudet tilfredsstillter flyktningenes behov relatert til bolig og bomiljø. Boligenes beliggenhet i forhold til sentrum i kommunene, samt omfang og årsaker til flytting blir også vurdert. Rapporten gir også en beskrivelse av bokostnadene for flyktningene, som husleie og bostøtte.

Flyktning betyr i denne rapporten tidligere asylsøkere som er gitt oppholdstillatelse både som flyktning på humanitært grunnlag (bl.a. kollektiv oppholdstillatelse for bosniere), overføringsflyktninger og familiegjenforening med personer i de nevnte grupper.

1.1 Bakgrunn

Krigen i Bosnia-Hercegovina skapte den største flyktningkatastrofen i Europa siden den 2. verdenskrig. Allerede i 1992 kom de første flyktningene fra Bosnia-Hercegovina til Norge, og i 1993 kom det flere flyktninger til Norge enn noen gang tidligere. Regjeringen bestemte i 1993 at 9000 bosniere skulle bosettes i norske kommuner så snart som mulig. I tillegg kom minst 1000 personer fra andre deler av verden. Daværende kommunalminister Gunnar Berge tok på bakgrunn av dette i 1994 et initiativ i forhold til kommunene. Kommunalministeren ba kommunene om å ta imot de flyktningene som da satt i statlige mottak, og som var innvilget en kollektiv arbeids- og oppholdstillatelse. Av politikerne ble dette betegnet som en nasjonal dugnad.

Viktige virkemidler for å kunne bosette så mange utover i kommunene var integreringstilskuddet og Husbankens boligtilskudd for vanskeligstilte. Integreringstilskudd er tilskudd som kommunene mottar fra staten for å ta imot og integrere flyktninger i sin kommune. Integreringstilskuddet skal dekke kommunenes gjennomsnittsutgifter til bosetting og integrering av flyktninger i bosettingsåret og de fire neste årene. Integreringstilskuddet er ikke øremerket, og bruken av midlene er ikke evaluert. Disse midlene kan benyttes til boligfinansiering, og er spesielt viktig mht. private boligløsninger. Husbankens tilskuddsordning for økonomisk vanskeligstilte grupper ble tatt i bruk av kommunene for å dekke egenkapital ved boligetablering av denne store gruppen flyktninger. Tilskuddet fra Husbanken går i første omgang til finansiering av kommunale utleieboliger til flyktninger, men flyktningene har også anledning til å kjøpe sin egen bolig ved hjelp av dette tilskuddet.

Det ble i 1995 bosatt 5 486 flyktninger. 2 910 personer hadde kommet som asylsøkere, 1 517 som overføringsflyktninger og 1 035 personer som ledd i familiegjenforening (vedlegg 1).

1089 av disse husholdningene ble i 1995 bosatt i boliger der kommunene hadde mottatt tilskudd fra Husbanken. Det er et utvalg av husholdningene i disse boligene vi studerer i denne undersøkelsen.

1.2 Begrepsavklaring og problemstillinger

Husbankens hovedmål er at alle skal disponere en god bolig i et godt bomiljø. I denne undersøkelsen har vi forsøkt å finne ut om tilskuddsordningen bidrar til at denne målsetningen oppfylles. Vi har derfor formulert delproblemstillinger knyttet til ulike sider ved vurdering av bolig og bomiljø. I tillegg har vi sammenliknet bolig og bomiljø mellom flyktninger og nordmenn.

Integrering er en sentral problemstilling i undersøkelsen. Dette er et mye brukt og omdiskutert begrep. I St.meld. nr. 17 (1996-97), "Om innvandring og det flerkulturelle Norge", opereres det med følgende definisjon: "Begrepet betegner *målet* om likestilling gjennom like muligheter, rettigheter og plikter til deltakelse for alle, uansett opprinnelse. Det brukes også om ulike *samfunnsprosesser* i retning av målet. Slike prosesser er sammensatte, foregår kontinuerlig, er sjelden helt konfliktfrie og berører alle deler av befolkningen." I denne undersøkelsen fokuserer vi på integrering i flere sammenhenger. Dette gjelder boligstandard, boligens beliggenhet, kommunale tiltak og flyktingenes kontakt i bo- og nærmiljø.

Type boliger

Hva slags boliger har kommunene kjøpt, utbedret eller oppført for å bosette flyktninger? Hvordan vurderer kommunene ordningen med tilskudd for å kunne bosette flyktninger? Hvilke boligkategorier tilhører boligene, og hvordan er standarden? Standard vurderes både ut fra generelle indikatorer, og ut fra flyktingenes oppfatning, samt utfra en vurdering fra ansatte i kommunene. Disse problemstillingene blir behandlet i kapittel 5 og 6.

Beliggenhet

Boligens beliggenhet er viktig. Hvilken beliggenhet har boligene i forhold til ulike servicetilbud? Hva er det med beliggenheten til boligene som er av betydning for flyktingene? Disse problemstillingene behandles i kapittel 7.

Bo- og nærmiljø

Bomiljø og nærmiljø er sentrale begreper i våre problemstillinger. Bomiljø er også et mye brukt og omdiskutert begrep. Ås (1977) opererer med følgende definisjon: "Ved å studere bomiljø, studerer man samspillet mellom menneskene, de fysiske omgivelsene og den sosiale organiseringen". Men begrepet kan også gis et bredere innhold ved å inkludere beboernes utveksling med omverdenen gjennom kommunikasjon og flyttestrømmer. I denne undersøkelsen ønsker vi ved vår fokusering på bomiljø å fokusere på flyktingenes ulike former for kontakt med naboer. Et annet begrep, som inneholder noe av de samme elementene, er nærmiljø. Nærmiljøet står for omgivelsene, for forholdet mellom mennesker i de nære omgivelser, både de bygde omgivelser og naturen (Gullestad 1985). I denne undersøkelsen vil nærmiljøet bli fokusert først og fremst ved kommunale tiltak. Bo- og nærmiljø vil noen steder brukes litt om hverandre, da enkelte aktiviteter vil fremme deltagelse både i bo- og nærmiljø. Viktige problemstillinger er her om flyktingene har kontakt med naboer, og om denne kontakten står i forhold til deres behov? Hvordan opplever flyktingene

nærmiljøet? Har kommunene tatt noe initiativ for å fremme integrering i nærmiljøet? Disse problemstillingene behandles i kapittel 8.

Flytting

Mange flyktninger flytter fra de boligene de er tildelt. Hvor stort er omfanget av flytting? Hva er årsakene til den flyttingen som faktisk har funnet sted? Hva er årsakene til at beboerne som bor i boligene i dag ønsker å flytte? Hvordan har kommunene disponert de fraflyttede boligene? Kapittel 9 behandler disse problemstillingene.

Bokostnader

Bokostnader er viktig for beboerne. Hvordan er nivå på husleiene i boligene? Finnes det store geografiske forskjeller i husleienivå, og hvordan er forholdet mellom byer og mindre sentrale strøk mht. nivå på husleie? I hvor stor grad er beboerne avhengig av statlig bostøtte? Kapittel 10 behandler disse problemstillingene.

2 Metode

Evalueringen tar utgangspunkt i de 1089 boligene som mottok tilskudd fra Husbanken i 1995. Spørsmål om boligen og bomiljø knyttes til disse boligene. Spørsmål omkring integrering og andre spørsmål som gjelder flyktningene vil derved knytte seg til flyktninger som var bosatt i disse boligene på tidspunktet for undersøkelsen. Dette var i mars-april 1998.

Denne undersøkelsen baserer seg i hovedsak på fire datakilder. Vi har foretatt intervju med et utvalg kommuner, og sendt spørreskjema til flyktninger bosatt i disse kommunene. I tillegg har vi benyttet noe registerdata fra Husbanken. For å kunne sammenlikne flyktnings og nordmenns boforhold har vi benyttet data fra boforholdsundersøkelsen -95. I intervjuene med kommunene og spørreskjema til flyktningene har vi bevisst vektlagt å også konsentrere oss om noen av de samme problemstillingene. En relativt lav svarprosent på spørreskjemaene vil derved suppleres av data fra kommunene, slik at vi får et mer helhetlig bilde og mer solide funn.

2.1 Forundersøkelse

For å få vite noe om viljen i kommunene til å være med på en slik undersøkelse foretok vi en liten forundersøkelse pr. telefon. Ca. 1/3 av kommunene ble oppringt. Undersøkelsen besto også av drøfting av aktuelle problemstillinger. Kommunene var svært positive til undersøkelsen.

2.2 Utvalg av kommuner og flyktninger

Vi har valgt å ha to utvalg - ett kommuneutvalg og ett flyktingutvalg. Dette er gjort for å få mest mulig informasjon om de aktuelle problemstillingene. Noen spørsmål i spørreskjemaene for utvalgene er overlappende, slik at vi får synspunkter på samme problemstilling sett fra både kommuner og flyktninger. Andre spørsmål er komplementære slik at informasjon fra kommuner og flyktninger utfyller hverandre.

2.2.1 Kommunene

I utvalget av kommuner har vi lagt vekt på å ha forskjellige typer kommuner representert. For å trekke ut et representativt utvalg kommuner i forhold til størrelse og geografisk beliggenhet, ble kommunene, som hadde mottatt tilskudd fra Husbanken stratifisert på UDIs regioner. Dette var region Nord, Midt-Norge, Vest, Sør, Øst og Indre-Øst. Fra hver region ble det trukket ut en like stor andel kommuner, slik at regioner med høyere antall kommuner fikk et høyere antall kommuner i utvalget. Kommunene ble også trukket slik at både store og små kommuner, sett i forhold til størrelse på mottatt tilskudd, var representert i utvalget. Dette vil innebære en overrepresentasjon av små kommuner sett i forhold til tilskudd. Det vil imidlertid sikre at også kommuner med lite tilskudd og de flyktningene som bor i disse kommunene blir med i utvalget. Fem store byer ble valgt ut i tillegg til denne trekningen.

Fordeling av utvalgskommuner på UDIs regioner:

Region Nord: Gamvik, Hattfjelldal, Dønna og Bodø.

Region Midt-Norge: Alstadhaug, Kristiansund, Herøy, Hareid, og Trondheim.

Region Vest: Voss, Askvoll, Sola, Stavanger og Bergen.

Region Sør: Kristiansand, Grimstad, Marnardal og Siljan.

Region Øst: Bærum, Svelvik, Nes, Andebu og Oslo.

Region Indre Øst: Gausdal, Stange og Øyer.

Til sammen utgjør utvalget 26 kommuner, herunder fem store byer. Disse fem byene er Oslo, Stavanger, Bergen Trondheim og Bodø. Ved behandling av datamaterialet har vi valgt å dele materialet inn i disse fem byene og resten av kommunene utenom disse byene. I resten av kommunene finnes forøvrig også mindre byer. I hele rapporten vil de fem byene betegnes som byene, og de andre kommunene som kommuner utenom byene/øvrige kommuner.

2.2.2 Flyktingene

I kommunene utenom byene ble alle boligene som hadde mottatt tilskudd trukket ut. I byene ble det trukket et utvalg. På denne måten unngikk vi overrepresentasjon fra byene. Det har vært en viktig politisk målsetning å bosette flyktinger også i mindre kommuner, og vi har derfor lagt vekt på å få med både distrikts- og bykommuner. Fra byene ble det trukket 71 husholdninger fra Oslo og 30 husholdninger fra hver av de andre byene. I Oslo ble utvalget trukket slik at alle adressene som hadde mottatt tilskudd i 4 utvalgte bydeler ble med. Disse bydelene er Uranienborg-Majorstua, Nordstrand, Sagene-Torshov og Østensjø. Bydelene ble kategorisert etter beliggenhet etter en øst-vest kategorisering, jfr. Fafo rapport om levekår blant flyktinger i Oslo 1995 "Skaff meg en jobb" (Djuve og Hagen 1995). En bydel fra indre-vest, indre-øst, eldre drabantbyer og ytre-vest ble trukket ut. På denne måte har vi fått en geografisk og sosial spredning av bomiljøer som representerer Oslo regionen.

Det endelige utvalget av husholdninger som ble trukket ut var 365, hvorav 55 prosent representerte de fem store byene og 45 prosent de øvrige, utvalgte kommunene.

2.3 Telefonintervju av ansatte i kommunene

For å belyse de aktuelle problemstillingene har vi foretatt intervjuer pr. telefon med ansatte i de utvalgte kommunene. Intervjuene er basert på et spørreskjema som ble sendt kommunene på forhånd. Spørreskjemaet inneholdt både åpne og lukkede svaralternativer.

Spørsmålene er konsentrert om problemstillinger knyttet til bolig, bomiljø, beliggenhet, bokostnader, flytting og tilskudd for de flyktingene som er bosatt. I kommunene ba vi om intervju med den som var ansvarlig for arbeid med flyktinger/boligforhold for flyktinger. I Oslo og de fleste kommunene utenom Stavanger, Bergen, Trondheim og Bodø har vi intervjuet ansatte på sosialkontoret. I Stavanger Bergen, Trondheim og Bodø, og enkelte av de andre kommunene, har vi intervjuet ansatte på boligkontoret. Siden spørsmålene både har dreid seg om boligforhold og andre forhold, har boligkontor og sosialkontor oftest samsnakkert før intervju. Alle kommunene som ble trukket ut, ønsket å være med på intervju.

2.4 Spørreskjema til flyktingene

Spørreskjema til flyktingene inneholdt også både åpne og lukkede svaralternativer. Spørsmålene er konsentrert om problemstillinger knyttet til bolig, bomiljø, beliggenhet, bokostnader og flytting. Vi valgte å oversette spørreskjemaene til tre språk i tillegg til norsk. Hovedmålgruppen var bosniere, men med utgangspunkt i UDIs statistikk over antall bosatte flyktinger fra ulike land i det aktuelle tidsrommet, ble spørreskjemaene oversatt til engelsk, arabisk og bosnisk/kroatisk/serbisk.

Konvolutter med brev og spørreskjema ble sendt til kommunene, kun med påført adresse. Kommunene påførte navn på adressene og videresendte konvoluttene til flyktingene.

Alle flyktingene ble tilsendt brev på fire ulike språk, med et norsk spørreskjema, men med informasjon om at spørreskjema på et av de tre andre språkene kunne fås ved henvendelse til flyktingkonsulenten i kommunen. Vi hadde avtale med kommunene om bistand til å fylle ut spørreskjemaet, dersom noen skulle ha behov for det. Ut fra de tilbakemeldingene vi har fått har vi inntrykk av at dette bare unntaksvis har forekommet. Det ble foretatt to purrerunder.

2.5 Boforholdsundersøkelsen 1995 – nordmenns boforhold

For å få et mer fullstendig bilde av flyktingenes boforhold, har vi sammenliknet med nordmenns boforhold. Vi ønsket med dette å undersøke hvordan boligforholdene for flyktinger i disse boligene er, i forhold til det man kan regne som alminnelig norsk standard. Nordmenns boforhold er systematisk blitt kartlagt gjennom egne boforholdsundersøkelser, gjennomført av SSB i samarbeid med Norges Byggforskningsinstitutt. Boforholdsundersøkelsene er gjennomført med ca. 7 års mellomrom, fra 1967 til 1995, og er landsomfattende. I dette prosjektet har vi tatt utgangspunkt i boforholdsundersøkelsen-95 (BU-95), når vi sammenlikner med flyktingenes boforhold. I vårt spørreskjema til flyktingene har vi spørsmål som er identiske med spørsmål fra BU-95, og vi har spørsmål som er tilnærmet like, dvs. sammenliknbare. I denne sammenlikningen har vi tatt ut nordmenn fra BU-95 som bor i de samme områdene som flyktingene i vår undersøkelse. Vi har også vektet materialet i forhold til alder, slik at vi ser på samme aldersfordelingen i BU-95 som vårt eget utvalg av flyktinger. Sammenlikningen dreier seg om boligstandard, boligens beliggenhet, bomiljø og flytting.

2.6 Registerdata fra Husbanken

I denne undersøkelsen har vi også benyttet noe registerdata fra Husbanken. Dette datamateriale består av søknader om tilskudd til Husbanken. I oversikter i denne undersøkelsen, som gjelder hele landet, er dette datamateriale benyttet. Det ble også benyttet ved trekking av boliger som skulle være med i undersøkelsen. Å knytte disse boligene til tilhørende adresser ble gjort i Husbanken.

2.7 Spesielle hensyn i metodevalg

Det kan være spesielle metodeproblemer knyttet til survey-undersøkelser av levekår for flyktinger og innvandrere. Et problem er hvordan survey-undersøkelser av levekår eller

holdninger skal nå frem til de mest marginale gruppene – til dem som kanskje ikke behersker sitt eget morsmål skriftlig. Et annet problem er hvordan vi skal sikre reliabiliteten i spørreundersøkelser blant grupper som er skeptiske til, eller endog redde for offentlig kartlegging av personlige forhold (Aase 1996). Det kan også være problematisk å velge indikatorer for å måle levekår. Et eksempel er at trangboddhet som indikator kan være lite verdifull, hva skal telle som trangbodd? Hvor viktig skal det være i forhold til andre interesser? (Føllestad 1996).

I vår undersøkelse har vi forsøkt å ta spesielle hensyn ved valg av metode. Spørreskjemaene til flyktingene inneholdt spørsmål med mulighet for både åpne og lukkede svar. Vi har bevisst vektlagt enkelte kvalitative forhold for at så mange som mulig skulle ha interesse av å besvare spørreskjema. I tillegg har vi vektlagt at spørsmålene ikke skulle oppfattes å virke kontrollerende. Dette er fordi mange av flyktingene har traumatiske opplevelser bak seg om forhold omkring forfølgelse og kontroll. Vi har også utelatt enkelte indikatorer på boligkvalitet som ikke nødvendigvis har samme betydning for mennesker fra en annen kultur, som for nordmenn. Et eksempel på en variabel som er sentral når vi studerer boforhold for nordmenn, men som er utelatt i spørreskjema til flyktingene, er størrelse på husstanden. For å kompensere noe for dette har vi stilt spørsmål om trangboddhet til kommunene. Selv om vi skulle ønske å ha flere opplysninger for å kunne gi en mer utførlig beskrivelse av flyktingers boforhold og bomiljø, tror vi disse momentene har hatt betydning for at mange vil ønske å svare. Etter at undersøkelsen er ferdig, er vi likevel av den oppfatning at vi kunne tatt med flere spørsmål om bl.a. husstandens sammensetning. Oversettelse av brev og spørreskjema til flyktinger var viktig for at informantene skulle vite hva undersøkelsen dreide seg om. Anonymitet mht. navn mener vi var viktig for å få god oppslutning omkring undersøkelsen.

3 Utvalget av flyktninger.

3.1 Fordeling og svarprosent

Flere av boligene som ble plukket ut, og tilsendt spørreskjema var ikke bebodd av flyktninger. Enkelte kommuner hadde ikke oversikt over hvor mange boliger dette dreiet seg om. På grunn av dette har vi ikke muligheter for å beregne eksakt svarprosent. Vi skiller her mellom begrepene brutto- og nettoutvalg. Bruttoutvalg er alle boligene som er trukket ut, og som har fått tilsendt spørreskjema. Nettoutvalget er den del av disse boligene som faktisk er bebodd av flyktninger. Svarprosenten skal beregnes av nettoutvalget, og det er denne størrelsen vi ikke vet eksakt. Ser vi kun på kommunene utenom byene er oversikten over bebodde boliger god, slik at svarprosenten her kan beregnes, og den er ca. 60%. Det er byene som ikke har oversikt over antall boliger bebodd av flyktninger.

Antall som besvarte spørreskjemaet var 147. Med de opplysningene vi har om hvilke boliger som faktisk var bebodd av flyktninger (333), så skulle det tilsa en svarprosent på ca. 44 prosent. Men pga. manglende oversikt over bebodde boliger, ligger svarprosenten over , og dette blir et minimumstall.

Noen mindre kommuner med få flyktninger hadde en svarprosent på 100 prosent, mens andre hadde svarprosent på 0. Alstadhaug kommune, som har et betydelig innslag av flyktninger blant sine beboere, både absolutt og i forhold til folketallet, hadde en svarprosenten på 68 prosent.

Gamvik kommune, som fikk tilskudd til 13 boliger, har ikke bosatt flyktninger i disse boligene. De tamilske flyktningene, som fikk tilbud om å bo i disse boligene, valgte å finne seg egne og billigere boliger. Gamvik kommune er derved med i undersøkelsen, men ingen av flyktningene er med, siden de ikke kunne knyttes til disse boligene.

3.2 Beskrivelse av utvalget

Vi har valgt å dele flyktningene inn i to grupper: Bosniere og andre flyktninger. Bakgrunnen for dette er at vi ønsker å få frem evt. forskjeller mellom europeiske og ikke-europeiske flyktninger. Med 54 prosent bosniere og 46 prosent av andre nasjonaliteter til sammen, er det mange nok innen hver gruppe til å kunne si noe om generelle tendenser. Utvalget av flyktninger fra de enkelte land er for lite til å dele inn etter alle nasjonalitetene.

Tabell 3.2.1

Prosentvis fordeling på kjønn og opprinnelse i utvalget.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

	Alle	Bosniere	Andre flyktninger
Menn	61	56	67
Kvinner	39	44	33
N	147	79	68

Det var et flertall av menn som besvarte spørreskjemaet. Dette kan ha flere årsaker. En faktisk overvekt av menn blant flyktingene kan forklare noe av denne forskjellen i representasjon. Andelen menn var lavest blant bosniere. En forklaring kan være at mange bosniske husholdninger er uten familiefar, noe som vises ved at andelen enker fra Bosnia er relativt høy (jfr. tab. 3.2.2).

Tabell 3.2.2

Prosentvis fordeling på sivilstatus og kjønn i utvalget.

Kilde: Spørreskjema til flyktinger.

	Alle	Bosniere		Andre flyktinger	
		Menn	kvinner	Menn	kvinner
Enslig	20	21	21	9	36
Samboer	2	0	0	2	5
Gift	61	74	38	82	27
Separert/skilt	10	5	15	7	23
Enke/enkemann	7	0	27	0	5
N	147	43	34	47	23

Det er i hovedsak kvinnene som lever uten samboer eller ektefelle. Blant de bosniske flyktingene er en stor andel av kvinnene enker, og blant de andre flyktingene finnes en relativt stor andel enslige kvinner.

Tabell 3.2.3

Prosentvis fordeling på alder og kjønn i utvalget.

Kilde: Spørreskjema til flyktinger.

	Alle	Bosniere		Andre flyktinger	
		menn	kvinner	menn	kvinner
Under 20 år	1	0	0	0	5
20 til 30 år	14	9	18	7	33
30 til 40 år	32	24	12	56	29
40 til 50 år	31	36	50	20	19
50 til 60 år	10	17	3	9	9
Over 60 år	12	14	17	8	5
N	147	43	34	47	23

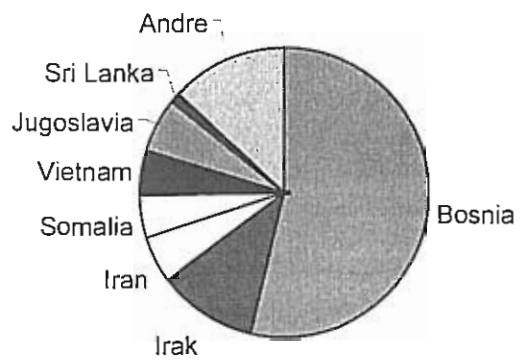
Det er stor aldersmessig spredning, men en hovedvekt (over 60 prosent) av alle flyktingene er mellom 30 og 50 år. For bosniere ligger flest i aldersgruppen 40 til 50 år, mens blant de andre flyktingene ligger flest mellom 30 til 40 år. Gjennomsnittlig alder for kvinner er på 41 år og for menn 44 år.

Fig.3.2

Flyktningene i utvalget fordelt på nasjonalitet.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

Nasjonalitet i utvalget

I utvalget er 54 prosent fra Bosnia-Hersegovina, 11 prosent fra Irak, 6 prosent fra Somalia, 6 prosent fra Jugoslavia (Kosovo), 5 prosent fra Iran og 5 prosent fra Vietnam, 5 prosent fra andre asiatiske land, 5 prosent fra andre afrikanske land og 3 prosent andre (2 kurdere som ikke har oppgitt land, og 2 fra land i Sør-Amerika).

Relativt få har besvart spørreskjemaet på andre språk enn norsk. 14 spørreskjema ble besvart på bosnisk/kroatisk/serbisk og 4 på arabisk (de var fra Irak). Vi har altså ikke greid å få med flyktninger som ikke behersker norsk, og i så måte har vi noe skjevhet i utvalget. Det betyr at problemer med integrering som skyldes språkproblemer ikke kommer frem gjennom spørreskjema til flyktingene.

4 Representativitet i utvalget

4.1 Kommunene

I 1995 bosatte kommunene i utvalget ca. 40 prosent av alle flyktningene som ble bosatt dette året. Disse kommunene utgjør ca. 30 prosent av landets befolkning (befolkning pr. 1.1.97). Kommunene mottok til sammen nesten 70 prosent av tilskuddene fra Husbanken utbetalt i 1995. Det innebærer at det ble bosatt relativt flere flyktninger i disse kommunene, enn i landet for øvrig (vedlegg 3). Det innebærer også at det ble mottatt mer tilskudd i disse kommunene, i forhold til hvor mange flyktninger som ble bosatt.

4.2 Flyktningene

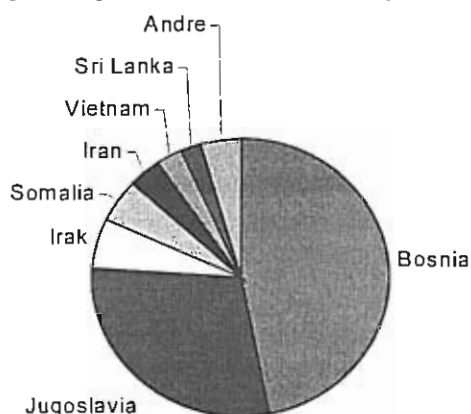
Mange kjennetegn ved populasjonen har vi ikke kjennskap til. Med populasjon menes alle flyktninger bosatt i boliger med tilskudd i 1995. Vi kan ha skjevhet i utvalget. Dette kan være alt fra skjevhet i forhold til utdannelsesbakgrunn, nasjonalitet, alder, sivilstatus osv.

Fig 4.2

Alle bosatte i 1995 fordelt på nasjonalitet.

kilde: UDI

Flyktninger bosatt i 1995 - nasjonalitet

Den største gruppen som ble bosatt i 1995 var bosniere, med 2 570, eller 47 prosent av alle bosatte. Den nest største gruppen var fra Jugoslavia med 1 589 (29 prosent) bosatte, deretter Irak med 315 (5,8 prosent) bosatte og Somalia med 280 (5,1 prosent) bosatte.

Oversikten over nasjonalitet i utvalget (fig. 3.2) og bosatte i 1995 (fig. 4.2) viser at vårt utvalg er nokså representativt mht. hvem som ble bosatt i 1995. Andelen bosniere er om lag den samme, men andelen fra Irak er i vårt utvalg høyere. Den viktigste forskjellen er andelen fra Jugoslavia. I vårt utvalg er andelen fra Jugoslavia 6 prosent, mens andelen fra Jugoslavia

som ble bosatt var 29 prosent. Dette har etter all sannsynlighet sammenheng med at det i denne gruppen er forholdsvis mange som har flyttet til hjemlandet. Mao. er det ikke et uttrykk for skjevhet i utvalget, men at sammensetningen av flyktninger har endret seg siden innflytting i 1995.

4.3 Geografisk fordeling

Den totale populasjonen av boliger som fikk tilskudd i 1995 er 1089 boliger. Av disse boligene befinner 77 prosent seg i de fem store byene i utvalget, og 33 prosent seg i alle de andre kommunene i landet.

I vårt bruttoutvalg har vi en viss overvekt av boliger fra kommunene utenom byene, dvs. 45 prosent. At svarprosenten i tillegg er høyere utenom byene medfører en viss overrepresentasjon fra kommunene utenom byene. I analysen skiller vi imidlertid mellom disse byene og de andre kommunene, slik at dette ikke får særlig konsekvenser for konklusjonene.

4.4 Bolig

Vi har undersøkt boligkategori og antall rom i bruttoutvalget, og sammenlikner det med utvalget som har besvart spørreskjema, for å se om det forekommer skjevheter. Ved hjelp av Husbankens registerdata har vi også sammenliknet bruttoutvalget med hele populasjonen for å se hvor representative de utvalgte kommunene er. For Oslo mangler vi data for bruttoutvalget på bydelsnivå, og kan derfor ikke skille ut de utvalgte bydelene. Oslo er derfor ikke med i denne sammenlikningen. Tabell 4.4.1 og 4.4.2 viser oversikt over dette.

I sammenlikningen er det benyttet husbankdata i populasjonen og i bruttoutvalget, og data fra denne undersøkelsen når vi ser på utvalget som har besvart. Dette får noe konsekvenser for kategoriseringen av boligtype. Husbanken opererer med kategorien "andre småhus" i tillegg til de vi har i spørreskjemaet. I sammenlikningen har vi puttet denne kategorien inn i kategorien "annet", slik at det kan sammenliknes med vår undersøkelse. Det er sannsynligvis noe av årsaken til at kategorien "annet" er underrepresentert i vår undersøkelse.

Tabell 4.4.1

Prosentvis fordeling av boligkategorier i hele populasjonen, bruttoutvalget og utvalget som har besvart spørreskjemaet, unntatt Oslo.

Kilde: Husbanken¹ og spørreskjema til flyktninger.

	Populasjonen (alle boliger med tilskudd, bebodd av flyktninger, unntatt Oslo)			Bruttoutvalget (alle boliger trukket ut for undersøkelsen, unntatt Oslo)			Utvalg besvart spørreskjema		
	Alle	4 store byer	Øvrige kommuner	Alle	4 store byer	Øvrige kommuner	Alle	4 store byer	Øvrige kommuner
Blokk	35	54	26	42	48	37	39	59	28
Rekkehus	19	15	22	19	11	27	25	21	27
Tomanns- Bolig	13	9	15	7	5	8	14	2	21
Enebolig	12	2	17	5	2	9	14	7	17
Annet	20	20	20	28	35	19	8	10	7
N (prosjekter)	552	177	375						
N (boliger)	820	327	493	294	120	174	126	44	82

Tabell 4.4.1 viser at bruttoutvalget er nokså representativt i forhold til hele populasjonen mht. boligtype. Utvalget som har besvart spørreskjema viser også at det ikke er særlig skjevheter når det gjelder boligtype. Dette betyr at flyktningene i vår undersøkelse bor i type boliger som er representative for alle flyktningene som bor i boliger med tilskudd fra Husbanken.

Tabell 4.4.2

Prosentvis fordeling av antall rom i boligene, i hele populasjonen, bruttoutvalget og utvalget som har besvart spørreskjemaet, unntatt Oslo.

Kilde: Husbanken og spørreskjema til flyktninger.

	Populasjonen (alle boliger med tilskudd, bebodd av flyktninger, unntatt Oslo)			Bruttoutvalget (alle boliger trukket ut for undersøkelsen, unntatt Oslo)			Utvalg besvart spørreskjema		
	Alle	4 store byer	Øvrige kommuner	Alle	4 store byer	Øvrige kommuner	Alle	4 store byer	Øvrige kommuner
1-rom	5	14	1	9	6	1	10	15	6
2-rom	20	19	20	21	30	24	24	25	24
3-rom	40	32	43	39	33	48	31	33	31
4-rom	28	31	27	27	29	20	20	15	23
5-rom+	8	4	9	6	3	7	15	13	16
N (prosjekter)	552	177	375						
N (boliger)	820	327	493	294	120	174	126	44	82

Ser vi på fordelingen av antall rom i vårt bruttoutvalg sammenliknet med populasjonen, så er 1-roms boliger noe overrepresentert. I utvalget som har besvart spørreskjema er både 1-roms boliger og 5-roms og større boliger noe overrepresentert.

¹ Data fra Husbanken er basert på prosjektopplysninger (også videre i rapporten). 1/3 av prosjektene inneholder mer enn en bolig, slik at de reelle tallene kan avvike noe.

Det betyr at flere flyktninger i vår undersøkelse bor i små og store boliger, enn det som er representativt for alle flyktningene i landet, som bor i boliger med tilskudd fra Husbanken.

5 Boligtilskudd

5.1 Innledning

Dette kapittelet tar for seg bruk av Husbankens tilskudd for hele landet og i utvalget. Vi ønsker å vise om også andre enn kommuner har benyttet seg av tilskudd til bosetting av flyktninger. Tilskuddet kan gå til stiftelser, aksjeselskaper og privatpersoner. Vi vil også vise om tilskuddet benyttes til kjøp, oppføring eller utbedring. Ved fordeling av boligkategorier og antall rom i boligen blir alle flyktningene som ble bosatt ved hjelp av Husbankens boligtilskudd, sammenliknet med nordmenn. Vi ønsker å vise om flyktninger som tildeles boliger av kommunene får samme standard som nordmenn. I dette kapittelet omtales alle flyktninger som ble bosatt i 1995, dvs. ikke som i resten av rapporten, som kun tar for seg et utvalg. Sammenlikningen med nordmenn baserer seg på alle nordmenn fra BU-95.

5.2 Husbankens tilskuddsordning

Ett av virkemidlene for å gjennomføre bosettingen av flyktningene var Husbankens tilskudd til kjøp, utbedring eller bygging av nye boliger for vanskeligstilte grupper.

Husbanken fullfinansierer boliger i form av 30 prosent tilskudd og 70 prosent lån til oppføring, utbedring eller kjøp av boliger for utleie til flyktninger. Frem til 1996 hadde Husbanken 2 ulike typer tilskudds- og låneordninger til dette formålet:

Etableringstilskudd pluss HB I-lån²:

Boliger som oppfyller Husbankens minstestandard, kan fullfinansieres med 30 prosent etableringstilskudd og 70 prosent lån på særvilkår.

Vilkår: kommunene bekrefter at boligene skal brukes til særlig vanskeligstilte husstander, i første omgang flyktninger som kommunene har vedtatt å ta imot.

Utleietilskudd pluss HB II-lån³:

Boliger for utleie kan fullfinansieres med 30 prosent utleietilskudd og 70 prosent lån på HB II-vilkår. Ordningen er best egnet til kjøp av mindre boenheter, beregnet på utleie med begrenset botid.

For boligene som fikk tilskudd i 1995 er begge ordningene brukt, men i hovedsak har kommunene benyttet seg av etableringstilskudd. Fra 1996 fins kun en ordning for tilskudd til utleieboliger. Boligtilskuddet skal normalt utgjøre 30 prosent, og det er nå verken rentetrapp eller særvilkår på noen lån fra HB.

---

² HB I-lån er lån med subsidiert rente, som økes etter hvert (rentetrapp).

³ HB II-lån er lån med samme rente som staten selv må betale.

5.3 Bruk av tilskudd for alle flyktningene

Tilskuddene ble brukt av kommunene til å dekke egenkapital ved boligetablering. I 1995 benyttet kommunene seg av tilskudd til 1089 boliger til flyktninger. I gjennomsnitt lå tilskudd pr. bolig på kr 161.000 for hele landet. Hovedgruppen av flyktningene var bosniere, men også andre flyktninger ble tildelt slike boliger.

Eieforhold

Selv om tilskuddet i hovedsak er benyttet av kommuner, er det også anledning for andre å benytte seg av tilskuddet. Tabell 5.3.1 viser fordeling på ulike eiere av boliger med tilskudd.

Tabell 5.3.1

Prosentvis fordeling av boliger etter eieforhold

Kilde: Husbanken

	Antall boliger
Kommuner	87
Personer	1
Stiftelser	7
AS	5
Andre	1
N	1089

Vi ser at det i hovedsak er kommuner som har benyttet seg av dette tilskuddet. Kun en prosent av flyktningene har kjøpt boligen selv ved hjelp av tilskudd. At så få har kjøpt bolig selv kan ha flere årsaker. De fleste flyktningene har ikke bodd så lenge i Norge etter at de flyttet fra asylmottak. Tilværelsen er ofte preget av ustabilitet, og flyktninger mangeler egenkapital. Tilbakemeldinger fra kommunene er at mange ikke har arbeid, og at en del flyktninger har redusert jobb. I tillegg har mange flyktninger en løs tilknytning til arbeidsmarkedet dvs. kortvarige arbeidsforhold. Dette er forhold som gjør det vanskelig å oppta lån til kjøp av bolig.

Tiltak – kjøp, oppføring eller utbedring

Tabell 5.3.2 viser hvordan eiere av boligene har benyttet Husbanktilskuddene.

Tabell 5.3.2

Prosentvis fordeling av type tiltak.

Kilde: Husbanken

	Antall boliger
Kjøp	80
Oppføring	16
Utbedring	3
Andre ⁴	1
N	1089

Tilskuddene ble i hovedsak benyttet til kjøp av bolig til flyktninger, men det ble også bygget en del boliger ved hjelp av tilskuddet. Bare tre prosent av boligene ble utbedret.

⁴ Personer som mottok tilskudd, dvs. at de har kjøpt boligen.

5.4 Bruk av tilskudd i utvalget og kommunenes vurdering

5.4.1 Bruk av tilskudd i utvalget

Av tabell 2 i vedlegget går det frem at det var en tilnærmet proporsjonal sammenheng mellom antall bosatte og bruk av tilskudd i 1995. Kommuner som hadde høy bosetting benyttet også mer tilskudd. Disse sammenhengene forteller noe om at kommunene har sett dette tilskuddet som svært viktig ved bosetting av flyktninger.

Når det gjelder bruk av tilskudd i vårt utvalg, så har disse kommunene benyttet seg av en høy andel i forhold til hvor mange flyktninger som ble bosatt. Disse kommunene bosatte ca. 40 prosent av alle flyktningene som ble bosatt i 1995, og de mottok nesten 70 prosent av tilskudd utbetalt i 1995.

5.4.2 Kommunenes vurdering av tilskuddet

Kommunene i utvalget ble bedt om å gi en vurdering av betydningen av å motta tilskudd for å kunne bosette flyktninger. Bydelene i Oslo er med hver for seg. To bydeler i Oslo kunne ikke si noe om dette, da beslutningen om disse tingene tas sentralt. En kommune visste ikke.

Tabell 5.4

Kommunenes (inkl. bydeler) vurdering av betydningen av å motta tilskudd.

Kilde: Intervju med ansatte i kommunene

Betydning av tilskudd	Antall kommuner/bydeler
Tilskuddet var for lite til at det hadde nevneverdig betydning for å kunne bosette det antall flyktninger som kom til kommunen/bydelen	2
Tilskuddet har betydd en del, men bosettingen var fremdeles vanskelig etter mottatt tilskudd	2
Tilskuddet har betydd mye, og har medført at bosettingen har gått relativt bra	20
Annet	2
N	26

Tabellen viser en svært positiv vurdering av betydningen av tilskudd. 20 kommuner/bydeler var av den oppfatning at tilskuddet har betydd mye, og har medført at bosettingen har gått relativt bra. Noen påpeker at tilskuddet var av stor politisk betydning for beslutningen i kommunen om å bosette flyktninger, mens andre oppgir at de ville bosette flyktninger uansett pga. solidaritet, og den oppfordringen som ble gitt fra regjeringen.

De som var av den oppfatning at tilskuddet var for lite var en bydel i Oslo, og to kommuner med et boligmarked preget av høye boligpriser og for få boliger.

For de som har krysset av for kategorien annet hadde den ene kommunen for lite tomter til å kunne benytte seg av så mye tilskudd som de ønsket, og har derfor også gått ut på det private markedet og leid boliger. Den andre kommunen understreket at tilskuddet var helt avgjørende.

5.5 Oppsummering

I hovedsak er det kommuner som har benyttet seg av dette tilskuddet, men også personer, stiftelser og aksjeselskap har mottatt tilskudd. 87 prosent av dem som mottok tilskudd var kommuner. Kun en prosent av flyktningene har kjøpt boligen selv ved hjelp av tilskudd.

Tilskuddene ble i hovedsak benyttet til kjøp av bolig til flyktninger, men det ble også bygget en del boliger ved hjelp av tilskuddet, og en liten andel av boligene ble utbedret.

Tilbakemeldinger fra kommunene i utvalget viser svært positiv vurdering av betydningen av etableringstilskudd fra Husbanken. Noen påpeker at tilskuddet var helt nødvendig og av stor politisk betydning for beslutningen i kommunen om å bosette flyktninger, mens andre oppgir at de ville bosette flyktninger uansett pga. solidaritet, og den oppfordringen som ble gitt fra regjeringen. I enkelte kommuner der boligmarkedet er preget av høye boligpriser og et lite tilbud av boliger, har tilskuddet vært for lite.

6 Boligstandard

6.1 Innledning

Dette kapitlet tar for seg ulike mål på standarden på boligene. Fordeling av boligkategori, antall rom, utvendig standard og forskjellige mål på innvendig standard blir presentert. Fordelingen på boligkategorier og antall rom i boligen blir også sammenliknet med nordmenn. Disse sammenlikningene baserer seg på data for hele landet og data fra samme område, dvs. fra de fem byene og de øvrige kommunene i utvalget. Første del tar for seg tilbakemeldinger fra flyktingene om standard. Siste del er en vurdering fra kommunene.

6.2 Tilbakemelding fra flyktingene om standard

6.2.1 Hvilke type boliger får flyktingene?

Vi ønsker her å vise hvilken type boliger kommunene har tildelt flyktingene, både for hele landet og i vårt utvalg. Tabell 6.2.2.1 viser fordelingen av boligtyper for hele landet, dvs. alle boligene som fikk tilskudd av Husbanken i 1995, og fordeling av boligtype for nordmenn over hele landet. Tabell 6.2.2.2 gir oversikt over fordeling av boligkategoriene i utvalget dvs. alle, fem store byer og resten av kommunene i utvalget, og nordmenn i de samme områdene.

Tabell 6.2.1.1

Prosentvis fordeling av boligkategorier. For flyktinger og nordmenn - hele landet.

Kilde: Husbanken, BU-95

	Flyktinger	Nordmenn
Blokk	54	16
Rekkehus	14	8
Tomannsbolig	9	7
Enebolig	10	60
Annet ⁵	13	8
N	1089	4094

⁵ Denne kategorien består her av andre småhus.

Tabell 6.2.1.2**Prosentvis fordeling av boligkategorier.****For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget, flyktninger og nordmenn.****Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95.**

	Alle		5 store byer		Øvrige kommuner	
	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn
Blokk ⁶	45	38	67	44	29	14
Rekkehus	23	12	17	13	27	9
Tomannsbolig	12	8	2	8	20	9
Enebolig	12	30	5	22	17	56
annet	8	4	10	13	7	12
N	145	1981	63	1726	82	235

Tabell 6.2.1.1 viser at over halvparten av alle boligene som fikk tilskudd var blokkleiligheter. Resten av tilskuddene fordeler seg på rekkehus, enebolig, tomannsbolig og annet. Vi ser her også store forskjeller mellom nordmenn og flyktninger i fordelingen av type bolig. Mens over halvparten av flyktningene bor i blokk, gjelder dette bare for 16 prosent av nordmenn. Tilsvarende forskjeller finner vi for enebolig, der godt over halvparten av nordmenn bor i denne typen bolig, og kun 10 prosent av flyktningene.

Ved å se på tabell 6.2.1.1 ser vi at fordelingene mellom boligkategorier er tilnærmet den samme for utvalget som for hele landet. Forskjellene mellom flyktninger og nordmenn er også tilnærmet den samme for utvalget, som for hele landet. En viss forskjell ved vårt utvalg i forhold til resten av landet, er allikevel at andelen flyktninger i blokk her er mindre, mens det for nordmenn er motsatt. I vårt utvalg bor relativt mange i by, noe som forklarer hvorfor andelen blokkleiligheter går opp for nordmenn i samme område. At ikke det samme skjer med flyktningeboliger er sannsynligvis fordi vi i vårt utvalg har en viss overrepresentasjon fra distriktene. Dette forklarer også hvorfor vi har større andel rekkehus i vårt utvalg enn i hele landet.

Forskjellen mellom de 5 store byene og landet for øvrig, er at vi i byene får en økning i antall beboere i blokk, for det meste på bekostning av tomannsboliger og eneboliger. I landet for øvrig blir endringen motsatt.

Forskjellene mellom nordmenn og flyktninger kan skyldes flere forhold. De fleste nordmenn som bor i enebolig har etablert seg i annen boligtype, og dette er ofte en langvarig prosess. For flyktningene har denne boligetableringen skjedd relativt raskt. Enebolig er også en mer vanlig boform ute i distriktene, der unge nordmenn tidligere etablerer seg i en enebolig, gjerne som de har bygget selv. At andelen som bor i rekkehus og tomannsboliger er høyere blant flyktninger enn blant nordmenn, kan tyde på at kommunene har valgt disse boligtypene for større familier, mens det for nordmenn med større familier kan være mer vanlig å bo i enebolig. For kommunene, som har skaffet boligene, har det vært nødvendig å kjøpe/utbedre eller bygge andre typer boliger for å kunne bosette så mange på en effektiv måte. Mange kommuner kan også ha tenkt langsiktig mht. senere benyttelse av boligene.

6.2.2 Hvor store boliger får flyktningene?

Vi ønsker her å vise hvor store boliger kommunene har tildelt flyktningene, både for hele landet og i vårt utvalg. Vi ønsker også å sammenlikne størrelsen på boligene mellom

⁶ Kategorien bygård var ikke spesifisert som alternativ på spørreskjemaet, og vi har antatt at denne boligkategorien kommer inn under kategorien blokk.

flyktninger og nordmenn. Tabell 6.2.2.1 viser fordelingen av antall rom i samtlige boliger som fikk tilskudd av Husbanken i 1995, og fordeling av antall rom i boligen for nordmenn over hele landet. Tabell 6.2.2.2 gir oversikt over fordeling av antall rom i boligene i utvalget, og nordmenn i de samme områdene.

Tabell 6.2.2.1

Prosentvis fordeling av antall rom i boligene⁷. For flyktninger og nordmenn - hele landet.
Kilde: Husbanken, BU-95.

	Flyktninger	Nordmenn
1-rom	9	3
2-rom	20	11
3-rom	41	17
4-rom	24	24
5-rom	5	19
6-rom+	2	25
N	1089	4095

Tabell 6.2.2.2

Prosentvis fordeling av antall rom i boligen.

For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget, flyktninger og nordmenn.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95.

	Alle		5 store byer		Øvrige kommuner	
	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn
1-rom	10	6	15	7	6	2
2-rom	24	16	24	18	24	9
3-rom	34	24	39	25	31	18
4-rom	17	22	10	23	23	19
5-rom	7	15	7	13	8	21
6-rom+	6	17	5	13	9	31
N	138	1961	59	1725	80	236

Tabell 6.2.2.1 viser at, av alle boligene som fikk tilskudd, bestod de fleste av 3-rom. 2-roms og 4-roms boliger var nokså likt fordelt, og et lite mindretall var 5-roms og 6-roms boliger eller større. Vi ser nokså store forskjeller mellom flyktninger og nordmenn. Andelen flyktninger i 1-roms boliger er tre ganger høyere enn blant nordmenn. Videre ser vi at jo færre rom boligen har jo høyere er andelen flyktninger i forhold-til nordmenn, og motsatt jo flere rom boligen har, jo høyere er andelen nordmenn. Kun 2 prosent flyktninger bor i større enn 5-roms boliger, mens for nordmenn gjelder dette 25 prosent.

Ved å se på tabell 6.2.2.2 ser vi fordelingen av antall rom i boligene i vårt utvalg, sammenliknet med nordmenn i samme områder. Også i vårt utvalg bor langt flere flyktninger i de minste boligene, og tilsvarende færre i de største boligene. En viss forskjell mellom hele landet og utvalget ser vi likevel også her. For nordmenn er boligene mindre i utvalgsområdet fordi mange i dette området bor i by. For flyktningene er det motsatt fordi utvalget har en viss overrepresentasjon fra distriktene. Selv om flyktningene bor i noe større boliger utenom byene, så er forskjellene mellom nordmenn og flyktninger likevel ikke større. Flyktningene følger altså samme geografiske standardforskjeller som nordmenn, ved at de bor romsligere utenom byene enn i byene.

⁷ Antall rom i boligen er definert som antall rom unntatt kjøkken, bad, WC, gang og vaskerom.

Sammenlikning mellom de 5 store byene og resten av landet viser at byene har langt flere 1-roms- og færre 4-roms boliger, enn resten av landet.

De fleste som bor i 1-roms boliger er enslige (57 %). Ser vi på gruppen enslige for seg, er det derimot flest som bor i 3-roms boliger (ca. 40 %), og færre i 1-roms boliger (ca. 30 %). Dette innebærer at boligstandarden er svært variabel blant de enslige. Ser vi på dem som er gift, finner vi at et stort flertall av dem bor i 3-roms boliger eller større (ca. 80 %).

Fordi vi ikke har husholdningsstørrelsen kan vi bare vurdere trangboddhet for enslige og par i små boliger. Men pga. andre problemer med å måle trangboddhet vil ikke dette vurderes. Å vurdere trangboddhet i disse boligene er problematisk på bakgrunn av at det vurderes ut fra norsk standard. Det at trangboddhet defineres ut fra boliger i permanent bruk er også et problem. Som trangbodd regnes for øvrig de boliger som har mindre enn ett rom for hver person i husholdningen. Enpersonhusholdninger regnes som trangbodd om de har mindre enn to rom (Byggforskserien 221.131, 1991).

Selv om vi ikke har husholdningsstørrelsen på flyktningene fra spørreskjemaundersøkelsen, vet vi fra intervju med ansatte i kommunene at det i denne gruppen flyktninger er en god del familier. Når forskjellene i antall rom i boligene er så markante mellom flyktninger og nordmenn, må vi ut fra dette kunne si at flyktningene ikke bor så romslig som nordmenn. Dette trenger ikke å indikere at flyktningene bor trangt, men kan like gjerne fortelle om en relativt høy boligstandard blant mange nordmenn.

6.2.3 Andre mål på standard

Innvendig stand

Flyktningene ble bedt om å oppgi om de synes boligen var i god stand innvendig, eller om den ikke var i god stand. Dette er altså en subjektiv oppfatning av standard. Tabell 6.2.3.1 gir oversikt over hvordan flyktningene oppfatter den innvendige standarden på boligen.

Tabell 6.2.3.1

Prosentvis fordeling av boliger mht. innvendig standard.

For alle, 5 store byer og resten av kommunene i utvalget. Flyktninger.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

	Alle	5 store byer	Øvrige kommuner
Boligen er i god stand	80	78	82
Boligen er ikke i god stand	20	22	18
N	145	63	82

Et stort flertall oppgir at boligen er i god stand innvendig. Det er nokså jevn fordeling geografisk og mellom byene og de øvrige kommunene. Det er litt flere av dem som bor i blokk som mente at boligen ikke var i god stand innvendig, enn i de øvrige typer boliger. Det er ikke særlig forskjell mellom boliger med ulike antall rom, men litt flere i 2-roms boligene oppgir at boligen ikke er i god stand.

Eksemplene på dårlig standard innvendig er svært varierende. Ca 1/3 av de som oppgir eksempler på dårlig standard oppgir noe om bad eller WC. I hovedsak dreier det seg om at det

er gammelt og/eller slitt. Av de som oppgir problemer, oppgir mange eksempler med ventilasjon eller fuktighet. Ellers er eksemplene svært varierte, fra at boligen er gammel og for liten, eller dårlig planløsning. Eksempler på dårlig planløsning er at kjøkken ikke er separat fra stua, og tilsvarende for bad og WC.

Også her ønsker vi å sammenlikne med nordmenn. I BU-95 har nordmenn besvart spørsmål om innvendig standard. Dette spørsmålet er ikke helt identisk med spørsmålet på spørreskjemaet til flyktingene. Flyktingene hadde bare to svaralternativer, mens nordmenn hadde fire. Vi har derfor valgt å fremstille dette i to separate tabeller. Tabell 6.2.3.2 viser hvordan nordmenn oppfatter den innvendige standarden på boligen.

Tabell 6.2.3.2

Prosentvis fordeling over boliger med godt vedlikehold innvendig.

For alle, 5 store byer og resten av kommunene som i utvalget. Nordmenn.

Kilde: BU-95.

	Alle	5 store byer	Øvrige kommuner
Boligen er i utmerket stand	54	53	57
Boligen er i forholdsvis bra stand	43	43	42
Boligen er i forholdsvis dårlig stand	2	3	0
Boligen er meget dårlig vedlikeholdt	1	1	1
N	1956	1721	235

Nordmenn har fått anledning til å nyansere svarene noe. I tillegg er spørsmålene noe forskjellig. I spørsmålet til nordmenn, er det med standard presisert at det her menes vedlikehold. Vi ser av svarene fra flyktinger at de har vektlagt også andre ting enn vedlikehold, som for eksempel planløsning. Noe av forskjellene i besvarelsene skyldes derfor at forskjellige ting er vektlagt mht. standard. Det er vanskelig å si om disse forskjellene dreier seg om at boligene faktisk er forskjellige mht. innvendig standard, eller hvorvidt det er ulik subjektiv oppfatning som ligger til grunn. En årsak kan være at den norske boforholdsundersøkelsen ikke i stor nok grad har greid å fange opp dem som bor dårligst, slik at de faktiske forskjellene mellom nordmenn og flyktinger er mindre enn det disse datakildene viser. En annen årsak kan være at den subjektive opplevelsen av boligen er forskjellig fordi mange flyktinger kan komme fra relativt gode boforhold, eller har høye forventninger om den norske boligstandard generelt.

Utvendig standard

Flyktingene ble også bedt om å oppgi om de synes boligen var i god stand utvendig, eller om den ikke var i god stand. Dette er også en subjektiv oppfatning av standard. Tabell 6.2.3.1 gir oversikt over hvordan flyktingene oppfatter den utvendige standarden på boligen.

Tabell 6.2.3.3**Prosentvis fordeling av boliger mht. utvendig standard.****For alle, 5 store byer og resten av kommunene i utvalget. Flyktninger.****Kilde: Spørreskjema til flyktninger.**

	Alle	5 store byer	Øvrige kommuner
Boligen er i god stand utvendig	86	93	80
Boligen er ikke i god stand utvendig	14	7	20
N	141	60	81

Et flertall av flyktningene oppgir at huset er i god stand utvendig. Litt flere i landet for øvrig, enn i byene, mener boligen ikke er i god stand utvendig. Det er flest i rekkehus og tomannsbolig som oppgir at boligen ikke er i god stand utvendig, men pga. små utvalg i disse boligkategoriene er også dette beheftet med større usikkerhet. Av dem som oppgir for dårlig standard, oppgir 1/3 noe om balkong, at de enten ikke har eller at balkongen er dårlig. Ellers er det noen eksempler på dårlig utvendig vedlikehold generelt, og at vinduene er for dårlige mht. isolasjon.

Også her ønsker vi å sammenlikne med nordmenn. I BU-95 har nordmenn besvart spørsmål om utvendig standard. Dette spørsmålet er heller ikke helt identisk med spørsmålet på spørreskjemaet til flyktningene. Flyktningene hadde også her bare to svaralternativer, mens nordmenn hadde fire. Vi har derfor valgt å fremstille også dette i to separate tabeller. Tabell 6.2.3.4 viser hvordan nordmenn oppfatter den utvendige standarden på boligen.

Tabell 6.2.3.4**Prosentvis fordeling over boliger med godt vedlikehold utvendig.****For alle, 5 store byer og resten av kommunene som i utvalget. Nordmenn.****Kilde: BU-95.**

	Alle	5 store byer	Øvrige kommuner
Boligen er i utmerket stand	53	54	51
Boligen er i forholdsvis bra stand	42	41	47
Boligen er i forholdsvis dårlig stand	4	4	2
Boligen er meget dårlig vedlikeholdt	1	1	0
N	1963	1727	236

Også når det gjelder oppfatninger om boligen har en god utvendig standard ser vi forskjeller mellom flyktninger og nordmenn, men her er forskjellene mindre. Det kan også være forskjeller i oppfatning av betydningen av utvendig standard. For flyktninger, som bor midlertidig, vil sannsynligvis ikke den utvendige standarden på boligen ha samme betydning som for mange nordmenn. At oppfatningen av den utvendige standarden er forskjellig, kan også her skyldes samme forhold som for innvendig standard.

Kjøkkenløsning

Mange nordmenn er opptatt av kjøkkenløsning, og det har i Norge de senere årene blitt mer vanlig med boliger med kjøkken som ikke er adskilt med dør. Vi vet ikke noe om hvordan denne kjøkkenløsningen oppfattes av andre enn nordmenn. Kjøkkenet kan for eksempel ha en annen sosial funksjon enn det vi er vant til her i Norge. For å finne ut hvilken oppfatning det er om de ulike kjøkkenløsningene, har vi stilt spørsmål til flyktningene om hvilken kjøkkenløsning de har, og samtidig stilt spørsmål om det er noe ved boligen som er bra eller dårlig. Spørsmål om kjøkkenløsning ble også stilt til nordmenn. Her er flere svaralternativer, som da går på alternativer løsninger for matlaging, og som ikke kan karakteriseres som kjøkken. Tabell 6.2.3.5 viser fordelingen over ulike kjøkkenløsninger for både flyktninger og nordmenn.

Tabell 6.2.3.5

Prosentvis fordeling over boliger med ulik kjøkkenløsning.

Før alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget, flyktninger og nordmenn.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95.

	Alle		5 store byer		Øvrige kommuner	
	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn
Kjøkkenet er et eget rom	54	82	51	79	56	88
Åpent mot, eller en del av stua	46	18	49	20	44	12
Kokenisje/ benk med kokeplate	x	0	x	1	x	0
Ikke muligheter for matlaging	x	0	x	0	x	0
	145	1962	65	1726	80	236

På spørsmål om kjøkkenet er et eget rom, eller åpent mot eller en del av stua, svarer omtrent halvparten av flyktningene at kjøkkenet er et eget rom, og i underkant av halvparten at det er åpent mot eller en del av stua. Det er jevnt fordelt mellom kommunene. Disse kjøkkenløsningene er også nokså jevnt fordelt over forskjellige hustyper, bortsett fra rekkehus som er den eneste boligtypen som har flest boliger med kjøkken åpent mot, eller en del av stua. Med hensyn til antall rom, så er det bare 1-rom og 2-roms boliger som har flertall av boliger med denne løsningen.

Vi ser at det er nokså stor forskjell mellom nordmenn og flyktninger mht. kjøkkenløsning. Det er grunn til å tro at denne forskjellen i hovedsak skyldes at nordmenn i større grad bor i eneboliger, og mindre grad i blokk, og at nordmenn bor i boliger med flere rom, slik at mulighetene for å ha eget kjøkken er større. Sannsynligvis er dette også årsaken til at forskjellen mellom flyktninger og nordmenn her er større utenom byene.

I spørreskjema til flyktningene har vi stilt spørsmål med åpne svaralternativer, også om boligen. Kun unntaksvis har det forekommet at noen har påpekt noe ved kjøkkenløsningen. Vi antar derfor at flyktningen i hovedsak er fornøyd med kjøkkenløsningen, og at de ikke har sterke preferanser for en spesiell type kjøkkenløsning.

Oppvarming

Muligheter for å varme opp boligen om vinteren er en viktig del av standarden. Vi ønsker å se om dette er et problem for flyktningene, og hvordan dette er i forhold til nordmenn. Tabell

6.2.3.6 viser hvor mange flyktninger og nordmenn som har problemer med å varme opp boligen om vinteren. Spørsmålet var om noen rom var vanskelige å varme opp om vinteren.

Tabell 6.2.3.6

Prosentvis fordeling over boliger med rom som er vanskelige å varme opp om vinteren.

For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget, flyktninger og nordmenn.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95.

	Alle		5 store byer		Øvrige kommuner	
	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn
Ja, alle	6	2	4	2	7	0
Ja, noen	25	13	25	13	26	15
Nei	69	85	71	85	67	84
N	147	1960	65	1724	82	236

Overraskende mange av flyktningene har problemer med oppvarming av boligen om vinteren. Forskjellen mellom byene og resten av kommunene var liten. Det var heller ikke, som man kanskje kunne vente, noen geografiske forskjeller her. Fordelingen på boliger med ulike antall rom og ulike hustyper var også jevn, bortsett fra eneboliger, der et flertall hadde problemer med oppvarming av noen rom.

Sammenliknet med nordmenn, ser vi at en god del flere flyktninger har problemer med å varme opp boligen om vinteren. Det er vanskelig å si hva dette kommer av. Noen av boligene til flyktningene kan faktisk være vanskeligere å varme opp. Det kan også være en del flyktninger som har problemer med å varme opp boligen fordi de ikke er vant til å varme opp en bolig, eller de kan ha problemer med å forholde seg til kalde vintre. Det kan også tenkes at en del flyktninger forventer at boligen skal være varmere enn 20-22^oC, som er alminnelig i Norge.

Oppussing

For å finne ut noe mer om standarden på boligene, har vi også bedt flyktningene om å oppgi om de har måttet pusse opp boligen selv. Tabell 6.2.3.7 viser hvor mange som har pusset boligen opp selv.

Tabell 6.2.3.7

Prosentvis fordeling over de som har pusset opp selv.

For alle, 5 store byer og resten av kommunene i utvalget. Flyktninger.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

	Alle	5 store byer	Øvrige kommuner
Har ikke måttet pusse opp selv	78	75	81
Har måttet pusse opp selv	22	25	19
N	141	64	77

De fleste har ikke pusset opp noe selv i boligen, et mindretall har gjort noe oppussing selv. Det er en relativt jevn fordeling mellom byene og resten av kommunene. Mht. ulike hustyper og boliger med forskjellig antall rom, er det heller ikke særlig forskjeller i fordelingen over andelen som har pusset opp eller ikke. Over halvparten av de som har pusset opp har malt vegger eller tak. Resten dreier seg om mindre reparasjoner. I sammenheng med oppussing er

det viktig å ha i mente at dette dreier seg om utleieboliger som svært ofte har tidsbestemte kontrakter. Både midlertidigheten og det at en ikke eier boligen selv kan medvirke til at interessen for å pusse opp ikke er stor. I mange utleieforhold er det heller ikke anledning til å pusse opp på egenhånd uten avtale med eier.

Møblering

Flyktningene ble bedt om å oppgi om de leide møblert eller umøblert. Tabell 6.2.3.8 gir oversikt over hvor mange flyktninger og nordmenn som leier møblerte boliger.

Tabell 6.2.3.8

prosentvis fordeling over de som leier umøblerte/møblerte boliger.

Før alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget, flyktninger og nordmenn.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95.

	Alle		5 store byer		Øvrige kommuner	
	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn
Møblert	16	17	6	17	23	14
Delvis møblert	7	19	5	21	9	11
Umøblert	77	65	89	62	68	75
N	145	475	64	425	81	46

De fleste leier umøblert. En noe større andel av flyktningene i byene leier umøblert enn i de øvrige kommunene. Det er ingen særlig forskjell mellom boliger med forskjellig antall rom og ulike hustyper.

Vi ser at det er noe forskjell mellom flyktninger og nordmenn her. En større andel leier umøblert blant flyktningene. Som oftest har ikke flyktningene noe særlig av verken eiendeler eller økonomiske midler når de kommer til landet. Man skulle derfor forvente en større forskjell, dvs. at en større andel flyktninger leide møblerte boliger. Vi ser at det i byene er langt flere flyktninger enn nordmenn som leier umøblert, mens det utenom byene er motsatt.

Det å leie en møblert bolig indikerer som oftest at dette er en midlertidig bolig. Dette kan forklare at flere nordmenn bor møblert i byene enn utenom byene. At så mange flyktninger leier møblert utenom byene, kan gi noen signaler om at boligen er midlertidig. Disse signalene gis ikke i den grad til nordmenn som leier bolig, i samme område, eller til flyktninger som leier i byene. Disse forskjellene er sannsynligvis større enn det som kommer frem her, fordi vi i denne undersøkelsen ikke har med det private leiemarkedet for flyktninger. Det å oppfatte boliger som midlertidige løsninger, både av flyktninger selv og av de fastboende i området, kan ha betydning for integrering.

Vi har også spurt flyktningene om de fikk velge møbler selv. Av de som leide møblert eller delvis møblert var det 36 prosent som fikk velge møbler selv. 3 prosent fikk delvis velge selv og 61 prosent fikk ikke velge møbler selv. Dette var jevnt fordelt mellom kommuner, hustyper og boliger med forskjellig antall rom, og mellom byene og de øvrige kommunene. At flyktninger ikke får være med å velge møbler, eller at de evt. bor i boliger der alle har like møbler, kan virke institusjonaliserende, og ha betydning for integrering. Bakgrunnen for dette kan være at kommunene har ment at det har vært nødvendig for å bosette så mange effektivt og raskt. En annen grunn er at mange kommuner kan være opptatt av å utstyre utleieleilighetene til flyktninger med like møbler for at det ikke skal oppstå misunnelse flyktningene i mellom.

6.3 Tilbakemelding fra kommunene om standard

6.3.1 Kommunenes egen vurdering

Fordi vi ikke har husholdningsstørrelse kan vi ikke vurdere om noen bor trangt, i den forstand at boligene er for små i forhold til husholdningsstørrelse. Vi har, i intervju med ansatte i kommunene, bedt kommunene om å oppgi både husholdningsstørrelse og størrelse på husholdningene i forhold til antall rom i boligene. De fleste kommunene utenom byene hadde god oversikt over dette, men i byene var det mindre oversikt. Ut fra de tilbakemeldingene vi har fått, kan vi si at det utenom byene ikke er noe problem med trangboddhet. Enkelte kommuner har gitt tilbakemelding om at trangboddhet kan forekomme ved store familier. De kommunale flyktningeboligene er ikke tilpasset så store husholdninger. I byene kan vi ikke ut fra den informasjon vi har fått si noe sikkert om dette. I kapittel 8 om flytting, oppgir mange at de ønsker å flytte fordi de ønsker en større bolig. Det kan indikere at noen bor trangt, spesielt de med store husholdninger.

Kommunene (og bydelene) ble bedt om å anslå nivå på standarden på boligene ut fra to ulike spørsmål. Det ene spørsmålet var å anslå markedspris i forhold til like store boliger i samme boområde ut fra ulike svaralternativer. Det andre spørsmålet om standard var å anslå standarden på disse boligene sammenliknet med standarden på boliger av samme størrelse i tilsvarende boområde i kommunen/bydelen.

Tabell 6.3.1.1

Kommunenes anslag på gjennomsnittlig relativt prisnivå på boligene fordelt på alle kommunene, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget.

Kilde: Intervju med ansatte i kommunene. Absolutte tall.

	Alle	byene	Øvrige kommuner
Under markedspris	1		1
Tilnærmet markedspris	20	2	18
Over markedspris	2	1	1
Både under markedspris og tilnærmet markedspris	3	2	1
N	26	5	21

Et stort flertall av alle kommunene anslår at de har boliger i priskategori tilnærmet markedspris. Kun noen få kommuner har boliger under eller over markedspris, eller i begge priskategoriene. Forskjellen på byene og de øvrige kommunene er at byene har en større spredning i prisanslagene, mens de øvrige kommunene er mer konsentrert om tilnærmet markedspris. (Det var tre kommuner som oppga to svaralternativer, dvs. de hadde boliger innenfor to ulike priskategorier - alternativ 1 og 2).

Tabell 6.3.1.2

Kommunenes anslag på relativ standard på boligene, fordelt på alle kommunene, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget.

Kilde: Intervju med ansatte i kommunene. Absolutte tall.

	Alle	Byene	Øvrige kommuner
Under vanlig standard	3		3
Tilnærmet samme standard	18	2	16
Over vanlig standard	2	1	1
Både under vanlig standard og tilnærmet samme standard	2	1	1
Alle standard kategorier	1	1	
N	26	5	21

Her ser vi litt større spredning i svarene både for hele landet og mellom byene og de øvrige kommunene. Dette kan bety at kommunene, når de skal anslå nivå på standard, mener at det er større forskjeller enn det som vil gi noe priseffekt. To kommuner mener at boligene deres er under vanlig standard, men deres anslag på pris er tilnærmet markedspris.

6.3.2 Tilbakemelding til kommunene fra beboerne

Alle byene og 14 av de øvrige kommunene hadde fått tilbakemelding på boligstandarden i en eller annen form. Generelt er det få tilbakemeldinger kommunene får om standard på boligene. De tilbakemeldingene som er gitt er i hovedsak positive. Men dette er avhengig om boligene ligger i de store byene eller de øvrige kommunene.

I byene og 2 kommuner, var tilbakemeldinger negative, selv om de var få. De fleste tilbakemeldingene var at boligene var for små, og noen få tilbakemeldinger gikk på at boligene enten var for kalde, trekkfulle eller dårlig vedlikeholdt. I Oslo var tilbakemeldingene på standarden også positive. En bydel i Oslo forteller at det har vært tendenser til at de som klager på standarden til å begynne med, endrer syn etter å ha bodd der en stund. Det ser altså ut til at det er overraskende for mange at boligstandarden generelt ikke er bedre mange steder i Oslo.

12 av kommunene hadde bare fått positive tilbakemeldinger om standarden. Nesten alle dreiet seg om at boligene generelt har en god standard. Mange av boligene er relativt nye.

6.4 Oppsummering

Fordeling på ulike boligkategorier viser at nær halvparten av flyktingene i utvalget bor i blokk, en femtedel i rekkehus, og resten i tomannsbolig, enebolig og andre småhus. Sammenliknet med nordmenn ser vi at langt flere bor i blokk enn nordmenn, og langt færre i enebolig. For øvrig ser vi at det er samme skille mellom boligtyper i byene og utenom byene, for flyktinger som for nordmenn.

De fleste flyktingene i utvalget bor i 2-roms eller 3-roms boliger. De fleste som bor i 1-roms boliger er enslige, og et stort flertall av dem som bor i 3-roms boliger eller større er gift. Sammenliknet med nordmenn, bor flyktingene i mindre boliger. Også her følger flyktingene samme geografiske standardforskjeller som nordmenn, ved at de bor romsligere utenom byene enn i byene.

Ut fra de tilbakemeldingene vi har fått fra kommunene har de fleste husholdningene fått boliger som passer husholdningsstørrelsen. Likevel forekommer det at store husholdninger ikke har boliger som er tilpasset sin husholdning. Dette er i tilfeller der husholdningene er svært store i forhold til en norsk gjennomsnittshusholdning. I byene kan vi ikke ut fra den informasjon vi har fått si noe sikkert om dette. Vi vet imidlertid at en del hushold blir tildelt boliger som oppfattes som for små. Dette kommer til uttrykk gjennom flyktingenes tilbakemeldinger om årsaker til ønske om å flytte. I kapittel åtte om flytting, oppgir mange at de ønsker å flytte fordi de ønsker en større bolig.

Nokså mange av flyktingene har problemer med å varme opp boligen sin om vinteren, sammenliknet med nordmenn. Det er vanskelig å si i hvor stor grad boligene faktisk er vanskelige å varme opp. Det kan ha sammenheng med at oppvarming er en uvant situasjon for mange flyktinger.

Kommunenes vurdering av boligstandarden er at disse boligene i hovedsak har god standard. Tilbakemeldingene fra flyktingene tyder også på at disse boligene i hovedsak har en god standard.

7 Beliggenhet

7.1 Innledning

Dette kapittelet tar for seg beliggenheten til disse boligene. På bakgrunn av de tendensene vi i de senere årene har sett, mht. flytting inn til de større byene blant flyktninger, ønsker vi å undersøke boligenes beliggenhet. Beliggenhet vil også kunne ha en betydning for mulighetene for integrering. Beliggenheten blir vurdert i forhold til ulike former for støy, trafikkforhold og avstand til ulike servicetilbud, dvs. om boligene ligger sentralt i kommunene eller i utkanten. Sammenlikningen mellom nordmenn og flyktninger baserer seg på beboere fra samme område, dvs. fra de fem byene og de øvrige kommunene i utvalget.

Første del tar for seg tilbakemeldinger fra flyktningene om beliggenhet. Siste del er en vurdering fra kommunene.

7.2 Tilbakemeldinger fra flyktningene om beliggenhet

7.2.1 Støy

Flyktningene ble bedt om å oppgi om de var plaget av støy inne i boligen. Tabell 7.2.1.1 viser hvor mange som er plaget av støy, og hvordan dette fordeler seg mellom byene og de øvrige kommunene.

Tabell 7.2.1.1

Prosentvis fordeling av hvor mange som er plaget av støy. For alle, byene og de øvrige kommunene i utvalget.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

	Alle	Byene	Øvrige kommuner
Plaget av støy inne i boligen	33	40	28
Ikke plaget av støy inne i boligen	67	60	72
N	138	62	76

Så mye som 1/3 av flyktningne oppgir at de er plaget av støy inne i boligen. At så mange som 1/3 av flyktningen er plaget av støy kan bety at en del boliger ligger i trafikkerte områder. Et trafikkert område er ikke nødvendigvis bare negativt ut fra beliggenhet. Boliger som ligger sentralt ligger ofte i trafikkerte områder. Dette er nok hovedårsaken til at så mange i byene er plaget av støy. Men det kan også bety at noen boliger ligger i områder der bomiljøet er lite skjermet fra trafikk.

Vi har også undersøkt hvilke typer støy som evt. er plagsom. Ulike typer plagsom støy er sammenliknet med nordmenn. Tabell 7.2.1.2 gir oversikt over hvor mange flyktninger og nordmenn som er plaget av ulike typer støy.

Tabell 7.2.1.2**Prosentvis fordeling over beboere som er plaget av ulike typer støy.****For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget, flyktninger og nordmenn.****Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95.**

Støy fra:	Alle		5 store byer		Øvrige kommuner	
	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn
Nabo	15	7	13	7	16	3
Vannrør, radiator	11	1	11	2	11	1
Ventilasjonsanlegg	9	1	11	1	7	0
Oppgang, trapp, gang	9	2	11	3	8	1
Trafikk	14	10	16	11	12	4
Barn som leker ute	4	1	3	1	5	0
Fly	4	4	2	4	7	2
Anleggsmaskiner	1	2	2	2	1	1
Annen støy	10	3	11	3	9	1
N	138	1963	62	1727	76	236

I svarkategoriene for ulike typer støy, var det flest flyktninger som krysset av for støy fra naboer og støy fra trafikk. Det var ikke særlig forskjeller på byene og ellers i landet, men noen flere er plaget av støy fra trafikk i byene.

Tabellen viser store forskjeller mellom flyktninger og nordmenn. Flyktningene er mer plaget av nesten alle typer støy enn nordmenn, spesielt fra naboer og støy inne i huset. Hovedårsaken til denne forskjellen, tror vi skyldes at spørsmålene har vært noe forskjellige. Noe kan også skyldes at flyktninger i større grad bor i flerfamiliehus enn nordmenn, og at de kan bo i hus med dårligere lydisolering enn nordmenn.

7.2.2 Trafikkforhold

I spørreskjemaet stilte vi spørsmål om trafikkforholdene utenfor boligen er slik at et femårs barn kan slippes ut alene. Det kan være store individuelle variasjoner i oppfatningen av hva som er sikkert for et femårs barn. I tillegg kan det å sende ut et femårs barn alene være et relativt begrep som kan variere mellom ulike kulturer. Å sende et femårs barn ut alene kan for noen bety at ingen passer på, mens det for andre kan det bety at andre voksne (som man vet er tilstede) som en selvfølge tar ansvar for barnet. Tabell 7.2.2 gir oversikt over tilbakemeldingene om trafikkforholdene.

Tabell 7.2.2**Prosentvis fordeling av boliger med ulike svarkategorier på spørsmålet: "Er trafikkforholdene utenfor boligen slik at et femårs barn kan slippes ut alene?" For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget, flyktninger og nordmenn.****Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95.**

	Alle		5 store byer		Øvrige kommuner	
	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn
Nei, absolutt/helst ikke	35	31	32	33	36	23
Ja, her er det forholdsvis/helt trygt	48	68	49	66	50	77
Vet ikke, har ingen mening om dette	16	1	19	2	14	1
N	140	1962	62	1727	78	235

For hele utvalget mener ca. halvparten av flyktningene at trafikkforholdene utenfor boligen er helt eller forholdsvis trygt. Men det er relativt mange som er av den oppfatning at de absolutt ikke, eller helst ikke vil slippe ut et femårs barn alene. Det er noe overraskende at så mange utenom byene mener at trafikkforholdene utenfor boligen ikke er trygge. Dette kan også tolkes positivt ved at mange av boligene ligger sentralt i kommunen der det naturlig nok er mer trafikk. Likevel kan det fortelle noe om det å skjerme bomiljøer for trafikk.

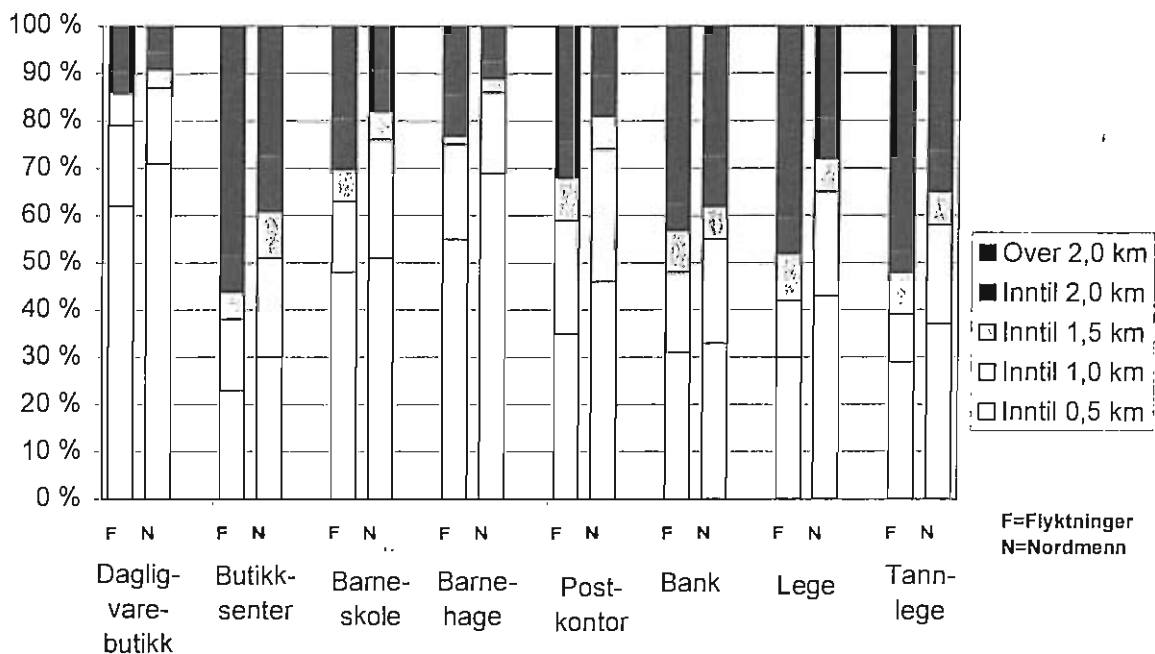
Når vi sammenlikner med nordmenn, ser vi at flere nordmenn mener at det er forholdsvis eller helt trygt. På bakgrunn av at en så stor andel av flyktningene ikke har noen mening om dette, kan vi ikke si noe om evt. forskjeller her.

7.2.3 Avstand til ulike tjenestetilbud

Sosial deltagelse betyr mye for flyktningene. Avstand til ulike servicetilbud kan gi indikasjon på muligheter for sosial deltagelse. I spørreskjemaet ble det stilt spørsmål om avstand til diverse viktige tjenestetilbud. Disse tjenestetilbudene var: dagligvarebutikk, grunnskole, barnehage, postkontor, bank, lege, tannlege og senter med flere butikker. Fig 7.2.1, 7.2.2 og 7.2.3 viser avstand til disse servicetilbudene for flyktinger og nordmenn, både i byene og utenom byene.

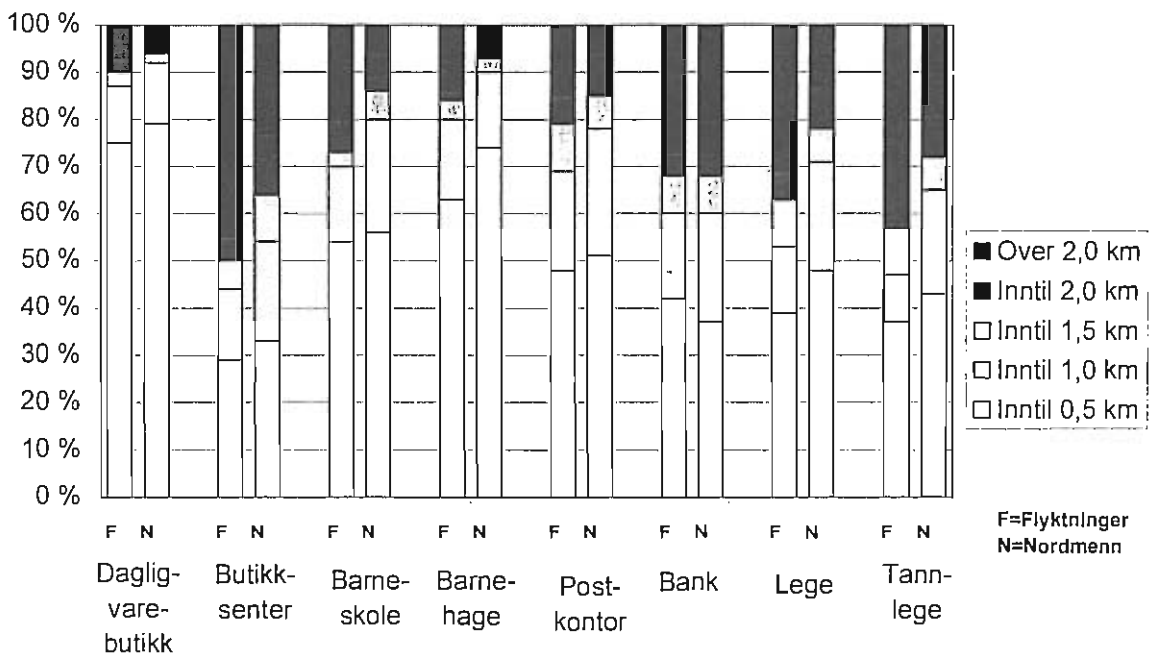
Fig. 7.2.1 Nærhet til ulike tilbud, alle områder

Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95

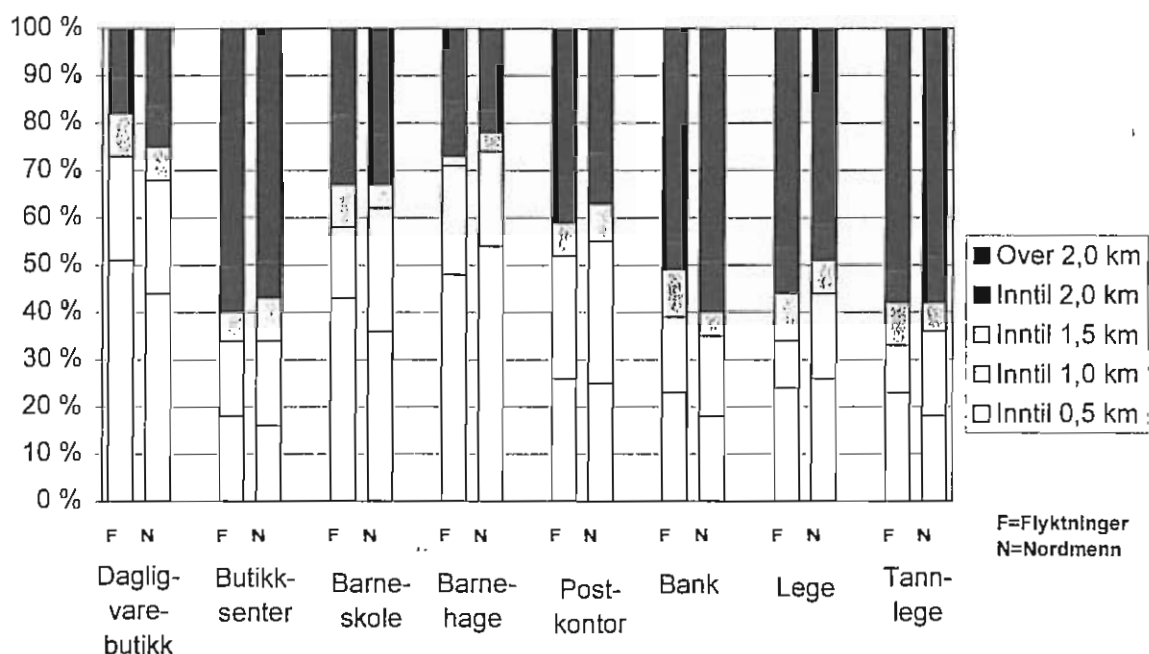

Fig. 7.2.2 Nærhet til ulike tilbud, 5 store byer

Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95

Fig. 7.2.3 Nærhet til ulike tilbud, øvrige kommuner
Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95

Avstand til nærmeste dagligvarebutikk og butikksenter

Å ha dagligvarebutikk i nærheten av boligen, er svært viktig. Spesielt vil det være viktig for mange flyktninger, dersom de ikke har bil. Nær alle flyktningene i byene har under halvannen kilometer, og nesten alle i de øvrige kommunene har under to kilometer. Boligene ligger altså stort sett i nærheten av dagligvarebutikk. Sammenliknet med nordmenn, ser vi at nordmenn bor noe mer sentralt, i forhold til avstand til dagligvarebutikk, enn flyktninger. Her er det likevel noe forskjell mellom byene og resten av kommunene. I byene bor nordmenn nærmere dagligvarebutikk enn flyktninger, mens utenom byene er det motsatt.

Avstand til butikksenter kan forteller noe om hvor sentralt beliggende en bolig er, siden slike sentre ofte legges til sentrum av kommunene. Andre steder kan derimot butikksentre ligge utenfor kommunesentrum, spesielt utenfor byer, og da langs trafikkerte veier. Over halvparten av flyktningene har ikke mer enn to kilometer til nærmeste butikksenter, mens de aller fleste har inntil ti kilometer i avstand. Den lille forskjellen på de store byene og resten av kommunene kan bety at boligene i de øvrige kommunene ligger relativt sentralt. I byene, der butikksentre ofte også ligger utenfor sentrum, kan dette også bety at flyktningene ikke bor så sentralt. Nordmenn har litt kortere avstand til butikksenter enn flyktningene når vi ser alle under ett. Men også her har nordmenn kortere avstand i byene, mens flyktningene har litt kortere avstand utenom byene.

Avstand til grunnskole og barnehage

Mange av flyktningene har barn, og avstand til grunnskole og barnehage vil ha stor betydning for dem.

I hele landet har nesten halvparten av flyktningene en avstand på under en halv kilometer til barneskole. De aller fleste har inntil fem kilometer til barneskole. Det er svært liten forskjell mellom byene og de øvrige kommunene her. Nordmenn bor noe nærmere barneskole enn flyktninger, når vi ser på alle. I byene bor nordmenn nærmere barneskole enn flyktninger, og utenom byene er det også her motsatt.

Litt over halvparten av boligene har ikke mer enn en halv kilometer i avstand til barnehage og de aller fleste har ikke mer enn to kilometer. Det er svært jevnt fordelt mellom de store byene og resten av landet. Nordmenn har noe kortere avstand til barnehage enn flyktninger, når vi ser på alle. Men ved å se på byene og resten av kommunene for seg, ser vi også her at i byene bor nordmenn med kortere avstand til barnehage, mens det er motsatt i resten av kommunene.

Avstand til postkontor og bank

Over halvparten av boligene har inntil en kilometer til postkontor, og nesten alle bor nærmere enn fem kilometer. Det er større forskjeller mellom byene og resten av landet her. Nordmenn har noe kortere avstand til postkontor enn flyktninger, når vi ser på alle totalt. Ved å se byene for seg, ser vi også her at nordmenn har noe kortere avstand enn flyktninger, mens det er motsatt utenom byene.

Nesten halvparten av boligene til flyktningene, ligger i en avstand på inntil en kilometer fra nærmeste bank, og nesten alle har en avstand på inntil fem kilometer. Det er kortere avstand til nærmeste bank i byene enn i de øvrige kommunene. Avstand til bank viser samme mønster som avstand til postkontor, når vi sammenlikner flyktninger og nordmenn. Ser vi på alle, så bor nordmenn noe nærmere. Ser vi byene for seg, bor nordmenn nærmere bank der enn flyktninger, men utenom byene er det altså motsatt.

Avstand til nærmeste lege og tannlege

Nær halvparten av flyktningene i utvalget har ikke mer enn en kilometer til nærmeste lege og nesten alle har under ti kilometer. I byene er det en større andel med kort avstand, men det er likevel svært få i de øvrige kommunene som har lang vei. Flyktningene har noe lenger avstand enn nordmenn til lege, og dette gjelder både i byene og i de øvrige kommunene.

Over halvparten av flyktningene har ikke mer enn to kilometer til tannlege. De fleste har ikke mer enn til kilometer til tannlege. Avstanden er noe kortere i byene enn i de øvrige kommunene. Også her er det noe forskjeller mellom flyktninger og nordmenn, men disse forskjellene finnes stort sett i byene, der nordmenn har noe kortere avstand.

7.2.4 Offentlig kommunikasjon

Offentlig kommunikasjon er en sentral faktor når vi skal vurdere beliggenheten til boligene. Vanligvis er det en positiv sammenheng mellom hvor ofte det går offentlig kommunikasjon, og hvor sentralt boligene ligger. Men tilgang til offentlig kommunikasjon vil være et positivt element ved beliggenhet uansett. Dette er spesielt viktig for flyktninger, som ofte ikke har egen bil. Vi har i spørsmålet om offentlig kommunikasjon spurt om hvor ofte det går tog/trikk eller buss ved reise til jobb eller ulike servicetilbud.

Tabell 7.2.4

Prosentvis fordeling av boliger med ulik tilgang til trikk/buss/tog, for alle, 5 store byer og øvrige kommuner i utvalget.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

	Alle	Byene	Øvrige kommuner
1-2 ganger pr. dag	22	16	27
3-5 ganger pr. dag	20	9	30
Mer enn 6 ganger pr. dag	58	75	42
N	123	57	66

For over halvparten er beliggenheten til boligene slik at det går offentlig kommunikasjon svært ofte, altså mer enn seks ganger pr. dag. Det er store forskjeller mellom byene og resten av kommunene. Forskjellen mellom byene og de øvrige kommunene er ikke stor mht. andelen som har tilgang til offentlig kommunikasjon 1-2 ganger pr. dag. Det forteller noe om at boligene utenom byene har en relativt sentral beliggenhet i forhold til boligene i byene.

7.2.5 Viktig mht. beliggenhet

Beboerne ble bedt om å krysse av for hva som er det viktigste for dem mht. beliggenhet ved boligen de nå bor i. Dette spørsmålet er altså ikke et ønske om noe annet, men en prioritering av hva som er bra ved boligen de nå bor i. Å få flyktingenes egne subjektive oppfatning av beliggenheten til boligen de bor i, gir oss bedre muligheter til å vurdere beliggenheten.

Tabell 7.2.5

Prosentvis fordeling av svar på ulike alternativer over hva som er viktigst ved beliggenhet (med mulighet til å krysse av for flere alternativer).

For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

	Alle	Byene	Øvrige kommuner
Nær sentrum	54	52	56
Skole i nærheten	54	49	58
Både nordmenn og andre flyktninger i nærheten	53	44	60
Mange andre bolighus i nærheten	43	44	42
Barnevennlig, lite trafikk	42	46	38
Landlige omgivelser	21	25	18
Andre flyktninger i nærheten	21	15	26
Annet	6	3	8
N	134	61	73

Når vi ser alle flyktingene under ett, var det flest som påpekte at det å bo nær sentrum og det å ha skole i nærheten var det viktigste. Over halvparten krysset av for disse alternativene. Tilnærmet like viktig var det å bo i et området med både nordmenn og flyktninger. Det forteller noe om flyktingenes ønske om kontakt med nordmenn. Lavest prioritet av svaralternativene, hadde det å bo i landlige omgivelser, og det å bo i et område med andre flyktninger i nærheten.

Den største forskjellen mellom byene og resten av kommunene var en relativt større andel utenfor byene prioriterte det å bo i et område med både flyktninger og nordmenn. Forskjellen her kan skyldes at man i byene uansett vil ha større mulighet for kontakt med både nordmenn og flyktninger.

7.3 Kommunenes vurdering av boligenes beliggenhet

7.3.1 Boligområde

Kommunene ble bedt om å beskrive om disse boligene ligger innenfor et boligområde, eller om de ligger mer avsides. Samtlige kommuner svarer at boligene ligger i et område med andre bolighus. Dette var enten et etablert boligområde eller, for noen, et forholdsvis nytt boligområde.

7.3.2 Avstand til diverse servicetilbud og leke/fritidsmuligheter for barn

I likhet med spørreskjema til flyktningene, har vi bedt kommunene om å vurdere beliggenheten til disse boligene. De ble spurt om avstand til kommunesenter/bydelscenter, skole/barnehage, dagligvarebutikk og muligheter for leke/fritidsaktiviteter for barn.

Nesten alle kommunene oppgav at disse boligene lå sentralt i forhold til nesten alle servicetilbudene. For byene så kunne de boligene som ligger rundt bykjernen, eller i drabantbyer ha en avstand til kommunesenter/bydelscenter som var lenger enn gangavstand. For øvrige kommuner var det bare tre kommuner som vurderte disse boligene som "ganske" sentrale i forhold til disse alternativene. Disse kommunene hadde gangavstand til alt bortsett fra kommunesenter og barnehage. Bare to kommuner hadde så mye som ti kilometer til kommunesenter, og en hadde 25 kilometer. En kommune hadde ti kilometer og en hadde fem kilometer til barnehage. Mange kommuner, deriblant Oslo, har fått positiv tilbakemelding på det å bo sentralt. Mange av de mindre kommunene har gitt tilbakemelding om at de bevisst har valgt å bosette flyktninger sentralt i kommunen.

Etter kommunenes opplysninger må vi kunne si at disse boligene har en sentral beliggenhet.

7.4 Oppsummering

I forhold til avstand til ulike servicetilbud, kan vi si at disse boligene har en sentral beliggenhet, både i byene og i de øvrige kommunene. Dette kommer frem både fra flyktningene og fra kommunenes vurdering. Alle boligene ligger i egne boligområder, og i mindre kommuner ligger de sentralt i kommunen.

Dersom vi ser på hva som av flyktningene blir betegnet som viktig når det gjelder beliggenhet, så ser vi at det å bo nær sentrum, ha skole i nærheten og bo i et boligområde med både nordmenn og andre flyktninger blir betegnet som det viktigste. I følge faktiske opplysninger på spørreskjema og tilbakemelding fra kommunene så er disse kriteriene godt oppfylt for de aller fleste boligene. Vi må derfor kunne si at, sett ut i fra beboernes synspunkt, så er beliggenheten til disse boligene bra. Likevel er det en del som er plaget av støy fra trafikk. Og mange er av den oppfatning at trafikkforholdene utenfor boligen ikke er egnet til å sende barn ut for å leke alene.

Når vi sammenlikner beliggenheten til disse boligene med beliggenheten til nordmenns boliger ser vi noe forskjell. Langt flere flyktninger mener at trafikkforholdene utenfor boligen gjør det utrygt for barn å leke der. Det kan skyldes at boligene der flyktninger bor i større grad har en slik beliggenhet, enn nordmenns boliger. Det kan også være et uttrykk for at flyktninger er mer engstelige for barna mht. trafikk.

Vi har også sammenliknet avstanden til ulike servicetilbud for disse boligene og for nordmenn. Avstand til barneskole, barnehage, dagligvarebutikk, butikksenter, postkontor, bank, tannlege og lege, er sammenliknet. Vi ser samme tendens mht avstand til alle disse servicetilbudene. I byene bor nordmenn noe mer sentralt enn flyktninger, mens utenom byene bor flyktningene noe mer sentralt enn nordmenn. Dette har sannsynligvis sammenheng med at det i byene er svært dyrt å kjøpe bolig i sentrum i forhold til litt mer i utkanten, slik at dette har vært et økonomisk spørsmål for bykommunene. For de andre kommunene har det vært et bevisst valg å bosette flyktningene sentralt, og ikke perifert.

8 Bomiljø og nærmiljø

8.1 Innledning

Dette kapitlet tar for seg bomiljøet flyktingene er bosatt i. Bomiljøet for flyktingene blir vurdert i forhold til hvordan kontakten med naboer er. Vi ønsker å vise hvor hyppig flyktingene har kontakt med naboer, og hvilken type kontakt dette er. Kommunenes engasjement for å legge til rette for et godt bo- eller nærmiljø vil også bli belyst. Vi har også forsøkt å klassifisere kommunene i forhold til tilbakemeldinger fra både flyktinger og kommuner om integrering.

Sammenlikningen mellom nordmenn og flyktinger baserer seg på beboere fra samme område, dvs. fra de fem byene og de øvrige kommunene i utvalget. Første del tar for seg tilbakemeldinger fra flyktingene om bomiljø. Siste del er en vurdering fra kommunene.

8.2 Tilbakemelding fra flyktinger om kontakt med naboer

Begrepet nabo kan ha noe ulikt innhold i forskjellige kulturer. I Norge brukes dette begrepet om de som fysisk bor nærmest boligen, uavhengig av om man har kontakt med dem eller ikke. Det er dette innholdet som ligger i begrepet når det f.eks. anvendes i boforholdsundersøkelser.

I en del andre kulturer brukes begrepet om de som fysisk bor i nærheten og som man har sosial kontakt med. Innholdet i begrepet likner m.a.o. mer på det vi i Norge kaller naboskap. Naboene behøver heller ikke å være de som fysisk sett bor aller nærmest, men kan befinne seg andre steder i nærmiljøet. I denne undersøkelsen har vi ment naboer som de som fysisk sett bor nærmest. Vi har også stilt spørsmål om kontakt med naboer, og håper at det på denne måten går frem at det også gjelder de man ikke har kontakt med.

8.2.1 Avstand til nærmeste nabo

At flyktingene bor i et område med andre mennesker, er en viktig forutsetning for mulighetene for sosial kontakt med andre. Vi ønsket derfor også å undersøke hvor lang avstand disse boligene hadde til nærmeste nabo. Tabell 8.2.1 gir oversikt over fordelingen av boliger med ulik avstand til nærmeste nabo.

Tabell 8.2.1**Prosentvis fordeling av boliger med ulik gangavstand til nærmeste nabo.****Før alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget.****Kilde: Spørreskjema til flyktninger.**

Gangavstand i minutter	Alle	Byene	Øvrige kommuner
0	19	22	17
1	56	51	60
2	12	10	13
3	1	2	1
5	9	12	6
10	1	-	3
15	1	2	-
30	1	2	-
N	136	59	77

Nesten alle boligene ligger i et område med naboer tett ved. På spørsmål om gangavstand til nærmeste nabo svarer de fleste under ett minutt og nesten alle har under fem minutter.

8.2.2 Hvem er de nærmeste naboene

I en vurdering av flyktingers kontakt med naboer, er det av interesse å se på hvilken type naboer de har, dvs. hvor naboene kommer fra. Tabell 8.2.2 gir oversikt over om naboene er nordmenn og/eller flyktninger.

Tabell 8.2.2**Prosentvis fordeling av type naboer.****Før alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget.****Kilde. Spørreskjema til flyktninger.**

	Alle	Byene	Øvrige kommuner	Bosniere	Andre flyktninger
Nordmenn	47	57	39	52	41
Flyktninger	13	9	16	10	16
Både nordmenn og flyktninger	40	34	45	38	42
N	145	65	80	77	68

De nærmeste naboene er for det meste nordmenn, eller en blanding av nordmenn og andre flyktninger. At nesten halvparten bor med bare nordmenn som de nærmeste naboene, og svært få med bare flyktninger, er viktige faktorer bak vurdering av nabokontakt. Som vi så i avsnitt 7.2.5 var det å bo i et område med både flyktninger og nordmenn, også høyt prioritert av mange flyktninger. Slik sett er det positivt at nettopp så mange bor i områder med en blanding av nordmenn og andre flyktninger.

I byene er andelen som bor i områder med bare nordmenn størst, mens andelen som bor i områder med både nordmenn og flyktninger er størst utenom byene. Det er flest bosniere som bare har nordmenn som naboer.

8.2.3 Kontakt med naboer

Generell kontakt

Flyktningene ble bedt om å oppgi om de hadde kontakt med naboene. Tabell 8.2.3.1 viser andelen som hhv. har kontakt, og ikke har kontakt.

Tabell 8.2.3.1

Prosentvis fordeling av kontakt med naboene.

Før alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget.

Kilde. Spørreskjema til flyktninger.

	Alle	Byene	Øvrige kommuner	Bosniere	Andre flyktninger
Ikke kontakt med naboene	23	23	23	11	37
Har kontakt med naboene	77	77	77	89	63
N	139	61	78	75	64

De fleste i utvalget sier at de har kontakt med naboene. Det er ingen forskjell mellom byene og resten av kommunene her.

Ser vi på bosniere, er det flere enn gjennomsnittet som har kontakt med naboene. Blant de øvrige flyktningene er det langt flere som ikke har kontakt med naboene. Denne forskjellen er såpass stor at vi må kunne anta at det er vanskeligere for andre flyktninger å få kontakt med nordmenn (som utgjør flertallet av naboene), enn det er for bosniere.

For de andre flyktningene er det forskjell mellom byene og utenom byene mht. kontakt. I byene er det flere som har kontakt med naboene enn utenom byene. Årsaken til at det er geografiske forskjeller mellom de andre flyktningene og ikke mellom bosniere kan være at det er vanskeligere å få kontakt med naboene på mindre steder når man skiller seg ut, og i miljøer som i liten grad er flerkulturelle.

Det å ikke ha kontakt med naboene forekommer hyppigst i de områdene der det bor bare nordmenn og i områder der det bor både nordmenn og flyktninger. Det er svært få som ikke har kontakt med naboene av de som bor i områder med bare flyktninger. I byene bor de fleste som ikke har kontakt med naboene i områder med bare nordmenn, mens i de andre kommunene bor de i områder med både nordmenn og flyktninger.

Boligtype har en viss betydning for kontakt med naboer. En litt høyere andel blant de som bor i rekkehus eller tomannsbolig har ikke kontakt med naboene. At forholdet er slik kan ha en sammenheng med at det bor flere innbyggere i områder med blokkbebyggelse, og derved større muligheter for å få kontakt. Enebolig er den boligtypen der flyktningene har mest kontakt, men det er svært få i utvalget som bor i enebolig. Dette gjelder også utenom byene. I byene er rekkehus og blokk de boligtypene der flest beboere har kontakt med naboene. En tidligere undersøkelse av bomiljø blant nordmenn viste at de som bor i høyblokk har mindre kontakt med naboer (Nordal 1996). Men det kan være motsatt for lavblokk. Det kan også være at boligtype har ulik betydning for kontakt for nordmenn og flyktninger.

Ser vi på boligtype i forhold til de som har kontakt med naboer, og hvor ofte de gjør ulike ting med naboene er det tydeligere forskjeller. De som bor i blokk har hyppigere kontakt med naboene når det gjelder alle former for kontakt. Eneboliger er også en boligtype der beboerne har hyppigere kontakt. Når det gjelder ønske om mer kontakt er det likevel en relativt større andel i blokk som ønsker mer av ulike former for kontakt.

Det er ikke stor forskjell i fordelingen mht. alder, men gruppen mellom 30-40 år har mindre kontakt enn de som er eldre eller yngre. Det er forståelig at det er lettere for yngre å få kontakt, men det er litt overraskende at det er flere blant de eldre enn gruppen 30-40 år som har kontakt med naboene. Dett er en gruppe som oftest har små barn, som i seg selv er kontaktskapende. Men det kan ha sammenheng med at det i denne aldersgruppen er færre bosniere. Det er ingen vesentlige forskjeller mht. sivilstatus. De som har mest kontakt med naboene har bodd her i landet mellom 2-6 år. For de med kortere eller lenger botid er det flere som ikke har kontakt med naboene. Det kan virke naturlig at de med kortere botid har mindre kontakt med naboene, men for de med lenger botid kan nasjonalitet være medvirkende. Vi vet at bosniere utgjør en stor andel av de som har bodd her mellom 2-6 år.

Ser vi fordelingen på det å ha kontakt eller ikke med naboene i forhold til kjønn, så er det 74 prosent av mennene som har kontakt. Blant kvinnene er det enda flere som har kontakt med naboene, hele 83 prosent. Selv om forskjellene ikke er så store, er dette litt overraskende. Enkelte av tiltakene kommunene har igangsatt for å øke mulighetene for flyktningers kontakt med naboer og nærmiljø, er rettet mot kvinner. Vi vet imidlertid, bl.a. fra denne undersøkelsen, at typiske arenaer for sosial kontakt er via barn, både i nabolaget og gjennom skole og barnehage. Dette er typiske arenaer for kvinner. For menn er ofte arbeidslivet en mer naturlig arena for sosial kontakt. I de siste årene har vi i Norge hatt en meget høy arbeidsledighet, slik at denne formen for sosial kontakt ikke har vært mulig for mange menn. I tillegg kan arbeidsledighet medføre at man isolerer seg også ellers. Dette kan være noe av årsakene til at flere menn ikke har kontakt med naboer. Dette gjelder både for bosniere og de andre flyktingene. I byene er det en større andel bosniske menn som ikke har kontakt med naboene, mens det for mennene i den andre gruppen flyktinger er motsatt. En årsak til dette kan være som nevnt ovenfor, fravær av et flerkulturelt samfunn utenfor byene og problemene ved å skille seg ut. Hvorfor dette gjør seg sterkere gjeldende for menn enn for kvinner kan være at kvinnene lettere får kontakt gjennom barna utenom byene, enn de gjør i byene.

Kontakt med ulike naboer

For de som har kontakt med naboene, kan det være interessant å undersøke nærmere hvilke naboer de har kontakt med. Det kan fortelle noe om integrering, og hvem i nabolaget flyktingene faktisk får kontakt med. Tabell 8.2.3.2 gir oversikt over kontakt med ulike naboer.

Tabell 8.2.3.2

Prosentvis fordeling av kontakt med ulike naboer.

For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget (med mulighet til å krysse av for flere alternativer).

Kilde: Spørreskjema til flyktinger.

	Alle	Byene	Øvrige kommuner	Bosniere	Andre flyktinger
Slektninger/familie	26	30	23	39	11
Flyktinger fra eget hjemland	53	52	54	73	30
Andre flyktinger eller utenlandsfødte	22	13	28	16	28
Nordmenn	57	66	50	69	42
N	139	61	78	75	64

Over halvparten av flyktingene har kontakt med nordmenn blant naboene. Andelen er litt større i byene enn i de øvrige kommunene.

Det er en større andel bosniere enn andre flyktinger som har kontakt med nordmenn, og forskjellen er relativt stor. Årsaken til dette kan være at det er vanskeligere for de andre flyktingene å få kontakt med norske naboer, enn for bosniere.

For bosniere er det likt fordelt mellom byene og resten av landet, men for de andre flyktingene er det noen flere som har kontakt med nordmenn i byene. Dette peker også i retning av at det kan være vanskeligere for de andre flyktingene å få kontakt med nordmenn i mindre områder, der de lettere skiller seg ut, og der et flerkulturelt miljø er mindre vanlig.

Et flertall av flyktingene har kontakt med flyktinger fra eget hjemland blant naboene. Her er det ikke særlige forskjeller mellom byene og de øvrige kommunene. Andel bosniere som har kontakt med flyktinger er langt høyere enn for de andre flyktingene. Hovedårsaken til dette er sannsynligvis at det er langt flere bosniere med opphold i Norge, enn andre nasjonaliteter.

At det bare er ca. $\frac{1}{4}$ som har kontakt med slektninger eller familie blant naboer, har vel en naturlig sammenheng med at mange ikke har slektninger eller familie i nærheten. Sannsynligvis er det av samme grunn at en større andel bosniere har kontakt med slektninger eller familie, enn andre flyktinger.

Det er ikke mange som har kontakt med andre flyktinger eller utenlandsfødte blant naboene. Her er det flere blant de andre flyktingene enn blant bosniere.

Uansett hvem flyktingene har kontakt med, så er denne kontakten hyppigst for de som bor i blokk. Sett i forhold til andelen som bor i blokk, så er det tydeligvis lettere å få kontakt med naboene når man bor i blokk, også med nordmenn.

Når det gjelder kontakt med ulike naboer, er det i hovedsak en større andel menn som har kontakt med alle de ulike kategoriene. Når vi vet at en større andel kvinner har kontakt med naboene, må dette bety at mennene som har kontakt med naboer har kontakt med flere.

Ulike typer kontakt

Vi har bedt flyktingene om å oppgi hvor ofte de har ulike former for kontakt med naboene. De alternative formene for kontakt er å snakke sammen, besøke hverandre, å låne ting av hverandre og å hjelpe hverandre. Tabellene 8.2.3.3, 8.2.3.4, 8.2.3.5 og 8.2.3.6 viser hvor ofte flyktinger og nordmenn har disse formene for kontakt.

Tabell 8.2.3.3**Prosentvis fordeling av kontakt med naboer- snakke sammen.****For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget, flyktninger og nordmenn.****Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95.**

	Alle			Nordmenn	5 store byer		Øvrige kommuner	
	Alle	Flyktninger			Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn
		Bosniere	Andre					
Omtrent daglig/hver uke	72	80	61	85	67	84	76	87
Omtrent hver måned	8	9	7	6	7	6	9	8
Sjeldnere/aldri	20	11	31	9	26	10	15	5
N	133	76	57	1959	58	1723	75	236

Tabell 8.2.2.4**Prosentvis fordeling av kontakt med naboer- besøke hverandre.****For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget, flyktninger og nordmenn.****Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95.**

	Alle			Nordmenn	5 store byer		Øvrige kommuner	
	Alle	Flyktninger			Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn
		Bosniere	Andre					
Omtrent daglig/hver uke	41	49	30	28	28	25	50	38
Omtrent hver måned	16	24	6	22	11	21	20	25
Sjeldnere/aldri	42	27	64	50	60	54	29	37
N	122	71	51	1955	53	1721	69	234

Tabell 8.2.3.5**Prosentvis fordeling av kontakt med nabøer- låne ting av hverandre.****For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget, flyktninger og nordmenn.****Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95.**

	Alle			Nordmenn	5 store byer		Øvrige kommuner	
	Alle	Flyktninger			Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn
		Bosniere	Andre					
Omtrent daglig/hver uke	19	17	21	14	19	14	18	13
Omtrent hver måned	6	9	2	19	4	19	8	19
Sjeldnere/aldri	75	74	77	68	77	67	74	68
N	113	66	47	1953	47	1720	66	233

Tabell 8.2.3.6

Prosentvis fordeling av kontakt med naboer- hjelpe hverandre.

Før alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget, flyktninger og nordmenn.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger, BU-95.

	Alle			Nordmenn	5 store byer		Øvrige kommuner	
	alle	Flyktninger bosniere	andre		Flyktninger	Nordmenn	Flyktninger	Nordmenn
Omtrent daglig/hver uke	16	13	18	7	14	7	16	8
Omtrent hver måned	14	16	10	19	24	19	6	17
Sjeldnere/aldri	70	71	72	74	62	74	77	74
N	118	69	49	1958	51	1723	67	235

Nordmenn snakker oftere med naboene enn flyktningene. Når vi sammenlikner flyktningene med hverandre ser vi at bosniere oftere snakker med naboene enn de andre flyktningene. Å besøke hverandre er det derimot flere flyktninger enn nordmenn som gjør. Bosniere besøker hverandre oftere enn de andre flyktningene. For både flyktninger og nordmenn er det langt flere som besøker hverandre ofte utenom byene enn i byene.

Når det gjelder å låne ting av hverandre, eller å hjelpe hverandre ser vi samme mønster. Denne formen for kontakt forekommer hyppigere blant flyktninger enn blant nordmenn. Når det gjelder forholdet mellom flyktningene, har de andre flyktningene oftere denne formen for kontakt enn bosniere. Ved disse formene for kontakt er det liten forskjell mellom byene og kommunene utenom byene.

Vi ser at formen for kontakt danner et visst mønster. Kontakt av mer upersonlig/uforpliktende karakter, som det å snakke sammen forekommer hyppigst blant nordmenn. En mer personlig/forpliktende form for kontakt, som å besøke hverandre, hjelpe hverandre og å låne ting av hverandre er mer utbredt blant flyktninger. Noe av forskjellen på disse formene for kontakt er at man ved personlig/forpliktende kontakt viser at man er avhengig av andre, og at man hjelper hverandre eller gjør hverandre tjenester vil for de aller fleste mennesker være bestemt av at et slikt forhold er tosidig. Blant disse formene for samvær er det å låne ting av hverandre, og det å hjelpe hverandre en noe mer avhengig/forpliktende form for samvær enn å besøke hverandre. Dvs. at jo mer personlig/forpliktende formen for kontakt er, jo mer utbredt er den blant gruppen andre flyktninger i forhold til bosniske flyktninger.

Forskjellen mellom flyktninger og nordmenn, og mellom grupper av flyktninger kan ha flere årsaker. Det kan skyldes sosiale forskjeller og kulturelle forskjeller. Det er en utbredt oppfatning at nordmenn er relativt tilbakeholdende og vanskelige å komme inn på. I en nabolagsundersøkelse blant innvandrere og nordmenn viste Bø (1984) at innvandrere ønsket en mer personlig kontakt med naboer enn nordmenn. Nordmennene ønsket oftere et mer distansert forhold til naboene. Også i denne undersøkelsen har vi fått en del tilbakemeldinger fra kommunene om at flyktninger og innvandrere oppfatter nordmenn som vanskelige å komme inn på. Det er derfor grunn til å tro at noe av forskjellene vi ser mellom flyktninger og nordmenn kan skyldes kulturelle forskjeller. Men med så vidt forskjellige sosiale betingelser som det vi ser mellom flyktninger og nordmenn, er det viktig å se forskjellene i lys av dette.

Det er ikke uvanlig at årsakene til forskjeller mellom folkegrupper blir forklart som kultur-forskjeller. En forutsetning for å kunne drøfte kulturelle forskjeller mellom grupper, er at man ser dette i forhold til sosiale betingelser. En viktig problemstilling er i hvor stor grad de sosiale betingelsene er de samme, eller mao. om gruppene som sammenliknes har de samme sosiale mulighetene. Schierup (1993) hevder at kultur er blitt en slags universalforklaring på alle mulige slags samfunnsområder. Han hevder at sosio-økonomiske og politisk betingede sosiale ulikheter ikke kan lages om til kulturelle forskjeller. Utgangspunktet for Schierups uttalelser er debatten om dannelse av ghettoer. I vår undersøkelse vil både sosio-økonomiske og politisk betingede sosiale ulikheter være relevante ved diskusjon om integrering. Viktige eksempler er arbeidsledighet, mangel på utdanning og den økonomiske situasjonen generelt for flyktninger, i forhold til nordmenn. I tillegg vil for eksempel nordmenns holdninger til ulike grupper flyktninger skape sosiale forskjeller mellom grupper av flyktninger.

En annen og vesentlig forklaring på forskjellene mellom nordmenn og flyktninger, og til en viss grad mellom grupper av flyktninger mht. nabokontakt, er forskjell i sosiale betingelser som flyktingenes mangel på sosiale nettverk utenom bomiljøene.

I boforholds- og levekårsundersøkelser stilles kvantitative spørsmål om kontakt med naboer, venner og familie. Disse spørsmålene har lite kvalitativt innhold. Hvem man har kontakt med, vil ha avgjørende betydning for det kvalitative innholdet i denne kontakten. Paugam (1995) skiller mellom ulike former for kontakt i sin beskrivelse av sosial eksklusjon. Primærrelasjon er den kontakten man har til familie og nære venner. Sekundærrelasjon er den kontakt man har til naboer og kollegaer på jobben. Tertiærrelasjon er indirekte relasjoner, dvs. kontakt med andre mennesker som ikke er av personlig karakter, og som ikke er direkte, for eksempel via TV, telefon, forhold til banken osv. Relasjoner mellom grupper, for eksempel innen en nasjon er relevant her. Paugam måler graden av isolasjon i forhold til hvilke av disse relasjonene som er oppfylt. Når både primær, sekundær og til en viss grad tertiærrelasjonen mangler er man sosialt ekskludert.

Paugams teorier om sosiale relasjoner er viktige i denne sammenhengen, der flyktninger kommer i en særstilling. De har ofte ikke familie her i landet, mange har ikke jobb, og de står uten venner når de kommer til landet. Dette innebærer at flyktingene har helt andre behov enn nordmenn. De har behov for å få dekket både primær, sekundær og tertiærrelasjoner gjennom nabokontakt. På den måten har de et samlet behov som er større enn nordmenns. Dette gir seg ikke bare utslag i omfanget, men også i formene for kontakt. De mer personlige/forpliktende formene for kontakt er noe nordmenn får dekket gjennom sine primærrelasjoner, som oftest ikke finnes i nabolaget. Dette er bakgrunnen for at nordmenn ikke har samme behov som flyktninger til å få dekket denne formen for kontakt i nabolaget. Hovedårsaken til forskjeller mellom flyktninger og nordmenn mht. nabokontakt, mener vi ligger her. Noe av årsaken til ulik nabokontakt kan likevel skyldes kulturelle ulikheter. Muligens er nordmenn mer individualistiske ved at de ikke ønsker å ha sosiale relasjoner til naboer som er av mer personlig/forpliktende karakter.

Forskjeller mellom grupper av flyktninger mener vi i større grad skyldes ulike faktorer. Vi ser at noen former for kontakt forekommer hyppigere blant bosniere enn de andre flyktingene, mens andre former for kontakt har en motsatt fordeling. At gruppen andre flyktninger i større grad låner ting av hverandre enn bosniere, kan skyldes kulturelle forskjeller. Å låne ting av hverandre kan oppfattes ulikt i forskjellige kulturer. For noen er dette en positiv form for kontakt, mens det for andre er noe man helst unngår. Mangel på primærrelasjoner vil stort sett

være noe som gjelder alle grupper av flyktninger i forhold til nordmenn. Likevel er det en viss forskjell på bosniere og de andre flyktningene her. Bosniere tilhører en langt større nasjon flyktninger her i landet enn andre grupper. De har en større muligheter for kontakt med egne landsmenn, enten det er familie eller ikke. Bosniere vil derved ha større mulighet for å få dekket sitt behov for både primær- og tertiærkontakt, noe som kan gi seg utslag i at de i nabolaget i mindre grad hjelper hverandre. Men også her kan det være at bosniere er mer lik nordmenn ved at de er mer individualistiske og ønsker mindre av den personlige/forpliktende formen for kontakt.

En annen forskjell mellom bosniere og de andre flyktningene er at bosniere oftere snakker med- og besøker naboer enn de andre flyktningene. Dette er, som vi har vært inne på, en mer upersonlig/uforpliktende form for kontakt. Dvs. at denne typen for kontakt i større grad dekker det Paugam betegner som sekundærkontakt, altså vanlig nabokontakt. Ulikheter i denne typen kontakt vil derved ikke i samme grad skyldes ulikheter i behov. Denne ulikheten mener vi derfor i hovedsak skyldes at det er lettere for bosniere å få kontakt med nordmenn enn det er for de andre flyktningene. Dette fremgår flere steder i denne undersøkelsen (jfr. tab. 8.2.2.1, 8.2.2.2, 8.2.3.2, avsn. 8.3, 9.2 og 9.3).

8.2.4 Ønske om kontakt med naboer

Ønske om mer generell kontakt

Oversikt over den faktiske kontakten flyktninger har med naboer, er ikke nok til å vurdere om flyktninger har god eller dårlig kontakt med naboer. Preferansene kan være svært forskjellige, ved at noen faktisk ikke ønsker noe kontakt, mens andre ønsker mye kontakt. Noe av forskjellene mellom nordmenn og flyktninger skyldes som nevnt forskjell i behovet for kontakt med naboer. For å finne ut om flyktningene har en tilfredsstillende kontakt med naboer, har vi derfor spurt om de ønsker mer kontakt med naboer. Tabell 8.2.4.1 gir oversikt over denne fordelingen.

Tabell 8.2.4.1

Prosentvis fordeling over ønske om mer kontakt med naboer.

For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

	Alle	Byene	Øvrige kommuner	Bosniere	Andre flyktninger
Ja	76	80	73	69	85
Nei	24	20	27	31	15
N	140	65	75	75	65

Et overveiende flertall ønsker mer kontakt med naboene. Det er en noe høyere andel som ønsker å gjøre noe oftere med naboene blant gruppen andre flyktninger. Blant bosniere er det en større andel i byene som ønsker mer kontakt. For de andre flyktningene er forholdet motsatt, med en større andel i øvrige kommunene som ønsker mer kontakt.

At flere av de andre flyktningene ønsker mer kontakt med naboene kan skyldes flere forhold. Bosniere har i større grad kontakt med egen gruppe, fordi de er mange fra en nasjon som er i Norge (tertiær relasjon). I tillegg har bosniere i større grad familie her i landet (primær-relasjon).

Vi har også sett dette i forhold til kjønn. Fordelingen er da nokså lik. Andelen som ønsker mer kontakt med naboene er noe større blant menn, men forskjellen er ubetydelig. For bosniere er

kjønnsforskjellene større i byene ved at en høyere andel menn ønsker mer kontakt, enn utenom byene. For de andre flyktningene er kjønnsforskjellene motsatt, ved at en høyere andel menn ønsker mer kontakt utenom byene. At det er flere blant de andre flyktningene som ønsker mer kontakt med naboene utenom byene, forsterkes altså for menn. At denne kjønnsforskjellen for bosniere gjør seg gjeldene i byene kan ha flere årsaker. Det er nærliggende å tro at arbeidsledighet, som for menn kan være et større sosialt problem enn for kvinner, gjør seg gjeldene i sterkere grad i byene. For bosniere som ikke opplever samme grad av problemer med kontakt med naboer, kan arbeidsledighet generelt bety mer for isolasjon enn det gjør for de andre flyktningene, som opplever det å skille seg ut som viktigere årsak til manglende kontakt.

En tidligere undersøkelse om nabokontakt i Gamle Oslo (Nordahl og Knudtzon 1996) viser at ca. 40 prosent ønsker mer kontakt med naboer. Dette er en undersøkelse blant innvandrere og nordmenn i et flerkulturelt område. En oppsplitting av data viser at 38 prosent av nordmenn og 55 prosent av innvandrerne ønsket mer kontakt. Sannsynligvis er det lettere for beboere med annen kulturell bakgrunn å få kontakt med naboer i et flerkulturelt område, noe som kan være årsaken til at færre oppgir at de ønsker mer nabokontakt, enn i vår undersøkelse.

Ønske om ulike typer kontakt

Ønske om ulike typer kontakt kan variere. For noen kan det være tilstrekkelig å snakke med naboene for å være tilfreds med nabokontakten. Andre kan ha ønske om en annen type kontakt. Vi har spurt flyktningene om hvilke type kontakt de selv ønsker mer av. Oversikt over dette finnes i tabell 8.2.4.2.

Tabell 8.2.4.2

Prosentvis fordeling over ønske om mer av ulike typer kontakt med naboer (med mulighet for å krysse av for flere alternativer). For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

	Alle	Byene	Øvrige kommuner	Bosniere	Andre flyktninger
Snakke sammen	64	77	54	55	75
Besøke hverandre	52	55	50	49	57
Låne ting av hverandre	15	15	16	8	25
Hjelpe hverandre med arbeid, reparasjoner o.l.	40	42	39	37	45
N	136	60	76	76	60

Det de fleste flyktningene savner mest er å snakke mer med naboene, og flere i byene savner det. Det kan skyldes at det er vanskeligere for flyktninger å oppnå denne formen for kontakt i byene enn utenom byene. Av tabell 8.2.2.3 ser vi at det faktisk er flere som snakker ofte med naboene utenom byene, enn i byene.

Over halvparten ønsker å besøke hverandre oftere, og nesten halvparten ønsker å hjelpe hverandre oftere. Vi ser samme forskjell mellom byene og de andre kommunene her som med ønske om å snakke mer med naboer.

Det er ikke så mange som ønsker å låne ting av hverandre, bare 15 prosent. Her er det liten forskjell mellom byene og de andre kommunene.

Sammenlikner vi bosniere og de andre flyktningene, ser vi at de andre flyktningene ønsker mer av alle former for kontakt. Dette mener vi er med på å understreke de faktorene som forklarer forskjellene i nabokontakt mellom flyktningene (jfr. 8.2.2). At så mange flere av gruppen andre flyktninger ønsker å låne ting av hverandre, kan understøtte at kulturelle forskjeller er årsaken til at denne formen for samvær er så forskjellig blant gruppene av flyktninger. Dette kan også variere geografisk i Norge, selv om vi i avsnitt 8.2.2 så at dette heller ikke er så utbredt i Norge. Det kan være et uttrykk for kulturelle likheter mellom nordmenn og bosniere. Norge er et relativt individualistisk samfunn. Dersom dette gir seg uttrykk i enkelte fellestrekk mellom bosniere og nordmenn kan det også være lettere for bosniere å fungere selvstendig og autonomt i det norske samfunnet.

For alle typene kontakt er det en større andel menn enn kvinner som ønsker å gjøre noe oftere med naboene. Denne forskjellen mellom kjønnene er større for gruppen av andre flyktninger, enn den er for bosniere. Siden det er langt flere enslige kvinner blant gruppen andre flyktninger, skulle man kanskje tro at forholdet var motsatt. Når vi i tillegg vet at det er en større andel kvinner som har kontakt med naboene, er det grunn til å tro at det faktisk er vanskeligere for menn å skape sosial kontakt med naboer, enn det er for kvinner (jfr. avsnitt 8.2.3).

8.3 Kommunenes vurdering

8.3.1 Kommunenes medvirkning til et godt bomiljø for flyktninger

Kommunene ble bedt om å gjøre rede for eventuelle særskilte initiativ for å fremme deltakelse i nærmiljøet. De ble også forespurt om det finnes et naturlig møtested for flyktninger i kommunen (kafé, grendehus e.l.). I tillegg ble det spurt om det fra kommunenes side ble gitt informasjon til lokalbefolkningen/naboer før det flyttet inn flyktninger i boligene.

Kommunenes svar er enkelte steder preget av at de bare delvis har oversikt over dette, spesielt i de store byene. I Oslo var oversikten bedre enn i de andre byene, både når det gjaldt spørsmål knyttet til boligene, og som her bomiljø. Dette har sannsynligvis sammenheng med at Oslo er den eneste av de store byene der ansvaret for flyktninger og bolig er administrert på bydelsnivå. De fleste kommunene har tatt mange initiativ for å fremme integrering av flyktningene i bo- og nærmiljøet. I hovedsak dreier dette seg om ulike kurs- og kulturtilbud, samt å legge til rette for møtesteder hvor flyktningene kan møte andre flyktninger og nordmenn (vedlegg 5).

Kommunenes vurdering av andre forhold som angår flyktninger vil bli behandlet samlet for å bevare flyktningenes anonymitet (enkelte små kommuner har svært få flyktninger, noen steder ned til en husholdning).

8.3.2 Vurdering fra kommuner

Tilbakemeldingene vi har fått, både fra kommuner og fra flyktninger, viser at det varierer mellom kommunene hvorvidt flyktningene har blitt en del av miljøet. I avsnittet nedenfor har vi klassifisert kommunene i forhold til tilbakemeldinger om i hvilken grad flyktningene er blitt integrert. I noen kommuner har integreringen gått av seg selv uten at kommunene har tatt særskilte initiativ. I andre kommuner kan det være motsatt, at kommunene har tatt en rekke initiativer, og flyktningene likevel ikke er blitt en del av miljøet.

I byene hadde kommunene svært varierende kjennskap til bomiljøene og hvordan flyktningene opplevde egne naboer og bomiljø. Fra de som hadde kjennskap til bomiljøene,

har en by gitt tilbakemelding om at flyktingene ikke er integrert i bomiljøet. I de andre byene er bildet svært varierende. Det er tydelige forskjeller som går på hvor lenge flyktingene har bodd der og hvor lenge området har hatt flyktinger. Det er vanskeligere for dem som skiller seg mer ut ytre sett. Nordmenn tar lettere kontakt med bosniere enn med andre flyktinger. Mange steder oppgir kommunene at bosniere er godt integrert, men ikke andre flyktinger. I tillegg til nasjonale forskjeller, er det også store individuelle forskjeller. Her nevnes for eksempel språkproblemer. Men kontakt gjennom barna og skolen blir også nevnt som positivt til å fremme deltakelse i nærmiljøet.

To av bydelene i Oslo, og tre av de andre byene hadde fått tilbakemeldinger fra flyktingene om nærmiljøet. De positive tilbakemeldingene er fra familier som er fornøyde med rolige omgivelser og gode lekemuligheter for barna, der dette er tilfelle. Alle negative tilbakemeldinger handler om at det er vanskelig å få kontakt med nordmenn.

8.3.3 Klassifisering av kommuner

I kommunene utenom de 5 byene er det bedre kjennskap til om flyktingene er blitt en del av nærmiljøet. Disse kommunene kan deles inn i tre grupper, i forhold til hvordan kommunene mener at flyktingene er blitt integrert i nærmiljøet. I tillegg til kommunenes vurdering, er flyktingenes egen tilbakemelding, som kan knyttes til integrering og trivsel, tatt med. Indikatorene i forhold til å vurdere integrering er; kontakt med naboer, ønske om mer kontakt med naboer og ønske om å flytte sett i forhold til om dette har sammenheng med integrering og trivsel. Det var stor grad av samsvar mellom kommunenes vurdering av hvordan flyktingene hadde det, og tilbakemeldingene fra flyktingene selv. Stort sett har altså kommunene god kjennskap til disse forholdene som angår flyktingene.

Gruppe 1 - Arbeidsmuligheter fremfor tiltak

Syv av kommunene svarer ja på at flyktingene er blitt en del av nærmiljøet. Blant disse kommunene er det fem kommuner hvor det bare bor bosniere i de utvalgte boligene. I disse kommunene bor det totalt fra fire og opp til 50 flyktinger. Kommunene har i liten grad tatt spesielle initiativ for å fremme integrering, og de har ikke naturlige møtesteder for flyktingene. De fleste flyktingene snakker godt norsk, men i et par av kommunene hadde noen av flyktingene noe språkproblemer. Boligene i disse kommunene hadde sentral beliggenhet. Det mest særegne ved disse kommunene i forhold til de andre kommunene, er at de aller fleste flyktingene er i jobb, eller under utdanning. Hos noen ytterst få som ikke jobber, skyldes det i hovedsak at de enten ikke hadde god nok helse eller var gamle. Det var også hovedsakelig hos de som ikke var i arbeid at det kunne være problemer med norskkunnskapen.

Av disse syv kommunene var det to som ikke hadde fått noen tilbakemeldinger fra flyktingene om nærmiljøet. De andre hadde fått positive tilbakemeldinger. Disse tilbakemeldingene handlet om at boligene hadde sentral beliggenhet, at boligområdet var fint, at flyktingene opplevde at de var akseptert i nærmiljøet, at de var blitt godt mottatt og at de hadde god kontakt med naboer.

Flyktingene i disse kommunene oppgir at de har kontakt med naboene og at de snakker med naboene enten hver dag eller ukentlig. De fleste besøker naboer månedlig, men har mindre forpliktende kontakt som å låne av hverandre eller hjelpe hverandre. De fleste ønsker mer kontakt med naboene (bortsett fra å låne ting av hverandre). De fleste som ønsker å flytte oppgir ønske om arbeid eller utdanning, eller kontakt med egne landsmenn eller familie.

Gruppe 2 - Mange tiltak – få arbeidsmuligheter

De fleste kommunene her mente at det var svært varierende hvorvidt flyktningene var blitt en del av nærmiljøet. I noen av disse kommunene har flyktningene liten kontakt med nordmenn, men god kontakt med andre flyktninger. I de fleste kommunene er det likevel slik at det varierer mellom flyktningene. Det kan variere så mye at noen har god kontakt og mye samvær med naboer, mens andre er helt isolerte. For bosniere kan det være problemer med eldre og språk, slik at dette blir en barriere. Mange eldre tenker på at de skal hjem, og motivasjonen er derfor ikke til stede for å lære seg norsk. Det er likevel en kommune som forteller om eldre bosniere som er godt integrert i lokalmiljøet, som gjør forskjellige ting sammen med nordmenn, uten å snakke norsk eller engelsk. Det er generelt et problem å få kontakt med naboer for alle flyktningene som ikke snakker særlig godt norsk, eller eventuelt engelsk. I mange kommuner er også en viktig årsak til lite kontakt med lokalmiljøet, at de ikke er i jobb. Flere kommuner forteller om flyktninger som ikke har kontakt fordi de isolerer seg, uten at de vet noe om årsaken. En ting som er medvirkende til kontakt med naboer er små barn. Mange kommuner forteller at familier med barn oftere har kontakt med naboer.

De fleste kommunene er av den oppfatning at det er et skille mellom bosniere og andre flyktninger når det gjelder å få kontakt med nordmenn i nabolaget. Kommunene mente at nordmenn oftere tar kontakt med bosniere enn med andre flyktninger. De fleste kommunene har satt i gang ulike tiltak for å fremme integrering, og mange har ulike møtesteder for flyktninger.

I disse kommunene er det drøyt halvparten av flyktningene som oppgir i spørreskjemaet at de har kontakt med naboene. Det er stor variasjon i hvor ofte de snakker med naboene, men drøyt 2/3 gjør det daglig eller ukentlig. Det er også stor variasjon i hvor ofte naboer besøker og hjelper hverandre. Ca. 1/3 låner ting av hverandre ukentlig. De fleste ønsker å gjøre noe oftere med naboene, spesielt å snakke mer sammen, hjelpe hverandre eller besøke hverandre oftere. Her er det litt over halvparten som ønsker å flytte, og årsakene er oftest bedre muligheter for arbeid eller utdanning, mer kontakt med egne landsmenn eller familie eller mer kontakt med nordmenn.

Blant disse kommunene var det fem kommuner som ikke hadde fått tilbakemelding fra flyktningene om nærmiljøet. To kommuner hadde fått negativ tilbakemelding. Dette dreide seg om at noen ønsker å bo nærmere sentrum, at noen ønsker bare å bo blant nordmenn, at noen har naboer som lider av fremmedfrykt, og naboer som er rasistiske. Også her er det noen som gir tilbakemelding om at det er vanskelig å få kontakt med nordmenn og at noen føler seg isolerte. En kommune hadde fått både positive og negative tilbakemeldinger. Positive tilbakemeldinger er at bomiljøet består av både nordmenn og andre flyktninger

Gruppe 3 - Flyktninger av samme nasjonalitet

Fire kommuner mente at flyktningene ikke var blitt en del av nærmiljøet. I den ene kommunen bor det ikke flyktninger lenger. I en av disse kommunene bor det bare en familie. I de andre to kommunene bor det flere flyktninger. Et fellestrekk ved disse kommunene er at det i hver kommune (bortsett fra en) i hovedsak bor flyktninger av samme nasjonalitet. I en kommune der de fleste er av samme nasjonalitet, er alle i jobb. Ellers er det et fellestrekk ved disse kommunene at ingen har fått jobb. De fleste flyktningene i disse kommunene snakker lite eller ikke norsk. Disse kommunene har ikke satt igang spesielle tiltak for å fremme integrering, og flyktningene har ikke noe naturlig møtested. Boligene ligger sentralt.

Blant disse fire kommunen er det ingen som har fått noe tilbakemelding fra flyktingene om bo- eller nærmiljøet.

I tre av kommunene har ikke flyktinger besvart spørreskjemaet. Tilbakemeldinger fra flyktinger selv i disse kommunene blir derved sparsomt, og gjelder da bare for en kommune. Ca. halvparten av de som har besvart spørreskjemaet har ikke kontakt med naboene, og like mange snakker sjelden eller aldri med naboer. De besøker hverandre, hjelper hverandre eller låner ting av hverandre sjelden eller aldri. De fleste ønsker å gjøre noe oftere med naboene, spesielt å besøke hverandre oftere. Litt over halvparten ønsker å flytte, og da mest for å flytte til et bedre boligområde med bedre naboforhold.

Faktorer som bidrar til integrering

Faktorer som gjør integrering lettere er, ut i fra dette, å være i arbeid eller utdanning, kunne norsk, ha barn, være ung og opplevelse av å bli akseptert i nærmiljøet. Disse er mer eller mindre oppfylt for gruppe 1. I disse kommunene bor det relativt mange bosniere, noe som tydeligvis har stor betydning for integrering.

Viktige faktorer for problemer med integrering handler om arbeidsledighet, ikke å ha barn, språkproblemer, eldre mennesker, se annerledes ut enn nordmenn, opplevelser av ikke å bli akseptert. Å være flyktning fra et land utenfor Europa er også et problem i seg selv, selv om det kan være individuelle forskjeller. I gruppe 2 er forskjellene mellom flyktingene innad i kommunen store. Og relativt mange av flyktingene har ikke blitt en del av miljøet.

I gruppe 3 er problemene med at flyktingene ikke er blitt en del av miljøet størst, og gjelder et stort flertall av flyktingene.

Forskjellene mellom kommunene, og også forskjeller innad i kommunene, viser at kommunale tiltak mange steder kan ha liten relativ betydning. Det betyr ikke at de ikke betyr noe, og de kan bety svært mye for noen. At forskjellene i kommunale tiltak ikke er så avgjørende for integrering, betyr at andre ting som for eksempel arbeid og utdanning er viktigere. I gruppe 1 og gruppe 3 var det i liten grad satt i gang tiltak, og disse gruppene representerer hhv. stor og liten grad av integrering og trivsel i forhold til både tilbakemeldinger fra kommuner og flyktinger. For gruppe 2 er det satt i gang en del tiltak i de fleste kommunene.

Det at nordmenn i større grad har sitt sosiale nettverk utenom bo- og nærmiljøene, er noe som i seg selv gjør tiltak for å fremme integrering vanskelig i bo- og nærmiljøene. Utgangspunktet for integrering kan derfor være lettere gjennom jobb og organisasjoner, dvs. der nordmenn i større grad ferdes. Problemet med dette er at mange flyktinger ikke får jobb. De blir derfor i større grad avhengige av å knytte kontakter der de ferdes, dvs i nærmiljøet. De private sfærer vil dessuten alltid være viktigere for integrering enn offentlige tilbud som kommunene organiserer, som for eksempel å skape et nettverk i forhold til skole og barnehage. Men at så mange av flyktingene ønsker mer kontakt med både naboer og nordmenn enn det de har i dag, legitimerer at det bør arbeides med å legge forholdene til rette for at kontakt kan oppnås der folk bor. At det å ha barn er så viktig for integrering, viser noe av dette. Ved å ha barn får man tilgjengelighet til flere arenaer, eller møtesteder. Dette gjelder både mer formelle møtesteder som skole og barnehage, eller mer uformelle som uteområdet i nabolaget og ulike fritidsaktiviteter for barn, både uformelle og formelle.

Andre undersøkelser om integrering av flyktninger påpeker de samme faktorene. En studie av flyktnings situasjon i Sandnes kommune (Olsen og Berg, 1997) viser at deltakelse på arbeidsmarkedet, språkkunnskaper og kontakt med nordmenn er vesentlige faktorer for integrering. I denne undersøkelsen har bl.a. flyktninger selv krysset av for ulike alternativer som bidrar til mistrivsel. Her krysset flest flyktninger av for problemer med å få jobb/kurs, deretter problemer med kontakt med nordmenn. Den faktor som rangerte som nummer tre var at det ikke var noe samlingssted for flyktninger, og deretter at det finnes rasisme og til slutt misnøye med hjelpeapparatet. Denne studien viser at tiltak fra kommunene, som møtesteder/samlingssteder er viktig, men at andre ting betyr mer.

En analyse av levekår blant flyktninger i Oslo (Djuve og Hagen, 1995), viser at arbeid og derav mulighet for selvforsørgelse og selvhjulpenhet, er svært viktig for integrering.

I vår undersøkelsen er disse faktorene i tillegg til kommunenes vurdering også påpekt av flyktingene. Kapittel 9 om flytting viser betydningen av arbeid/utdanning, ved at dette er den viktigste årsak til ønske om å flytte.

Kontakten med vertskapet i det land asylantene kommer til vil være til hjelp for å kunne fungere som et selvstendig og autonomt individ i samfunnet. Kontakten med nordmenn vil være viktig for å kunne oppnå ulike livsprosjekter, som for eksempel arbeid eller utdanning. En undersøkelse av flyktnings integrasjon i Bærum (Sollund 1995), viser at flyktingene har problemer med å bli kjent med nordmenn, og at de ønsker mer kontakt med nordmenn. Andre undersøkelser viser det samme, som for eksempel en undersøkelse om flyktninger og innvandrere i Kristiansand (Peersen, 1997, red. Berg.), samt en undersøkelse av flerkulturelle bomiljøer i Oslo (Søholt, 1994).

8.3.4 Nasjonalitet

Kommunene ble bedt om å gi en vurdering av hvorvidt det var forskjeller mellom flyktninger av ulik nasjonalitet mht. integrering, dvs. hvordan de selv har funnet seg til rette og hvordan de er blitt tatt imot av naboer. Dette spørsmålet finnes ikke i intervjuguiden (vedlegg 7), men ble stilt som et tilleggsspørsmål til alle kommunene.

Blant de store byene er det en by som er av den oppfatning at det ikke er noen forskjeller mellom nasjonaliteter. De andre byene og kommunene utenom disse byene, er av den oppfatning at det generelt er lettere for bosniere å få kontakt med naboer, og å delta i nærmiljøet. Noen mener det er små forskjeller, mens andre mener at forskjellene er store. Noen kommuner forteller at dette gir seg utslag på boligmarkedet, når kommunene går ut og skal skaffe bolig til flyktninger. Det har vært lettere å finne boliger til bosniere på de private utleiemarkedet. De samme tendensene mener noen kommuner gjør seg gjeldende også på arbeidsmarkedet.

Denne forskjellen mellom bosniere og de andre flyktingene begrunnes med at nordmenn er av den oppfatning at bosniere har en kultur som er mer lik vår, og at de ser mer ut som oss. Noen kommuner påpeker at bosnierne snakker bedre norsk og engelsk, og at mange har høy utdanning og derved er en viktig ressurs, spesielt for små kommuner. At de har mindre språkproblemer i forhold til å kommunisere med nordmenn kan forklares ved at de som har størst språkproblemer ofte ikke er i jobb, eller har mindre kontakt med naboer. Dersom bosniere har et fortrinn både på arbeidsmarkedet og mht. kontakt med naboer, vil de på den måten stille sterkere mht. språk som er aktuelle i Norge. Men enkelte kommuner påpeker også det motsatte mht. språk, dvs. at det er mange bosniere som ikke snakker norsk eller engelsk. Spesielt gjelder dette eldre mennesker. Mange bosniere, som tenker på å vende tilbake til

hjemlandet, vil forståelig nok ikke ha den samme motivasjonen til å lære seg et nytt språk, som de kun for en svært kort periode har behov for.

En annen viktig begrunnelse for forskjellen mellom bosniere og andre flyktninger mht. deltakelse og aksept i nærmiljøene kan være den sympati som mange nordmenn etter hvert har fått for bosniernes situasjon. Deres situasjon er godt belyst gjennom media, slik at mange nordmenn har kunnskaper om dette. Selv om Norge politisk har tatt avstand fra overgrep mot for eksempel kurdere, og at de også har fått sympati gjennom media, så er kurdernes situasjon, bl.a. pga. mindre mediadekning, langt mindre kjent i Norge. For eldre mennesker kan forholdet mellom Norge og Jugoslavia fra andre verdenskrig også spille en viss rolle. Selv OL i Sarajevo kan ha betydning for følelse av fellesskap, og at noe ikke er helt ukjent. At mange bosniere er familier med barn kan også være en medvirkende årsak til at det er lettere å få kontakt med naboer. Barn er kontaktskapende. Noen kommuner i mer usentrale strøk påpeker faktisk at bosniere finner seg bedre til rette fordi de er vant til å bo usentralt. Dette kan jo ha vært tilfelle for noen. Men det er ingenting som tyder på at dette er noe generell tendens. Svært mange bosniere kommer fra byer i hjemlandet, og mange av de andre flyktingene kommer fra landsbygda i hjemlandet sitt. Tilbakemeldinger fra flyktingene kan faktisk tyde på det motsatte, nemlig at bosniere oftere ønsker å bo i by eller sentralt. (se kap. 8).

Kommunene mener i stor grad at hovedansvaret for at det er vanskeligere for gruppen andre flyktninger å bli en del av nærmiljøet, enn det er for bosniere, ligger hos nordmenn. Likevel er det flere som påpeker at noe av ansvaret også kan ligge hos flyktingene selv. Eksempler på dette er at det for noen muslimer kan være problematisk at kvinnene deltar på ulike aktiviteter som norskkurs eller har kontakt med mannlige naboer. Språkproblemer blir trukket frem. Noen mener at bosniere er mer utadvendte. Dette blir også påpekt ved afrikanere, at de er svært utadvendte og lett tar kontakt med nordmenn. I kommunene er det flere som er av den oppfatning at nordmenn, som også oppfattes som innadvendte, lettere får kontakt med dem som er mer utadvendte dvs. dem som selv tar initiativ til kontakt. En annen gruppe flyktninger, som noen kommuner mener har det lettere mht. integrering er vietnamesere. En årsak kan være at det er en gruppe som tidlig kom som flyktninger i Norge, og at nordmenn derved kan ha blitt kjent med dem. Det blir påpekt at de av nordmenn blir sett på som beskjedne og arbeidsomme, egenskaper som kanskje verdsettes ekstra høyt i Norge. En undersøkelse av vietnamesiske flyktninger i eksil (Akman, 1995) viser at nabokontakt med nordmenn har vært lavt prioritert. Bakgrunnen for dette er at eksilet har blitt sett på som en midlertidig tilværelse, og at kontakten med egen etnisk gruppe har blitt prioritert. Spesielt gjelder dette første generasjon, de første årene i eksil. Mange nordmenn har også et positivt syn på tamiler, på bakgrunn av arbeidsomhet. Her har vi også eksempel på at integrering er mer enn å få en jobb. Noen kommuner forteller om tamiler som lett har fått jobb, men som i liten grad har kontakt med nordmenn.

Flere kommuner forteller at de har tatt hensyn til naboer ved bosetting av flyktninger. Kommunene har da vektlagt stabile bomiljøer, og områder der de vet at beboerne ikke lider av fremmedfrykt. En kommune forteller at de også vektlegger om flyktingene kan holde fine hager, for å unngå klager fra naboer. Kommunen tok her nasjonale hensyn, som bygget på erfaring fra grupper av ulik nasjonalitet. Denne kommunen hadde også et eksempel på et borettslag som hadde nektet å leie ut til innvandrere.

8.3.5 Kulturelle barrierer

Religion, representert ved islam, fremstår i dag som den viktigste kulturelle barrieren mellom flyktninger og innvandrere fra muslimske land, og de vestlige land som tar imot dem. Schierup (1993) betegner frykten for islam som "den nye kulturalistiske forskjelsracisme". Han hevder at tidligere tiders "anti-semitisme" i dag motsvares av en voksende "anti-islamisme".

Mange kommuner i undersøkelsen oppgir også at islam er en viktig barriere for kontakt mellom flyktninger og nordmenn. For de fleste nordmenn er bilde av islam i hovedsak bygget på kunnskap fra mediene. I mediene er fokuseringen på islam i mange tilfeller knyttet opp mot enkelte land, spesielt Iran og Irak og deres ledere. På den måten kan politiske despoter danne grunnlag for vår oppfatning av islam. Mangfoldet i denne religionen kommer sjelden frem i mediene, slik at det kan være vanskelig for mange nordmenn å få kunnskaper om det. Få nordmenn har gjort seg egne erfaringer som kan kompensere for dette bilde. I møtet med bosniere har derimot nordmenn gjort seg egne erfaringer med muslimer. Svært mange kommuner forteller at bosniere har fått en god mottagelse, og blitt tatt godt vare på av nærmiljøet. Men det er også bosniere som føler seg isolert og har problemer med å få kontakt med nordmenn i nabolaget, men tilbakemeldinger om årsakene dreier seg ikke om kultur eller religion.

Det spesielle med denne undersøkelsen er at vi har en gruppe bosniere, som er mer lik oss av utseende, og som er europeiske, mens de i hovedsak er muslimer. Den systematiske tilbakemeldingen fra gruppen andre flyktninger, som indikerer at det er vanskeligere for dem å bli en del av nærmiljøet enn det er for bosniere, sier noe om at den viktigste barrieren for kontakt ikke er å være muslim. Blant de tilbakemeldingene vi har fått fra kommunene om hvordan flyktningene er tatt imot, er den barrieren å være muslim bare knyttet til flyktninger som ikke er bosniere. Ut fra dette kan vi slutte at islam som religion i seg selv ikke er en så stor barriere for kontakt som vi ofte tror. Andre barrierer for kontakt er tydeligvis mer avgjørende for mangel på kontakt.

8.4 Oppsummering

Et stort flertall av flyktningene i utvalget har kontakt med naboene, men omtrent like mange ønsker mer kontakt. Den kontakten de har varierer med hyppighet og hvilken type kontakt det er. Det er forskjeller mellom bosniere og de andre flyktningene. Flere bosniere har kontakt med nordmenn enn de andre flyktningene. Det er også vanskeligere for de andre flyktningene å få kontakt med nordmenn enn det er for bosniere.

Flyktningene har generelt hyppigere nabokontakt, som å besøke hverandre, hjelpe hverandre og å låne ting av hverandre, enn nordmenn. Når det gjelder å snakke sammen har derimot nordmenn oftere denne formen for kontakt med naboene. Forskjeller mellom flyktninger og nordmenn er sannsynligvis først og fremst et uttrykk for forskjeller i behov. Flyktningene har ikke, i samme grad som nordmenn, sosiale nettverk utenom naboer og nærmiljø, og vil derved ha et annet behov.

Flere bosniere har hyppigere nabokontakt i form av å snakke sammen, og besøke å hverandre, enn de andre flyktningene. Men med andre former for kontakt, som å hjelpe hverandre og å låne ting av hverandre er forholdet motsatt. Det er færre bosniere som ønsker mer kontakt med naboene enn de andre flyktningene. Boligtype har en viss betydning for kontakt, og flere

av de som bor i blokk har kontakt med naboer enn andre. Flere kvinner enn menn har kontakt med naboene. For alle former for nabokontakt, er det en større andel menn enn kvinner som ønsker å gjøre noe oftere med naboene. Forskjellen mellom kjønnene er større for gruppen andre flyktninger, enn for bosniere. Sannsynligvis er det vanskeligere for menn å skape sosial kontakt med naboer, enn det er for kvinner.

Det er få negative tilbakemeldinger til kommunene fra flyktningene på bomiljøet. Det er tydelig at flyktningene ikke ønsker å klage på bomiljø. Ser vi på spørreskjemaene kan vi si at de i alle fall savner kontakt med nordmenn, slik at den manglende tilbakemeldingen til kommunene ikke er et uttrykk for at alt går greit.

Kommunenes vurdering av bomiljøene viser stor variasjon mellom kommunene mht. kontakt og samhandling mellom flyktninger og nordmenn. Kommunene har forsøkt å fremme integrering i bo- og nærmiljøene ved ulike former for kultur- og sosiale aktiviteter. De viktigste faktorene for integrering er likevel arbeid, utdanning, språk, å ha barn og opplevelsen av å bli akseptert. I tre kommuner har ikke noen flyktninger besvart spørreskjema. I disse tre kommunene er ikke flyktningene blitt en del av bo- og nærmiljøet. Dette viser at problemene med integrering er større enn det som kommer frem i spørreskjemaene. Det er nasjonale forskjeller mht. integrering. Det har vært lettere for bosniere enn for de andre flyktningene å bli en del av nærmiljøet. Både tilbakemeldinger fra flyktningene og fra kommunene viser dette. Frykten for islam, som av Schierup (1993) betegnes som "den nye kulturalistiske forskjelsracisme", ser ikke ut til å ramme bosniske muslimer. Andre barrierer enn religion har større betydning for kontakt mellom naboer med flyktning- og norsk bakgrunn.

9 Flytting

9.1 Innledning

Dette kapitlet tar for seg flytting relatert til disse boligene. Flytting blir vurdert i forhold til de flyktningene som allerede har flyttet, og i forhold til ønske om å flytte blant dem som bor i , boligene nå. Foruten omfanget av flytting, vil vi også se på årsaker til flytting.

Sammenlikningen mellom nordmenn og flyktninger baserer seg på beboere fra samme område, dvs. fra de fem byene og de øvrige kommunene i utvalget. Første del tar for seg tilbakemeldinger fra flyktningene. Siste del er en vurdering fra kommunene.

9.2 Tilbakemelding fra flyktningene om flytting

9.2.1 Omfang av flytting

Vi har sett på omfanget av flytting for hele utvalget. Spørsmålet var da hvor mange ganger flyktningene hadde flyttet, utenom flytting fra asylmottak. Tabell 9.2.1 gir oversikt over fordelingen av gjennomsnittlig antall ganger flyktningene har flyttet.

Tabell 9.2.1

Gjennomsnittlig antall ganger flytting i forhold til botid i Norge. For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget (flytting fra asylmottak er ikke med).

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

Botid	Alle	Byene	Øvrige kommuner	Bosniere	andre flyktninger
Mindre enn 2 år	0,74	0,75	0,73	0,75	0,74
2 – 4 år	1,34	0,75	1,73	1,54	0,46
4 – 6 år	1,83	1,69	1,91	1,83	1,83
Mer enn 6 år	2,00	1,00	2,50		2,00

Tabellen viser at flyktningene har flyttet oftere jo lenger de har bodd i landet. Denne undersøkelsen omfatter flyktninger som bor i boliger som er ment å representere førstegangs-bosetting for flyktninger (etter asylmottak). Av disse har likevel over 60 prosent flyttet en eller flere ganger, utenom flyttingen fra asylmottaket. 36 prosent oppgir at de ikke har flyttet mer enn flyttingen fra asylmottaket og til nåværende bolig, og 30 prosent har flyttet en gang.

Bakgrunnen for at en del av flyktningene har flyttet er bl.a. at boligene som denne undersøkelsen omfatter ikke var innflyttingsklare da flyktningene flyttet fra mottaket. Flyktningene har da bodd midlertidig i annen bolig. En annen årsak til flytting utover den fra mottaket, er at andre flyktninger, som ikke kom fra mottak, også har fått anledning til å flytte inn i disse boligene.

Blant de bosniske flyktningene er det faktisk en lavere andel som ikke har flyttet eller flyttet en gang, enn blant de andre flyktningene. Dette kan tolkes på flere måter. Ut fra hva vi har sett tidligere, er det ingen grunn til å tro at de andre flyktningene flytter mindre fordi de har det bedre i bo- og nærmiljøet. Sannsynligvis er årsaken at bosnierne har mer å vinne på å

flytte. Det kan være muligheten for å få en bedre bolig, få arbeid, eller relativt sett bedre bo- og nærmiljø.

9.2.2 Ønske om å flytte

Mange av flyktningene som ble bosatt i disse boligene har flyttet. Vi har spurt de som bor i boligene på intervju tidspunktet om de ønsker å flytte. Tabell 9.2.2 gir oversikt over ønske om å flytte.

Tabell 9.2.2

Prosentvis fordeling over ønske om å flytte.

For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

	Alle	Byene	Øvrige kommuner	Bosniere	Andre flyktninger
Nei	48	45	50	49	46
Ja	52	55	50	51	54
Sum	140	64	76	77	63

Over halvparten av flyktningene ønsker å flytte. At forskjellen mellom flyktningegruppene ikke er enda større, har sannsynligvis sammenheng med, som nevnt over, at gruppen andre flyktninger ikke anser at det er mer å vinne på å flytte til andre steder.

Her er det likevel store geografiske forskjeller innenfor kategoriene. Oslo har, med ca. 30 prosent, den laveste andelen som ønsker å flytte, og også i Stavanger er andelen lav, ca. 33 prosent. I de andre byene varierer andelen som ønsker å flytte med mellom 67 prosent og 86 prosent. I de andre kommunene er det store variasjoner, og utvalgene blir for små mange steder til å kunne se kommunene for seg.

Flere menn enn kvinner ønsker å flytte. Andelen som ønsker å flytte blant menn er ca. 58 prosent, og for kvinner er det ca. 44 prosent. For kvinner var dette likt fordelt mellom byene og de andre kommunene, mens det for menn var flest i byene som ønsket å flytte. Enslige og skilte eller separerte har en litt høyere andel som ønsker å flytte enn de andre. Andelen som ønsker å flytte avtar med økende botid i Norge, og økende alder.

9.2.3 Årsaker til ønske om å flytte

Flyktningene ble bedt om å oppgi årsakene til ønske om å flytte utfra ulike svaralternativer. Alternativene hadde med arbeidsmuligheter, boligstandard, beliggenhet og sosiale forhold å gjøre. Det var mulighet for å krysse av for flere alternativer. Tabell 9.2.3.1 gir oversikt over fordelingen over årsaker til ønske om å flytte, i prioritert rekkefølge for alle.

Tabell 9.2.3

Prosentvis fordeling over årsaker til ønske om flytting (med muligheter for å krysse av for flere alternativer). For alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget.

Kilde: Spørreskjema til flyktninger.

	Alle	Byene	Øvrige kommuner	Bosniere	Andre flyktninger
Bedre muligheter for arbeid/utdanning	27	23	29	30	24
Ønsker å bo i et område med bedre klima (mildere vær)	26	23	28	34	16
Ønsker større bolig	19	27	13	12	29
Ønsker mer kontakt med nordmenn	17	19	16	13	22
Ønsker å bo i by	17	9	24	19	14
Ønsker mer sosial kontakt med egne landsmenn eller familie et annet sted	16	13	20	14	19
Ønsker en billigere bolig	16	17	16	14	19
Vil ha bedre naboforhold	14	17	11	8	20
Ønsker et bedre skoletilbud til barna	12	5	18	10	14
Ønsker å bo i et bedre boligområde	12	13	11	7	15
Ønsker å bo mer sentralt i landet	11	10	12	9	13
Boligen er lite hensiktsmessig for små barn	8	13	4	4	13
N	140	64	76	77	63

Arbeid og utdanning

Blant alle flyktningene, er det flest som ønsker å flytte p.g.a. muligheter for arbeid eller utdanning. At ikke forskjellen mellom byene og de andre kommunene er større, må vi anta kommer av at mulighetene for utdanning er større i byene, mens det med det arbeidsmarkedet vi har hatt de senere årene, kan være motsatt enkelte steder når det gjelder arbeid. Tar vi hensyn til dette viser disse svarene at ønske om en eller annen form for sysselsetting, arbeid eller utdanning, er den viktigste årsak til ønske om å flytte totalt sett. For byene er det bare ønske om større bolig som er en viktigere årsak. For de øvrige kommunene er muligheter for arbeid eller utdanning den viktigste årsaken.

En noe større andel blant bosniere enn de andre flyktningene, ønsker å flytte pga. arbeid eller utdanning, men forskjellene er små. Det er imidlertid større forskjeller mellom byene og de andre kommunene for bosniere, der ca. 2/3 av de som oppgir denne årsaken bor utenom byene. For de øvrige flyktningene er andelen likt fordelt mellom byene og de andre kommunene.

I Trondheim oppgir halvparten av de som ønsker å flytte denne årsaken, mens det i de andre byene er mellom 10 - 30 prosent. For de andre kommunene er det bare i to kommuner vi ikke finner dette som årsak blant de som ønsker å flytte. I de kommunene der denne årsaken er oppgitt er det også slik at en relativt stor andel oppgir dette. Sannsynligvis er dette områder med større arbeidsledighet for flyktninger, enn andre steder. Det kan bety at det er geografiske forskjeller mht. muligheten for jobb eller utdanning både mellom byene og mellom de andre kommunene.

Klima

En nesten like hyppig årsak til ønske om flytting er ønske om bedre klima (mildere vær). Flere i kommunene utenom byene oppgir denne årsaken. De fleste som oppgir dette bor i de nordligste kommunene. Det er ikke overraskende at en god del av flyktningene ønsker et

mildere klima i de fleste områdene i landet, og at dette ønske er sterkere lenger nord i landet. Men det er kanskje litt overraskende at det er en så viktig grunn til ønske om å flytte.

At andelen bosniere som oppgir denne årsaken er over dobbelt så høy som for de andre flyktningene er litt spesielt. Noe av årsaken kan skyldes at en noe større andel av bosniere i utvalget bor lenger nord, men denne forskjellen er ikke så stor. Sannsynligvis skyldes det heller ikke at klimaet her i landet er verre for noen enn for andre. Dessuten skulle flere bosniere enn andre flyktninger være vant til et hardt klima. Det kan være et uttrykk for prioritering mellom ulike årsaker til ønske om å flytte. For de som ikke er bosniere kan det finnes flere årsaker som er mye viktigere enn denne, som kan oppveie ønsket om å flytte pga. klima.

Større bolig

Den tredje hyppigste årsaken til at flyktningene ønsker å flytte er ønsket om større bolig. Andelen i byene som oppgir denne årsaken er over dobbelt så høy som utenom byene. Dette har sannsynligvis sammenheng med boligstørrelse. Boligene i byene er mindre enn utenom byene. I tillegg kan dette være en flytteårsak som har høyere prioritet i forhold til de andre alternativene, for de som bor i byene. I Oslo oppgir alle de som ønsker å flytte, bortsett fra en, denne årsaken. I de andre byene er det mellom 1/3 og 2/3 som oppgir dette, bortsett fra i Bodø der det bare er en. For de andre kommunene er andelen ingen eller svært lav.

Flere av gruppen andre flyktninger oppgir ønske om større bolig som årsak. Noe av forklaringen kan skyldes at flere i denne gruppen flyktninger bor i byene, der boligene er gjennomgående mindre. Det kan også skyldes at det i denne gruppen flyktninger finnes flere store husholdninger.

Kontakt med nordmenn

17 prosent av flyktningene ønsker å flytte for å få mer kontakt med nordmenn. Dette er nesten likt fordelt mellom byene og de andre kommunene. Langt flere fra gruppen andre flyktninger oppgir dette som årsak til ønske om å flytte, i forhold til bosniere. Vi vet fra før at bosniere har mer kontakt med naboene, spesielt utenom byene. At flere av de andre flyktningene ønsker mer kontakt med nordmenn kan være fordi de oftere enn bosniere føler seg isolert i forhold til nordmenn, og derved ønsker mer kontakt. At de i litt mindre grad har familie og egne landsmenn i nærheten har nok også en viss betydning.

Å ha kontakt med nordmenn, for alle som flytter til Norge fra et annet land, er nødvendig for å greie seg i det norske samfunnet. Dette gjelder alminnelig sosial kontakt, og det å oppnå ulike former for livsprosjekter, som f.eks. å få en jobb, dyrke ulike interesser osv. For flyktningene er ofte både den symbolske kapitalen (klassetilhørighet, utdanning etc.), og det tidligere sosiale nettverket borte som resultat av flyktningetilværelsen. De må starte på nytt med å opparbeide seg symbolsk kapital i Norge. I denne sammenheng vil sosial kontakt og kontakt med nordmenn være viktig.

Bo i by

17 prosent av flyktningene ønsker å flytte for å bo i by. Det kan se litt underlig ut at ¼ av disse allerede bor i de fem store byene. Sannsynligvis ønsker de at boligene skal ligge mer sentralt til innenfor byene, eller de ønsker å flytte til en annen by, for eksempel Oslo. Det kan også være at noen flyktninger ikke ser på de fleste av de norske byene som byer. I internasjonal målestokk er de mer som landsbyer å regne. Det er flere bosniere som ønsker å

flytte til by enn de andre flyktingene. Hovedårsaken er nok at bosniere har en litt mindre andel boende i byene. Alle bosnierne som oppgir denne årsaken bor utenom byene.

Kontakt med egne landsmenn eller familie

Andelen som ønsker å flytte fordi de ønsker mer kontakt med egne landsmenn eller familie et annet sted er 16 prosent. At det ikke er flere må vi regne med er fordi mange ikke har, eller har få egne landsmenn eller familie her i landet. Samtidig er det mange som synes de har nok kontakt med familie eller egne landsmenn, for eksempel blant bosniere. I motsetning til de som ønsket mer kontakt med nordmenn, er fordelingen her forskjellig i byene og de andre kommunene. I byene er det 1/3 som oppgir denne årsaken, mens det er 2/3 i de øvrige kommunene. I byene er et langt flere som har mulighet for kontakt med egne landsmenn eller familie, slik at det er naturlig at færre i byene ønsker å flytte på grunn av dette. Det er noe forskjell mellom flyktingene, med litt høyere andel av de andre flyktingene som oppgir denne årsaken. Sannsynligvis er det flere blant disse flyktingene som ønsker mer kontakt med egne landsmenn eller familie, men muligheten er mindre enn for bosniere, som er en relativt stor gruppe flyktinger i Norge. Dette kan være grunn til at ikke flere har oppgitt denne årsaken til ønske om å flytte.

Billigere bolig

16 prosent oppgir ønske om billigere bolig som årsak til ønske om å flytte. Fordelingen her er lik mellom byene og de andre kommunene. I kap. 9 ser vi at boligene tildelt flyktinger ikke er vesentlig dyrere i byene enn ellers. Dette er en naturlig årsak til at det ikke er forskjell på fordelingen mellom byene og de andre kommunene her. De fleste i byene som oppgir dette som flyttegrunn bor i Bodø eller Bergen, og kun en i Oslo. Det kan ha sammenheng med at de fleste sammenlikner med prisnivået der de bor. I Oslo er husleiene blant de som er mest subsidiert, når vi ser det i forhold til markedspris. Det er heller ingen forskjell mellom de to gruppene av flyktinger, verken i byene eller utenom byene.

Bedre naboforhold

Bedre naboforhold er årsak til ønske om å flytte for 14 prosent av beboerne. Det er en litt større andel i byene som oppgir dette enn i de øvrige kommunene. Man kunne kanskje forvente at det var flere utenom byene som oppga dette, siden man på mindre steder er mer prisgitt de naboene man har. Når vi ser på fordelingen mellom bosniere og de andre flyktingene, ser vi at det er langt flere av gruppen andre flyktinger som oppgir denne årsaken, enn bosniere. Årsaken kan være at flere av disse flyktingene bor i byene. Ser vi på fordelingen blant de som bor i byene, finner vi at det også innenfor byene er langt flere av de andre flyktingene som oppgir denne årsaken. At så mange i byene oppgir denne årsaken kan være at man i byene bor tettere og at sannsynligheten for å ha ugreie naboer er større. At bosniere opplever dette i mindre grad, kan skyldes at det er lettere for dem å få kontakt med naboene. I byene har de andre flyktingene mindre kontakt med naboene, og flere har ønske om mer kontakt. Ønske om bedre naboforhold trenger derfor ikke å bety at naboene er vanskelige, men det kan også bety at man ikke får kontakt med naboene.

Bedre skoletilbud

12 prosent oppgir ønske om et bedre skoletilbud, som årsak til ønske om å flytte. Årsaken til at et stort flertall av disse befinner seg utenom byene kan være mange. Det kan ha med avstand til skolen å gjøre, men det kan like gjerne være andre årsaker. I byene har man litt større valgmuligheter mht. hvilken skole man ønsker at barna skal gå på. Det kan faktisk også hende at flyktinger på mindre steder får et dårligere skoletilbud enn i byene fordi de utgjør en lavere andel av minoritetspråklige. Det kan også være at siden flyktinger på skoler

utenom byene utgjør en mye mindre gruppe, så blir det i mindre grad tatt hensyn til dem og det kan være problemer knyttet til det å skille seg ut. Det er ikke særlig stor forskjell i fordelingen mellom bosniere og gruppen andre flyktninger, hverken i byene eller utenom byene.

Bedre boligområde

Det er også bare 12 prosent av de som ønsker å flytte som oppgir ønske om å bo i et bedre boligområde som årsak. Å bo i et bedre boligområde kan bety forskjellige ting, og det er vanskelig å vite hva den enkelte beboer legger i dette. Men i motsetning til de andre svaralternativene så har dette med området boligen ligger i å gjøre. Det kan bety trafikkforhold, avstand til ulike servicetilbud og lignende, men noen kan også legge til grunn boligmiljø og forhold til naboer. Det er ikke særlig forskjell mellom byene og de andre kommunene her. Det er færre blant bosniere enn resten av flyktingene, og litt flere blant bosniere som befinner seg utenom byene, og motsatt for de andre flyktingene. At det er flere blant de andre flyktingene som oppgir denne årsaken kan ha med forhold i bomiljøet å gjøre (kontakt med naboer osv.). Det kan også ha å gjøre med at flere i denne gruppen bor i by, hvor det er store forskjeller på boligområdene.

Bo mer sentralt i landet

At det bare er 11 prosent av de som ønsker å flytte, som oppgir ønske om å bo mer sentralt i landet som grunn, er noe overraskende. Dette kan modifisere en nokså utbredt oppfatning om at alle ønsker å bo i Oslo, og at dette er den viktigste årsaken til at mange flytter eller ønsker å flytte. Nå kan det være en forskjell mellom årsak til flytting mellom de som faktisk flytter og de som ønsker å flytte. Likevel kan oppfatningen mange har om at flyktinger ønsker å flytte til Oslo være noe overdrevet. Det er ikke store forskjeller mellom byene og dem som bor utenom byene her. Blant bosniere bor de fleste som oppgir denne årsaken utenom byene, mens det er motsatt for de andre flyktingene.

Ulike undersøkelser viser ulike resultater mht. preferanse for sentral eller spredt bosetting. En undersøkelse blant flyktinger og innvandrere i Kristiansand (Peersen, Janne Beate, i Berg, red. 1997) viser at de fleste foretrekker å bo spredt, og da med begrunnelse i integrering. Ulike resultater indikerer at det er store individuelle forskjeller også mellom flyktinger.

Lite hensiktsmessig bolig for små barn

Den lavest prioriterte årsak til ønske om å flytte er at boligen er lite hensiktsmessig for små barn. Åtte prosent av de som ønsker å flytte oppgir dette som årsak. Av andelen som oppgir dette befinner 70 prosent seg i byene. Dette har sannsynligvis å gjøre med at boligene i byene er mindre. Av de som oppgir dette som flytteårsak er det få bosniere. Denne fordelingen har sannsynligvis sammenheng med at det er flere blant gruppen andre flyktinger som bor i by.

9.2.4 Sammenlikning mellom flyktinger og nordmenns flytteårsaker

I BU-95 har nordmenn besvart spørsmål om flytteårsaker. Dette spørsmålet er ikke helt identisk med spørsmålet flyktingene fikk. Nordmenn har oppgitt forskjellige grunner som gjaldt ved siste flytting. Forskjellen på spørsmålene er at flyktingene oppga grunner til at de ønsker å flytte, mens nordmenn oppga grunner til at de faktisk flyttet. Vi kan derfor ikke foreta en direkte sammenlikning, men det vil være av interesse å se på fordelingen over svaralternativene. Her er det viktig at vi har vektet svarene mht. alder, fordi en del av flyttegrunnene er typiske for visse aldersgrupper. Blant svaralternativene er de fleste identiske for nordmenn og flyktinger, men noen er også forskjellige. Prosentandelene for nordmenn er

ikke andeler av de som har flyttet, men andeler av alle nordmenn som har besvart spørsmålet på spørreskjemaet. Nordmenns flytteårsaker er vist i tabell 9.2.4.

Tabell 9.2.4

Prosentvis fordeling over årsaker til siste flytting (med muligheter for å krysse av for flere alternativer). For nordmenn. Fordelt på alle, 5 store byer og de øvrige kommunene i utvalget.

Kilde: BU-95

	Alle	Byene	Øvrige kommuner
Arbeid/utdanning på nytt sted	15	14	16
Utleier sa opp leieforholdet	5	6	3
Giftemål/flyttet sammen med partner	12	11	15
Boligen lite hensiktsmessig for små barn	12	11	13
Ønsket større bolig	39	40	35
Separasjon/skilsmiss	7	7	7
Barn flyttet og boligen ble for stor	1	1	2
En i husholdningen ble langvarig syk/ufør	2	2	2
Ønsket å bo i et mer attraktivt boligområde	15	14	17
Ville flytte nærmere familie	6	5	8
Ville ha mer lettstelt og moderne bolig	9	8	11
Ville ha lettere tilgang på service	4	3	6
Ville ha bedre naboforhold	4	4	4
Ville bo i et område med bedre klima	3	3	5
Hadde råd til en bedre bolig	17	16	19
Ville ha lavere boutgifter	6	7	3
Ville ta ut noe av verdien av forrige bolig	2	2	2
Denne boligen var et bedre invest.objekt	10	9	13
Annet	22	23	22
N	1907	1664	243

Av tabellen ser vi at den hyppigste årsaken til flytting blant nordmenn er ønske om større bolig. Den nest hyppigste årsaken til flytting blant nordmenn er at man har råd til en bedre bolig. Kvaliteten på boligen er altså svært viktig, og rangerer høyt hos nordmenn som flytteårsak. Grunnen til at disse flytteårsakene rangerer så høyt her, har sammenheng med at vi har vektet materialet mht. alder. Aldersgruppen 30 - 40 år er relativt godt representert, og tilhører den aldersgruppen der det er svært aktuelt å flytte for å få større og bedre bolig, på bakgrunn av bl.a. bedre økonomi og familieførøkelse. Disse årsakene er ikke tilstede i samme grad for flyktninger, til tross for at vi ser på samme aldersgruppe. Dette gjelder først og fremst bedre økonomi, som ikke i den grad er aktuelt pga. arbeidsledighet, og mangel på oppspart kapital. For både nordmenn og flyktninger er det flere i byene som oppgir større bolig som flytteårsak enn utenom byene. Siden boligene er mindre i byene, gir dette er en indikasjon på at det faktisk også er et behov for større bolig, både blant flyktninger og nordmenn.

Den tredje viktigste årsaken til flytting blant nordmenn er ønske om å bo i et mer attraktivt boligområde og bedre muligheter for arbeid/utdanning på nytt sted. Svaralternativet om å bo i et mer attraktivt boligområde ble ikke gitt til flyktningene, men de kunne krysse av for ønske om å bo i et bedre boligområde. Disse alternativene likner hverandre, og kan sammenliknes. Her er det stor forskjell på flyktninger og nordmenn. For nordmenn er dette svært viktig, mens det for flyktninger betyr lite i forhold til andre ting.

Ønske om bedre mulighet for arbeid/utdanning er derimot en svært viktig flytteårsak, både for nordmenn og flyktninger. En liten forskjell er det allikevel, at det for flyktninger er den aller viktigste flytteårsak, mens det for nordmenn er den tredje viktigste.

Ser vi videre på de andre hyppige årsakene til flytting, ser vi en del forskjeller mellom flyktninger og nordmenn. Årsakene til flytting blant nordmenn er av mer praktisk karakter, som ulike kvaliteter ved boligen. For flyktninger er sosiale og miljømessige aspekter av større betydning. Dette gjelder både for bosniere og for de andre flyktningene. Dersom vi ser på andre flytteårsaker enn bedre muligheter for arbeid/utdanning og ønske om en større bolig, ser vi større forskjeller. For flyktningene er de fire neste og viktige årsakene til ønske om å flytte, enten av sosial eller miljømessig karakter. For nordmenn er det blant de fire neste viktige årsakene, ingen årsaker som er av sosial karakter (ønske om å bo i et mer attraktivt boområde, er ikke av sosial karakter på samme måte som flyktningenes ønske om mer kontakt med naboer).

9.3 Kommunenes vurdering av omfanget av flytting og flytteårsaker

9.3.1 Hvor mange har flyttet

Kommunene har stort sett god oversikt over hvor mange av de som ble tildelt disse boligene som har flyttet. Stavanger kommune var litt usikker, men visste om fem familier som hadde flyttet til hjemlandet. I Stavanger er det ellers generelt lite fraflytting, men mer vanlig at det er tilflytting fra omkringliggende kommuner. Bergen kommune hadde ingen oversikt over flyktningenes flyttevirksomhet.

Gamvik kommune kommer her i en litt spesiell situasjon. Denne kommunen har 13 flyktningeboliger. De tamilske flyktningene som skulle bo i disse boligene flyttet aldri inn. Årsaken var at det ble for dyrt, og at alle fant seg egen bolig. Når vi skal se på flytteadferd, er det i prinsippet ingen forskjell på om noen blir tilbudt disse boligene og velger å flytte inn i andre boliger før de har flyttet inn, eller om de av samme årsak velger å flytte inn i andre boliger etter å ha bodd i disse boligene en stund. Vi regner derfor med disse familiene når vi ser på hvor mange som har flyttet, og hvorfor de har flyttet. Men de er ikke med i spørreskjemaundersøkelsen. Spørreskjemaundersøkelsen omfatter kun de flyktningene som bor i disse boligene nå.

Av de som ble tildelt boliger i 1995 vet vi, når vi ser bort fra de kommunene som ikke har oversikt, at 65 hushold har flyttet internt i kommunene, og 56 hushold har flyttet ut av kommunene (de fleste av disse har flyttet til hjemlandet). Det betyr altså at av et utvalg på ca. 350 hushold i utgangspunktet, så har vi fått oppgitt at 35 prosent har flyttet. Det er umulig å anslå hvor mange som har flyttet i de kommunene som ikke kunne oppgi dette. Men det betyr at det kan være over 50 prosent som har flyttet. Det er for øvrig interessant å se at blant de som fikk tildelt bolig, så har omkring halvparten flyttet internt i kommunene.

Syv av kommunene har ikke opplevd at noen har flyttet. To av disse kommunene har bare en flyktningebolig, fire av kommunene har bare to, og en kommune har tre boliger. Når det er så få hushold det dreier seg om blir det for usikkert å antyde at det kan være spesiell ting ved kommunene som gjør at de ikke har ønsket å flytte. Det kan likevel være interessant å se litt nærmere på disse kommunene samlet. Her er det færre som ønsker å flytte enn ellers i utvalget, flere som har kontakt med naboene, færre som ønsker å gjøre noe oftere med naboene, og de gjør ulike ting oftere med naboene, bortsett fra å låne ting av hverandre. I fem

av kommunene oppgis det at flyktingene er blitt en del av nærmiljøet, en kommune oppgir at det er variabelt, og en kommune oppgir at de ikke er blitt det. I fem av kommunene har alle jobb eller er under utdanning, i to kommuner mottar beboerne sosialhjelp, hvorav den ene fordi beboerne er pensjonister. I fem av kommunene bor det bare bosniere i disse boligene.

9.3.2 Årsaker til flytting

Kommunene ble bedt om å gi en vurdering av hvilke årsaker som ligger til grunn for den flyttingen som faktisk har funnet sted. De ble da bedt om å oppgi inntil de tre viktigste årsakene til flytting. Oslo vil her bli delt i de fire bydelene som er med i utvalget, da de her' kun representerer en liten del av Oslo. En bydel vil da telle like mye som en kommune, eller en annen by, og også bli betegnet som en kommune på lik linje med andre kommuner og byer. Tabell 9.3.2.1 viser hvor mange kommuner som oppgir de ulike flytteårsakene.

Tabell 9.3.2.1

Kommunenes vurdering av årsaker til flytting i prioritert rekkefølge, (med mulighet for å sette opp inntil tre årsaker). For alle. Absolutte tall.

Kilde: Intervju med ansatte i kommunene.

	Alle kommunene (inkludert bydeler)
Har flyttet til hjemlandet	11
Ønsket mer kontakt med egne landsmenn eller familie et annet sted	10
Bedre muligheter for arbeid/utdanning	8
Ønsket å bo mer sentralt i landet	6
Ønsket å bo i by	3
Ønsket å bo i et område med bedre klima (mildere vær)	3
Ønsket en billigere bolig	2
Boligen var lite hensiktsmessig for små barn	1
Ønsket en større bolig	1
Ukjent årsak	1
Annet	6
N	29

De fleste flyktingene som har flyttet, har flyttet til hjemlandet. Med et så stort innslag av bosniske flyktinger som mange kommuner har hatt, er dette ikke overraskende. Hovedårsaken til at noen flytter til hjemlandet, tror vi er å finne blant forholdene i hjemlandet.

For dem som har flyttet her i landet, mener kommunene at den viktigste årsaken har vært at de har ønsket mer kontakt med egne landsmenn eller familie annet sted. Dersom vi sammenlikner med hvilke årsaker flyktingene har oppgitt i forhold til ønske om å flytte, så kommer denne årsaken relativt langt ned på prioriteringslisten for alle uansett om de bor i byene eller utenom byene. Dette kan bety at det er et avvik mellom flyktingenes syn og kommunenes vurdering når det gjelder denne flytteårsaken. Men det kan også bety at de flyktingene som har flyttet kan ha forskjellige motiver enn de som bor der nå. Dessuten er det forskjell på ønske om å flytte og det å faktisk gjøre det. At denne årsaken til ønske om å flytte er så lavt prioritert blant flyktingene kan også ha sammenheng med at den potensielle muligheten for å flytte i nærheten av familie eller egne landsmenn for mange ikke er så stor, eller at de bor andre steder i landet som det ikke er noe ønske om å flytte til. Mens det for dem som allerede har flyttet kan ha vært muligheter til dette. Men det kan selvsagt også være muligheter for at andre årsaker er viktigere, men at de ikke blir oppfattet slik av kommunene.

Bedre muligheter for arbeid eller utdanning kommer som den tredje viktigste årsaken. Dette er også i tråd med hva flyktningene oppgir som viktig årsak til ønske om å flytte. Ønske om å bo mer sentralt i landet har som den fjerde viktigste årsaken også relativt høy prioritet. Ser vi på alle flyktningene samlet er det ti andre årsaker til ønske om å flytte som prioriteres foran denne. Det kan hende at denne årsaken er noe overvurdert blant kommunene. Dette er også en årsak til flytting som er vel kjent og som ofte nevnes i media i forbindelse med flyktninger og innvandrere. Sannsynligvis er det også her grunn til å tro at det mht. denne årsaken til flytting kan være forskjell på de som ønsker å flytte og de som faktisk har flyttet. De som har et sterkt ønske om å bo mer sentralt i landet har kanskje også en større sannsynlighet for å flytte.

En annen forskjell mellom flyktningenes tilbakemelding via spørreskjema, og kommunenes vurdering, er at ingen kommuner har oppgitt "bedre nærmiljø" eller "kontakt med nordmenn" som flytteårsak. Sannsynligvis har ikke kommunene fått noe særlig tilbakemeldinger fra flyktninger om dette. At de likevel gir tilbakemeldinger om dette via spørreskjema, kan tyde på at de ikke ønsker å si sine subjektive meninger til kommunene. Ønske om mer kontakt med nordmenn er blant de viktigste årsakene til at flyktningene ønsker å flytte. Det tyder på at mange flyktninger ser dette som et problem. Dette problemet blir nok ofte undervurdert, og det kan være årsaken til at kommunene ikke har gitt noe tilbakemelding om dette.

I tillegg til tabellen var det seks kommuner som krysset av for andre årsaker, og spesifiserte det. To av kommunene oppgir kjøp av annen bolig som årsak, en kommune oppgir funksjonshemming der beboeren fikk en annen tilpasset bolig. En kommune oppgir at beboerne måtte flytte pga. at boligene skulle benyttes til omsorgsboliger. Disse flyktningene flyttet både til private og til kommunale boliger. I en kommune skyldes flyttingen at beboeren ønsket en bolig mer sentralt i kommunen.

9.4 Fraflyttede boliger

9.4.1 Ny disposisjon av de fraflyttede boligene

Mange kommuner har opplevd flytting fra flyktningeboligene, og behovet for boliger for flyktninger kan ha endret seg. Vi har bedt kommunene om å oppgi hvordan de fraflyttede boligene nå benyttes.

I de store byene benyttes de fraflyttede boligene hovedsakelig til andre flyktninger. Bare en av byene disponerte disse boligen også til omsorgsboliger.

Tabell 9.4.1 viser hvordan de fraflyttede boligen benyttes, for kommunene utenom byene. Kommunene som disponerte boligene til flere formål, telles flere ganger i tabellen.

Tabell 9.4.1

Kommunenes benyttelse av fraflyttede flyktningeboliger.

Kommuner utenom de 5 byene. Absolutte tall.

Kilde: Intervju med ansatte i kommunene.

	Kommunene utenom byene
Andre flyktninger	8
Andre vanskeligstilte	6
Omsorgsboliger	2
Utleie til ansatte i kommunen	2
Utleie på det åpne markedet	1
Solgt	1
Annet (står tomme)	1

Som vi ser av tabellen er det mest vanlig å benytte de fraflyttede boligen til andre flyktninger. Av andre formål var det mest vanlig å benytte boligene til andre vanskeligstilte.

Kommunene har benyttet boligene til andre formål etter hvilke behov kommunen har hatt. Kommunene som benytter boligene til andre ting, oppgir at de vil benytte boligene til flyktninger igjen, dersom det skulle bli behov for det.

9.4.2 Antall boliger til flyktninger etter flytting

I fire av de store byene er ikke antall boliger beregnet på flyktninger redusert etter flytting. Tre kommuner utenom byene hadde redusert antall boliger til flyktninger etter flytting. Av de kommunene som ikke hadde redusert antall boliger beregnet på flyktninger, var det flere som midlertidig benyttet boligene til andre formål. Disse kommunene vil benytte boligene til flyktninger dersom det blir behov for det.

9.5 Boligtilbud ved familiegjenforening

Ved familiegjenforening flytter familiemedlemmene inn i den herboendes bolig. Dersom det blir behov for ny bolig, så har byene en praksis på at det er både flyktningenes ansvar og kommunenes ansvar å skaffe bolig (i en bydel i Oslo var det bare flyktningenes ansvar). To bydeler i Oslo, og en kommune utenom byene, forteller at de har måttet ta i bruk hospits p.g.a. problemene med å finne ny bolig.

For de øvrige kommunene, var det slik at i litt over halvparten av kommunene hadde flyktningene ansvaret, mens i resten av kommunene tok kommunene ansvar for å finne ny bolig ved familiegjenforening.

Enkelte kommuner forteller at det ofte er et problem med familiegjenforening at informasjon om dette kommer for sent. De ønsker tidligere informasjon fra UDI om at flyktninger som har søkt UDI om gjenforening, har fått dette innvilget.

Det er bare i enkelte tilfeller at kommunene oppgir at trangboddhet oppstår som følge av familiegjenforening. I de tilfellene det skjer, skyldes det i hovedsak store husholdninger. Noen kommuner forteller at disse boligene ikke er tilpasset familier med mange barn.

9.6 Oppsummering

De fleste beboerne har flyttet få eller ingen ganger før de flyttet inn i de boligene som inngår i denne undersøkelsen. Det er derimot over halvparten som ønsker å flytte. Den hyppigste årsaken til ønske om å flytte er muligheter for arbeid eller utdanning. Deretter er bedre klima og større bolig av de hyppigste årsakene. For de som bor i de fem store byene er ønsket om større bolig den hyppigste årsaken, mens det utenom disse byene er muligheter for arbeid eller utdanning som er viktigst.

Det er også en viss forskjell mellom de bosniske og de andre flyktingene. For bosniere er ønske om å bo i et område med bedre klima den hyppigste årsaken til ønske om å flytte, mens det for de andre flyktingene er ønske om større bolig. Bedre muligheter for arbeid eller utdanning er den nest hyppigste årsaken for alle flyktingene. Blant de fem viktigste årsakene for bosniere finner vi ingen som har å gjøre med bomiljø og kontakt med naboer. Ser vi derimot på de fem viktigste årsakene for de andre flyktingene, dreier tre av dem seg om bomiljø og kontakt med naboer. Dette har nok ikke bare sammenheng med at det for bosniere har vært lettere å komme i kontakt med nordmenn. De har også i langt større grad muligheter for kontakt med egne landsmenn.

Kommunene har gitt en vurdering av årsakene til den flytting som faktisk har funnet sted. De fleste som har flyttet, har flyttet til hjemlandet. Etter dette kommer ønsket om bedre muligheter for arbeid eller utdanning, og ønsket om å bo mer sentralt i landet.

Vi har sammenliknet flytteårsaker for flyktinger som ønsket å flytte, med nordmenns årsaker til flytting. Ønsket om bedre mulighet for arbeid/utdanning er den aller viktigste flytteårsak for flyktinger, mens det for nordmenn er den tredje viktigste. Årsakene til flytting blant nordmenn er ofte av mer praktisk karakter, som ulike kvaliteter ved boligen. For flyktinger er sosiale og miljømessige aspekter av større betydning. Dette gjelder både for bosniere og for de andre flyktingene.

De fraflyttede boligene blir benyttet til andre flyktinger, omsorgsboliger, andre vanskeligstilte eller ansatte i kommunen, alt etter behov. Kun tre kommuner hadde redusert antall boliger beregnet på flyktinger, etter fraflytting.

Ved familiegjenforening har kommunene ulik praksis mht. hvem som har ansvar for å finne ny bolig, dersom det skulle bli nødvendig. I noen kommuner er det flyktingen selv som har ansvaret, mens i andre kommuner er det kommunen. I vårt utvalg har vi ikke fått tilbakemeldinger fra kommunen om at trangboddhet forekommer som følge av familiegjenforening, men i byene var oversikten over dette dårlig.

10 Boutgifter

10.1 Innledning

Dette kapitlet tar for seg flyktingenes boutgifter. Boutgifter vil si de faktiske utgiftene beboerne har til å bo. For disse boligene, som er leid, vil boutgifter være husleie fratrukket, evt. stønader knyttet til kostnadene ved å bo. Vi har for disse boligene sett på husleie og Husbankens bostøtteordning.

Sammenlikningen mellom nordmenn og flyktinger baserer seg på beboere fra samme område, dvs. fra de fem byene og de øvrige kommunene i utvalget. Kapitlet tar for seg både tilbakemeldinger fra flyktingene om husleie, og en vurdering fra kommunene om husleie og bostøtte.

10.2 Husleie

10.2.1 Husleienivå

Gjennomsnittlig nivå på husleie for alle er vist i tabell 10.2.1. Tallene i parentes er basert på opplysninger fra kommunene. De andre tallene er basert på opplysninger fra flyktingene. Vi sammenlikner husleie direkte, uten å ta hensyn til ev. forskjeller i standard bortsett fra antall rom. Vi har forutsatt at standarden er den samme. Standarden vil nok likevel variere noe de fleste steder, både innenfor de enkelte kommunene og mellom kommunene.

For ett-roms, to-roms og tre-roms boliger ligger husleien basert på opplysninger fra kommunene litt i underkant av opplysninger fra flyktingene. For de større boligene er forholdet motsatt. Det er vanskelig å si hva dette kommer av. For tre-roms boliger har vi gode opplysninger fra både kommunene og flyktingene. For de andre boligene har vi litt flere opplysninger fra flyktinger, pga. manglende oversikt i enkelte kommuner (Trondheim og Bergen hadde ikke oversikt over husleien i disse boligene). For ett-roms boligene har vi få opplysninger både fra kommunen og flyktingene, slik at dette estimatet er svært usikkert.

Ved beregning av gjennomsnittlig verdi for alle boligene i en kommune, basert på opplysninger fra kommunene, teller alle kommuner likt. Det betyr at byene blir litt underrepresentert, i og med at de representerer flere boliger i utvalget. Konsekvensen av det blir at husleiene i gjennomsnitt for alle egentlig ligger litt i overkant av hva som kommer frem i tabellen. Et moment som gjør at husleiene for de minste boligene basert på opplysninger fra kommunene ligger litt under opplysninger fra flyktinger, kan være at opplysningene fra kommunene er noe mangelfulle. Bergen, som har høye husleier i forhold til de andre byene, er ikke med i beregningen basert på opplysninger fra kommunene, fordi vår informant i kommunen ikke hadde oversikt.

Ut fra tabell 10.2.1 kan vi likevel se at husleiene i de fem byene og kommunene utenom byene er nokså lik. Når datamaterialet splittes opp på de enkelte byene, viser materialet at husleien i Bergen ligger litt i overkant av de andre byene (også over Oslo) for boliger under fire rom. Stavanger ligger lavere enn de andre byene for boliger under fire rom.

Oppsplitting på de andre kommunene viser store forskjeller. Bærum ligger på topp, men dette er også en kommune med høyere husleier i markedet for øvrig enn de andre kommunene. For to-roms boliger har vi en liten kommune der husleien i gjennomsnitt ligger på ca. kr 4 000, mens vi har en større kommune (en by) der den ligger på ca. kr 2 000. En forskjell på 100 prosent. For tre-roms boliger ligger husleien i den samme byen i gjennomsnitt på kr 2 900, mens den i en annen liten kommune ligger på kr 5 450. Husleiene er fastsatt av kommunene og det er vanskelig å si hva de store forskjellene beror på.

I byene ligger husleiene stort sett under markedspris. At forskjellene mellom byene og de øvrige kommunene er så liten er overraskende. Vi har fått oppgitt av kommunene at mange steder kan markedet for utleieboliger faktisk være så stramt at markedsprisene ligger relativt høyt. På disse stedene vil ikke husleien i disse boligene være høy i forhold til markedet. Men i mange av kommunene kan det nok være at husleien både er lik markedspris og over markedspris. En forklaring er at disse boligene er nye, og husleiene der ses i sammenheng med anleggskostnader. Men kommunen står fritt til å fastsette husleien, uavhengig av kostnader.

Tabell 10.2.1

Gjennomsnittlig husleie pr. mnd. For alle, 5 store byer og øvrige kommuner.

Kilde: Spørreskjema fra flyktninger, og intervju med ansatte i kommunene (i parentes).

	Alle	Byene	De øvrige kommunene
1-roms	2.460 (1.950)	2.448 (2.275)	2.500 (1.700)
2-roms	3.524 (3.158)	3.520 (3.325)	3.527 (3.090)
3-roms	4.086 (3.838)	4.209 (4.466)	3.963 (3.549)
4-roms	4.722 (4.863)	4.372 (5.720)	4.884 (4.251)
5+	5.498 (5.593)	5.453 (5.967)	5.390 (5.219)

10.2.2 Utvikling i nivået på husleiene for boliger tildelt flyktninger

I Hansen 1993 (Kommunal boligbistand til flyktninger) ble nivået på husleie pr. mnd. for boliger til flyktninger i et utvalg kommuner undersøkt. Boligene som ble tildelt flyktningene i dette utvalget, omfattet utleieboliger både fra offentlige, private og stiftelser. Denne undersøkelsen omfattet ikke de samme kommunene som vår undersøkelse, men noen av kommunene forekommer i begge undersøkelsene. Disse kommunene er Oslo, Kristiansand, Bergen og Trondheim (det var ikke tilgjengelige opplysninger fra kommunene over husleiene i Bergen i denne tidligere undersøkelsen heller). I tabell 10.2.2 er tall for 1991 - 92 basert på opplysninger fra kommunene. Tall for 1998 er basert på opplysninger fra kommunene for Oslo, Stavanger og Kristiansand, og opplysninger fra spørreskjema til flyktninger for Trondheim.

I Oslo ser vi at husleien for en to-roms bolig har økt svært lite, og for en tre-roms bolig er den økt med i underkant av kr 1 000. For Kristiansand ser vi at en tre-roms bolig faktisk har en lavere husleie i 1998 enn i 1991 - 92. For Trondheim er gjennomsnittlig husleie for to-roms og tre-roms boliger omtrent den samme i begge periodene.

Tabell. 10.2.2

Husleie pr. mnd. i boliger tildelt flyktningefamilier i 1991 - 92, og gjennomsnittlig husleie for boliger til flyktninger i 1998.

Kilde: Intervju med ansatte i kommunene (1991-92) og spørreskjema til flyktninger.

	1991 - 92		1998	
	2-roms	3-roms	2-roms	3-roms
Oslo	3.500	4.000	3.855	5.048
Kristiansand	3.350	4.050		3.833
Trondheim	2.600/3.850	3.300/5.000	3.053	4.340

I undersøkelsen fra 1993, inngikk tall fra en rekke andre kommuner også. Det er heller ikke særlig forskjeller i nivået på husleiene for disse kommunene, og våre kommuner (utenom byene).

I undersøkelsen fra 1993 går det frem at boligtilbudet til flyktninger ofte er dyrere enn tilbud til andre. Dette gjelder boliger som kommuner skaffer på det private markedet. Nivået på husleiene for boliger tildelt flyktninger i perioden 1991 - 92, er relativt høyt sammenliknet med markedssituasjonen den gangen.

I 1998 er tilstanden på boligmarkedet en helt annen enn i 1991 - 92. 1992 representerer bunnen mht. nivå på husleier (og boligpriser) siden den gang, mens 1998 representerer det høyeste nivået på husleier (og boligpriser). Fra 1992 til 1998 har husleiene for utleieboliger økt med over 60 prosent i gjennomsnitt for Oslo. Ikke systematiserte opplysninger tyder på at leieøkningen ikke er et rent Oslo fenomen. Når situasjonen på markedet er så forskjellig i disse to periodene, er det oppsiktsvekkende at nivået på husleier i boliger tildelt flyktninger er omtrent det samme, eller lavere når vi tar hensyn til reelle priser. Vi må her ta i betraktning at vår undersøkelse kun omfatter kommunale utleieboliger, og at nivået er høyere dersom vi også tar med de private boligene som kommunene har skaffet til veie til flyktninger.

10.2.3 Kommunenes vurdering av husleienivå, beliggenhet og standard

Vi har bedt kommunene om å gi en vurdering av husleienivå, beliggenhet og standard for disse boligene, i forhold til de øvrige boligene som ble leid ut til flyktninger i kommunene i samme periode. I de fem byene oppgir Bodø, Stavanger og Oslo at det ikke er noen forskjell. Med unntak av to bydeler i Oslo som oppgir at beliggenheten er noe bedre, og en bydel i Oslo som er usikker mht. standard og beliggenhet, men som oppgir at husleienivået er noe lavere.

Syv andre kommuner oppgir at det ikke er noen forskjell i verken beliggenhet, standard eller husleienivå på disse boligene og de øvrige boligene som ble leid ut til flyktninger. Alle kommunene utenom disse byene oppgir at standarden er bedre. Dette er ikke overraskende, da betingelsene for å få tilskudd fra Husbanken er at boligene enten er nybygde, utbedret eller kjøpt inn til dette formålet. Fem av kommunene oppgir at husleien er lavere, og to kommuner oppgir at husleien er høyere enn de øvrige boligene som ble leid ut til flyktninger i denne perioden.

Går vi tilbake og sammenlikner husleienivået i de to periodene, må vi ta hensyn til at boligene i vår undersøkelse ligger litt under det gjennomsnittlige nivået på alle boliger kommunene har skaffet til veie. Selv om vi tar hensyn til dette, kan vi si at nivået på husleien i dag er lavere i forhold til markedssituasjonen enn det var i 1991 - 92. Vi må derved kunne konkludere med at boligsituasjonen for flyktninger, som blir tildelt bolig av kommunene (privat eller kommunal

utleiebolig), er betydelig forbedret i forhold til markedssituasjonen fra 1991 - 92 og frem til 1998.

10.3 Bostøtte

10.3.1 Formålet med bostøtte

Vi har undersøkt enkelte problemstillinger knyttet til Husbankens bostøtte. Enkelte kommuner har egne kommunale bostøtteordninger i tillegg, som ikke er med i denne undersøkelsen.

Bostøtten er en statlig økonomisk støtteordning som blir administrert av Husbanken og kommunene. Formålet med ordningen er å hjelpe eldre, trygdede og barnefamilier med svak økonomi til å skaffe seg eller bli boende i en god og høvelig bolig. Det blir stilt krav til både husstanden og boligen. Bostøtten blir behovsprøvd ut fra forholdet mellom bostøtten og den samlede inntekten til husstanden.

Alle boligene som denne undersøkelsen omfatter, tilfredsstiller kravene til bostøtte⁸. Beboerne som mottar sosial stønad, eller har så lav inntekt at de ligger innenfor kravene, vil få bostøtte.

10.3.2 Organisering av bostøtten

Ordningen med bostøtte kan organiseres på forskjellige måter:

1. Husstanden mottar bostøtten direkte fra Husbanken
2. Husstanden mottar bostøtte via kommunene som fradrag i husleie (kommunene tar transport i bostøtte)
3. En kombinasjon av alternativ 1 og 2

Kommunene i undersøkelsen har organisert bostøtten på disse tre måtene. En nokså utbredt variant er en kombinasjon av de to første alternativene, dvs. det tredje alternativet. Kommunene benytter da det første alternativet for de beboerne som er i arbeid og/eller trygd, og det andre alternativet for de som mottar sosial stønad.

I byene er organiseringen av bostøtte litt forskjellig. I Bodø og Stavanger, samt en bydel i Oslo følger organiseringen det andre alternativet. I Trondheim og de andre tre bydelene i Oslo, som er med i utvalget, er organiseringen som det siste alternativet (Bergen hadde ikke oversikt over dette). Et viktig fellestrekk ved byene er altså at ingen har organisert bostøtten som det første alternativet, dvs. at flyktningene mottar bostøtten selv, direkte fra Husbanken.

For kommunene utenom byene er det større spredning i måten bostøtten organiseres på. Dønna, Øyer, Hattfjelldal, Gausdal, Hareid, Sola, Siljan, Stange, Grimstad og Herøy har organisert bostøtten etter det første alternativet, selv om fire av disse kommunene har flyktninger som mottar sosial stønad. Alle får altså utbetalt bostøtte direkte fra Husbanken, uansett om de er i jobb, eller mottar sosial stønad.

Kristiansund, Nes, Andebu og Marnardal har organisert bostøtten etter det andre alternativet. Her er det altså kommunene som mottar bostøtten, og som lar den gå som fradrag i husleien. Dette gjelder for alle uansett om de er i arbeid eller mottar sosial stønad.

---

⁸ Boligene er over 40 kvm. og har lån og etableringstilskudd i Husbanken.

Kristiansand, Voss, Bærum, Alstadhaug, Svelvik og Askvoll organiserer bostøtten etter det siste alternativet. Noen beboere mottar bostøtten direkte fra Husbanken, og noen får den via kommunen, som fradrag i husleie. Hovedregelen er at de som er i arbeid mottar bostøtten direkte fra Husbanken, mens de som mottar sosial stønad får den via kommunen som fradrag i husleie.

Organisering av bostøtten er et viktig poeng mht. nivå på husleie. For at bostøtten skal være en støtte til beboerne må de som organiserer den som det andre eller tredje alternativet, tilby boliger med litt lavere husleie. Dersom de ikke gjør det, vil kommune selv motta den subsidiene som bostøtten er. Vi har i vårt materiale sett på nivå på husleie og måten bostøtten er organisert på. Det er ingenting i vårt materiale som viser at kommunene reduserer husleien, når de selv mottar bostøtten, dvs. organiserer bostøtten som alternativ to. Dersom alle boligene hadde samme standard, og beliggenheten var verdsatt like høyt, ville dette bety at kommunene mottok subsidiene fra staten. Men vårt datamateriale er for spinkelt til å kunne foreta en tilstrekkelig vurdering av standarden på boligene i denne sammenhengen. Det betyr at de boligene som kommunene direkte mottar bostøtte for, kan ha en svært høy standard i forhold til boliger der beboerne mottar bostøtten selv. Dersom dette er tilfelle kan det være riktig å ha samme husleie for disse boligene. Sammenhengen mellom boligstandard, husleienivå og organisering av bostøtten vet vi imidlertid ikke nok om.

10.3.3 Hvor mange mottar bostøtte?

I byene er det litt ulik oversikt over både hvor mange boliger som er tilknyttet tilskudd (i 95), og i hvor mange av disse boligene det er beboere som mottar bostøtte. For Trondheim, Bodø og bydelene Sagene-Torshov og Østensjø i Oslo, er det i gjennomsnitt 74 prosent som mottar bostøtte. Det er ikke store forskjeller mellom Trondheim og Bodø, men mellom de to bydelene i Oslo er det en viss forskjell, fra 20 prosent til 55 prosent.

For kommunene utenom de fem byene er det ca. 83 prosent av husholdningene som mottar bostøtte. Dette er ganske jevnt fordelt mellom kommunene. I de fleste kommunene har over 50 prosent av beboerne bostøtte. I Gamvik kommune er det ingen som har bostøtte (av de som skulle flytte inn i disse boligene). Det er i alt 14 kommuner hvor alle har bostøtte.

10.4 Oppsummering

Gjennomsnittlig nivå på husleier i de fem byene og resten av kommunene er nokså like. I kommunene utenom byene er det store forskjeller. Markedssituasjonen er forskjellig, ved at det i noen kommuner er stor mangel på mindre boliger. I kommunene utenom byene er boligene ofte nybygde, slik at dette er noe av årsaken til relativt høye husleier. Likevel kan vi si at, når vi ser på gjennomsnittlig nivå på husleiene, så er husleiene i byene mer subsidiert i forhold til markedet enn de andre kommunene. Husleien i boliger som tildeles flyktninger av kommunene er redusert i de kommunene vi har data for, i forhold til markedspris, siden 1991/92.

I de fleste kommunene, utenom byene, mottar over 50 prosent av beboerne bostøtte. I byene er oversikten dårlig, men ut fra de opplysningene vi har, er det i gjennomsnitt 74 prosent som mottar bostøtte. Bostøtten er ulikt organisert i kommunene. I noen kommuner mottar flyktningene bostøtten direkte, mens i andre kommuner er det kommunen som mottar bostøtten, slik at den skal gå til fradrag i husleien, uten at dette gir seg synlige utslag i husleienivå.

11 Boforhold for flyktninger og nordmenn

Flyktninger bor alminnelig – nordmenn har høy boligstandard

Det er relativt store forskjeller mellom boligene som nordmenn bor i og boligene som flyktningene bor i. En betydelig større andel av flyktningene bor i blokk enn nordmenn. Tilsvarende forskjeller finner vi for enebolig, der godt over halvparten av nordmenn bor i denne typen bolig, men kun en liten del av flyktningene. Flyktningene bor også i hovedsak i mindre boliger enn nordmenn. Andelen flyktninger i ett-roms boliger er tre ganger høyere enn for nordmenn. ¼ av nordmenn bor i større enn fem-roms boliger, mens kun 2 prosent av flyktningene bor i så store boliger. For øvrig ser vi at flyktningene følger de samme geografiske standardforskjeller som nordmenn. Det er samme skille mellom boligtyper og størrelse på boligene i byene og utenom byene for flyktninger, som for nordmenn.

Forskjellene på nordmenn og flyktninger mht. boligstandard, betyr ikke at flyktningene i disse boligene har en dårlig boligstandard. Forskjellene beror først og fremst på at mange nordmenn har en meget god boligstandard, spesielt utenom byene. Kommunenes vurdering er at flyktningeboligene i hovedsak har god standard. Ut fra de tilbakemeldingene vi har fått fra kommunene, kan vi også si at det utenom byene ikke er noe problem med trangboddhet. I byene kan vi ikke ut fra den informasjon vi har fått si noe sikkert om dette. I kapitlet om flytting, oppgir mange at de ønsker å flytte fordi de ønsker en større bolig. Det indikerer at mange av flyktningene selv opplever at de bor trangt, spesielt i byene (se kap. 5 og 6).

Flyktningene bor sentralt i kommunene

Når vi sammenlikner beliggenheten til disse boligene med beliggenheten til nordmenns boliger ser vi noe forskjell, men forskjellen her er ikke stor. Alle flyktningeboligene ligger i områder med flere bolighus, enten nye eller i etablerte boligområder. Vi har sammenliknet avstanden til ulike servicetilbud som barneskole, barnehage, dagligvarebutikk, butikksenter, postkontor, bank, tannlege og lege, for både flyktninger og nordmenn. Vi ser samme tendens mht. avstand for alle disse servicetilbudene. I byene bor nordmenn noe mer sentralt enn flyktningene, mens utenom byene bor flyktningene noe mer sentralt enn nordmenn. I byene har nok dette først og fremst vært et økonomisk spørsmål, ved at det i de store byene er svært dyrt å kjøpe bolig i sentrum. For kommunene utenom de store byene har det vært en bevisst politikk å bosette flyktningene sentralt i kommunene (se kap. 7).

Flyktningene har mer kontakt med naboene enn nordmenn

Flyktningene har generelt hyppigere kontakt med naboene enn nordmenn. Men dette gjelder spesielt mer forpliktende former for kontakt, som å besøke hverandre, hjelpe hverandre og låne ting av hverandre. Når det gjelder andre former for kontakt, som å snakke sammen, så har flere nordmenn denne formen for kontakt ofte. Men det er forskjell mellom flyktningene og nordmenn og mellom ulike grupper flyktninger. Langt flere bosniere enn nordmenn snakker ofte sammen, mens det er flere nordmenn enn de andre flyktningene som snakker ofte sammen. Forskjeller mellom flyktninger og nordmenn er sannsynligvis først og fremst et uttrykk for forskjeller i behov. Det er naturlig at flyktninger har et større behov for nabo-kontakt, fordi de aller fleste mangler et sosialt nettverk utenom naboer og nærmiljø. De har ikke, som nordmenn, familie og venner utenom naboer i samme grad.

Bosniernes nabokontakt likner mer på nordmenns

Forskjeller mellom flyktningene kan være uttrykk for forskjell i behov og forskjell i kultur. I forhold til gruppen andre flyktninger har bosniere i større grad kontakt som er upersonlig/uforpliktende, som å snakke med naboene, men også å besøke/få besøk av naboer. De har mindre av mer personlig/forpliktende kontakt, som å hjelpe hverandre og å låne ting av hverandre. For de andre flyktningene kan bakgrunnen for dette være at det er mer naturlig å ha et kollektivt ansvar for hverandre, og derfor oftere ha forpliktende kontakt. Bosniere kan være mer lik nordmenn ved at de er mer individualistiske. Forskjellene kan også være et uttrykk for forskjeller i behov. Bosniere har i større grad kontakt med familie og flyktninger fra eget hjemland, som da kan tilfredsstillende en mer personlig form for kontakt (se kap.8).

Nordmenn og flyktninger har ulike flytteårsaker

Kvaliteten på boligen er en svært viktig årsak til at nordmenn flytter. Blant de viktigste årsakene til flytting for nordmenn er derfor ønske om større bolig og at økonomien har gjort det mulig å skaffe en bedre bolig. Disse årsakene til flytting er ikke tilstede i samme grad for flyktninger, til tross for at vi ser på samme aldersgruppe. Å få bedre økonomi er ikke i samme grad aktuelt for flyktninger pga. arbeidsledighet. Mange flyktninger har planer om å flytte til hjemlandet, og vil derfor ikke ha samme langsiktige planene for boligen som det nordmenn har. For både nordmenn og flyktninger er det flere i byene som oppgir ønsket om større bolig som flytteårsak enn utenom byene. Siden boligene er mindre i byene, gir dette er en indikasjon på at det faktisk også er et behov for større bolig, både blant flyktninger og nordmenn.

Ønsket om bedre mulighet for arbeid/utdanning er en svært viktig flytteårsak, både for nordmenn og flyktninger. En liten forskjell er det allikevel, at det for flyktninger er den aller viktigste flytteårsak, mens det for nordmenn er den tredje viktigste. For nordmenn er det å bo i et mer attraktivt boligområde like viktig, mens det for flyktninger betyr lite i forhold til andre ting.

Ser vi videre på de andre hyppige årsakene til flytting, ser vi en del forskjeller mellom flyktninger og nordmenn. Årsakene til flytting blant nordmenn er av mer praktisk karakter, som ulike kvaliteter ved boligen. For flyktninger er sosiale og miljømessige aspekter av større betydning. Dette gjelder både for bosniere og for de andre flyktningene. Dersom vi ser bort fra bedre muligheter for arbeid/utdanning og ønsket om en større bolig, som for både flyktninger og nordmenn er viktig, kan vi se en del forskjeller. For flyktningene er de fire neste viktige årsaken til ønsket om å flytte, enten av sosial eller miljømessig karakter. For nordmenn er det blant de fire neste viktige årsaker til flytting, ingen som er av sosial karakter (se kap. 9).

12 Avslutning

Boligene har god standard

I denne undersøkelsen har vi sett at boligtilskuddet fra Husbanken har betydd mye for kommunenes bosetting av flyktninger. Beboerne er i hovedsak fornøyd med standarden på boligene, og kommunene vurderer også standarden som god. Boligene ligger stort sett i sentrale boligområder i kommunene.

Bosniere blir lettere en del av nærmiljøet enn de andre flyktningene

Selv om et stort flertall i utvalget har kontakt med naboer, er det likevel like mange som ønsker mer kontakt. Dette kommer tydelig frem i spørreskjemaene, men også en del kommuner forteller at flyktninger har gitt tilbakemeldinger om at det er vanskelig å få kontakt med nordmenn. Det har vært lettere for de bosniske flyktningene å bli integrert i bo- eller nærmiljø. Det er flere bosniere som har kontakt med naboene enn de andre flyktningene. Bosniere har i langt større grad også kontakt med norske naboer, og flyktninger fra eget hjemland, enn de andre flyktningene. Men dette er til en viss grad avhengig av hvilken type kontakt det dreier seg om. Bosniere har i større grad uforpliktende kontakt, som å snakke sammen og besøke hverandre, mens de andre flyktningene har mer forpliktende kontakt enn bosniere, som å låne ting av hverandre eller hjelpe hverandre. Det ser ut til at det å være muslim har ikke vært noe hinder for bosniere mht. integrering i bo- og nærmiljøene.

Menn har vanskeligere for å bli en del av bo- og nærmiljøet enn kvinner

Vanligvis tenker vi på kvinner som mer isolert enn menn blant flyktninger. Når det gjelder bomiljøet viser det seg derimot at færre menn enn kvinner har kontakt med naboer, og flere menn ønsker mer slik kontakt. Dette tror vi har sammenheng med at arenaene for kontakt er noe forskjellig mellom menn og kvinner. Menn oppnår oftere sosial kontakt gjennom jobb. Med den arbeidsledigheten vi har hatt de senere årene (spesielt blant innvandrere og flyktninger), er en viktig arena for kontakt for menn borte. For kvinner er kontakt med naboer og nærmiljø gjennom barna viktig. Boligtypene har en viss betydning for kontakt. Flere som bor i blokk har kontakt med naboer.

Problemene med integrering for flyktninger må vi anta er mer omfattende enn det som kommer frem i denne undersøkelsen. I denne undersøkelsen har de aller fleste flyktningene besvart spørreskjema på norsk. Det betyr at problemer med integrering som skyldes språkproblemer, ikke fanges opp i særlig grad gjennom denne undersøkelsen.

Mange flyktninger ønsker å flytte

Over halvparten av flyktningene ønsker å flytte. Den viktigste årsaken til ønsket om å flytte er bedre muligheter for jobb eller utdanning. For de bosniske flyktningene er også ønsket om et bedre klima, og ønsket om å bo i by en viktig årsak. For de andre flyktningene er ønsket om større bolig og mer kontakt med nordmenn viktige årsaker. At ikke flere oppgir ønsket om å bo mer sentralt i landet, kan tyde på at denne flytteårsaken er noe overdrevet. Mange flyktninger som har flyttet til mer sentrale områder i landet, kan ha trodd at mulighetene for arbeid eller utdanning var bedre der. Dette ser vi når kommunene vurderer årsakene til den flyttingen som faktisk har funnet sted. Kommunene oppgir ønsket om å bo mer sentralt i landet som en svært viktig årsak til flytting. Foruten at de fleste har flyttet til hjemlandet, er mulighetene for arbeid eller utdanning og ønsket om å bo mer sentralt i landet den viktigste årsaken.

Stor forskjell i husleienivå mellom kommunene

Det er store forskjeller mellom kommunene når det gjelder nivå på husleie. Vi har for lite datamateriale til å kunne gå inn å si noe entydig om årsakene her. En årsak er likevel at det står kommunene fritt å fastsette husleienivå. Husleiene behøver altså ikke være knyttet til kostnader.

Stor forskjell mellom flyktningers og nordmenns boligstandard

Det er relativt store forskjeller mellom nordmenn og flyktninger når det gjelder boligstandard. Blant flyktingene er det mange flere som bor i blokk, og betydelig færre i enebolig, i forhold til nordmenn. Flyktingene bor også i gjennomsnittlig mindre boliger enn nordmenn. Men dette betyr ikke at flyktingene har dårlig standard. Dette er i første omgang et uttrykk for at mange nordmenn bor veldig bra. Flyktingeboligene har i hovedsak god standard, men for enkelte av husholdningene er boligen for liten, først og fremst i byene. Flyktingeboligene ligger relativt sentralt, men med noen forskjeller mellom de store byene og utenfor byene. I byene bor nordmenn noe mer sentralt enn flyktninger, mens utenfor byene bor flyktninger noe mer sentralt enn nordmenn.

Flyktninger har oftere kontakt med naboene enn nordmenn har

Flyktingene har oftere forpliktende kontakt med naboene enn nordmenn har. Dette gjelder å besøke hverandre, hjelpe hverandre og å låne ting av hverandre i nabolaget. Når det gjelder mer uforpliktende kontakt, som å snakke med naboene, så har nordmenn oftere denne formen for kontakt enn flyktninger. Årsaker til flytting er noe forskjellig blant flyktninger enn blant nordmenn. For både flyktninger og nordmenn er ønsket om arbeid eller utdanning en viktig årsak til flytting. Blant øvrige årsaker til flytting, er sosiale og miljømessige årsaker viktige for flyktninger, mens for nordmenn er ofte mer praktiske ting som ulike kvaliteter ved boligen viktig.

Dersom myndighetene ønsker å gjøre noe med fraflytting fra de kommunene som flyktingene blir bosatt i første gang, så viser denne undersøkelsen at det ikke er så mye å hente ved å bedre boligstandard eller den fysiske beliggenheten. De områdene som flyktingene ønsker seg forbedringer på er foruten muligheter for jobb eller utdanning, sosiale forhold knyttet til bo- og nærmiljø. De ønsker mer kontakt og sosial omgang med andre, spesielt nordmenn. Dette går frem både i flyktingenes og kommunenes tilbakemeldinger på disse forholdene.

Litteraturliste

Akman, Haci (1995): *Landflyktighet. En etnologisk undersøkelse av vietnamesiske flyktninger i eksil*. Migrasjonslitteratur, Bergen

Berg, Berit (red.) (1997): *Slipp oss til. Om brukermedvirkning i arbeid med flyktninger*. Prosjektrapport SINTEF

Brox, Ottar (red.) (1997): *Tett eller spredt. Om innvandrernes bosettingsmønster i Norge*. Tano Aschehoug

Bø, Bente Puntervold (1984): *Nabolagsundersøkelsen, delrapport I. En introduksjon til prosjektet*. Forskningsrapport nr. 11, Diakonhjemmets sosialhøgskole

Børresen, Sølvi Karin (1995): *Aktuell nordisk forskning om innvandreres boligmessige integrasjon*. SBI-meddelelse 109, Statens byggeforskningsinstitut

Føllestad, Andreas (1996): *Minoriteters levekår: Hva må vi vite, og hvorfor? I "Metodologiske tilnærminger til studie av fordommer og diskriminering"*. Norges forskningsråd

Gullestad, Marianne (1985): *Livsstil og likhet*. Byforskningsprogrammet. Universitetsforlaget, Oslo

Kaasa, Asbjørn (1984): *Nabolagsundersøkelsen, delrapport II. En sammenlikning av nordmenns og innvandreres kontaktmønster*. Forskningsrapport nr. 12, Diakonhjemmets sosialhøgskole

Lorentzen, Håkon (1997): *Integrasjon og utstøting i sivilsamfunnet*. Dansk sociologi 1/97

Nordahl, Berit (1996): *Sosiale relasjoner mellom beboere*. Prosjektrapport 199, Norges byggforskningsinstitut

Nordahl, Berit og Lillin Knudtzon (1996): *Nabokontakt og deltakelse i indre by*. Byggforskningsnotat nr. 14, Norges byggforskningsinstitut

Olsen, Terje og Berit Berg (1997): *Flyktingers situasjon i Sandnes kommune*. Prosjektrapport SINTEF

Ordrerud, Geir Inge og Thomas Haaland (1996): *Innvandrere og det offentlige boligtilbud*. Prosjektrapport 1996:15, NIBR

Paugam, Serge (1995): "The spiral of precariousness: A multidimensional approach to the process of social disqualification in France", i Graham Room (ed.): "Beyond the threshold. The measurement and analysis of social exclusion", London, The Policy Press

Schierup, Carl Ulrik (1993): *På kulturens slagmark: mindretal og størretal taler om Danmark*. Sydjysk universitetsforlag, Esbjerg

Sollund, Ragnhild (1995): *Flyktning i en velstandskommune*. Flyktninge- og innvandrerkontoret i Bærum

Søholt, Susanne (1994): *Innvandrerens deltagelse i bomiljø*. Prosjektrapport 166, Norges byggforskningsinstitutt

Vedi, Camilla (1996): *Nasjonal dugnadsånd*. Prosjektrapport SINTEF

Wikan, Unni (1995): *Innvandrere kultur og integrasjon*. Gyldendal, Oslo

Ås, Dagfinn (1977): *Ordet er miljø*. Småskrift 3, Norges byggforskningsinstitutt

Aase, Tor Halfdan (1996): Innledning i "Metodologiske tilnærminger til studie av fordommer og diskriminering". Norges forskningsråd

St.meld. nr. 34 (1988-89): Boligpolitikk for 90-årene

Vedlegg

Vedlegg 1: Bosatte fordelt på region

Tabell 1

Bosatte fordelt på region. 1991-1996.

Kilde: UDI

År	Antall bosatte pr. region 1991 – 1996						Totalt
	Region Øst	Region Indre Øst	Region Sør	Region Vest	Region Midt- Norge	Region Nord	
1991	1026	344	391	610	383	304	3058
1992	1420	395	332	616	416	385	3564
1993	1164	332	418	586	263	286	3049
1994	2719	1772	1503	2312	1842	1480	11628
1995	1420	642	700	1156	897	665	5486
1996	611	280	344	487	321	470	2513
sum	8360	3771	3688	5767	4122	3590	29298

Vedlegg 2: Bosatte, folkemengde og tilskudd

Tabell 2

Bosatte, folkemengde og bruk av tilskudd fordelt på kommunene i utvalget. 1994-1996.

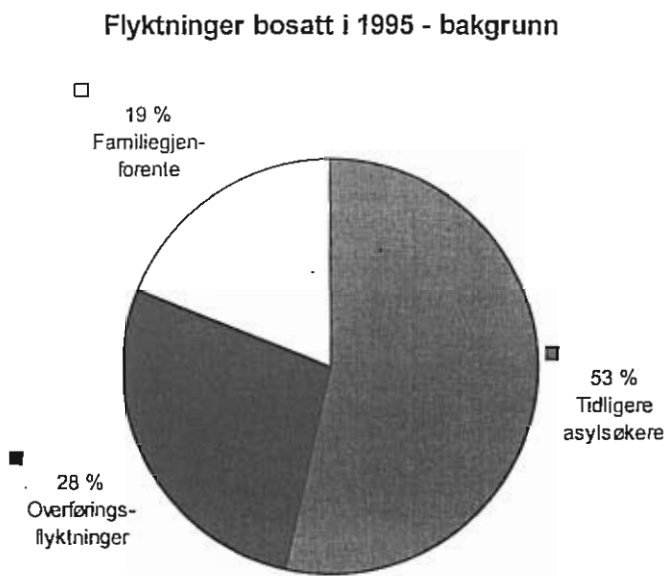
Kilde: UDI, kommunedatabasen.

Kommuner	Tilskudd – 95 (1000 kr)	Folke- Mengde	Bosatte (antall personer)			
			1994	1995	1996	94,95,96
Oslo	29936	494793	1121	843	280	2244
Trondheim	11920	144670	489	329	148	966
Bergen	11170	224308	434	362	129	925
Stavanger	7860	105626	301	169	73	543
Kristiansand	7486	70069	267	156	113	536
Bærum	4501	98298	236	117	71	424
Bodø	3254	39916	115	62	56	233
Alstahaug	2838	7418	62	23	17	102
Stange	2200	17655	67	12	8	87
Sola	1313	18182	47	24	3	74
Hareid	1018	4709	28	17	28	73
Svelvik	632	6086	25	27	17	69
Nes (A,)	622	15771	43	11	4	58
Herøy (M,R)	560	8330	36	17	3	56
Kristiansund	553	16992	52		2	54
Grimstad	520	17773	34	12	3	49
Gausdal	444	6237	42	5	1	48
Øyer	330	4752	37	1	1	39
Askvoll	295	3432	12	5	18	35
Marnardal	220	2233	26	4	3	33
Andebu	214	4573	30			30
Hattfjelldal	148	1640	22			22
Dønna	120	1678	19			19
Siljan	83	2274	8	4	1	13
Gamvik	21	1326	1			1
Sum	88259	1318741	3554	2200	979	6733

Vedlegg 3: Flyktninger og bakgrunn

Fig. 1

Fordeling av flyktninger på bakgrunn, prosent

Vedlegg 4: Tiltak i kommunene

Trondheim

I de bydelene der det bor flyktninger har Trondheim tatt initiativ til mange forskjellige typer aktiviteter. Spesielt foregår det mye i de bydelene som har flest flyktninger. En aktivitet er vevstue for flyktning- og innvandrerkvinner, der også norske kvinner deltar. Opplæring i norsk er en viktig målsetting her. De har snekkerverksted for at de eldre flyktningene skal få komme seg ut (spesielt eldre vietnamesere), der også pensjonister og arbeidsledige nordmenn deltar. Et eget prosjekt dreier seg om hjelp til nordmenn som trenger det, f.eks. handling, snømåking og andre praktiske ting. De har en egen kurdisk fotballklubb. Et borettslag har hatt en spørreundersøkelse der flyktningene kan komme frem med egne ønsker. De skal sette igang baksthus, parsellhager og kaféer i nærmiljøene, og en rekke andre prosjekter. I sentrum har Trondheim et allaktivitetshus der også internasjonalt senter ligger. Her er mange kulturtilbud og det foregår mange forskjellige aktiviteter som barnepass, juridisk rådgivningsgruppe, internasjonal kafé osv.

I Trondheim finnes det flere steder der flyktninger naturlig kan møtes. Foruten internasjonalt senter finnes 4-5 kaféer drevet av flyktninger. I tillegg er biblioteket blitt et populært sted å gå. To bydeler har grendehus med treffkvelder en gang i måneden.

Det ble gitt muntlig informasjon til borettslag ved kjøp av boliger til flyktninger.

Bodø

Bodø har i liten grad tatt noe initiativ til sosiale aktiviteter for flyktninger. De har et internasjonalt senter med fredag- og lørdagskafé. Da flyktningene skulle flytte inn ble det gitt informasjon både på eget folkemøte og på generalforsamlinger i borettslag.

Bergen

I enkelte bydeler har Bergen egne bomiljøprosjekter der alle aktuelle offentlige etater har vært med. Dette har i hovedsak dreiet seg om informasjon og behovsanalyser, med oppfølging fra bydelene i forhold til enkelte behov. Det skjer en del rundt omkring i byen, som det ikke var helt oversikt over. Det finnes også mange møtesteder for flyktninger i byen. Det ble gitt informasjon til borettslag og naboer ved innflytting.

Stavanger

Stavanger har en egen ordning med en boligveileder som kommunen er meget fornøyd med. Boligveilederen tar kontakt med borettslag og sameier før noen flytter inn i boligene, og ber dem om å presentere seg for flyktningene og å trekke dem med i bomiljøet. Boligveilederen forteller også flyktningene om forskjellige plikter som f.eks. søppelsortering og dugnad. Dersom noe ikke skulle fungere i bomiljøene trekkes boligveilederen inn for å være med på å løse evt. problemer. Eks. på tiltak for å fremme sosiale aktiviteter er mor-barn grupper der både nordmenn og flyktninger deltar. Målsettingen er spesielt å fremme deltagelse fra kvinner, som ofte er isolerte i nærmiljøet. Stavanger har også et internasjonalt senter med mange ulike sosiale aktiviteter og kurs. Her deltar også nordmenn, som på denne måten blir kjent med mennesker med annen bakgrunn.

Oslo

Indre-øst: Bydel Sagene-Torshov

Bydelen har satsset mye på ulike aktiviteter for flyktninger, etter at dette ble desentralisert til bydelene i Oslo. De har igangsatt et eget 3-årig prosjekt. Her gjøres en del i forbindelse med nærmiljøet. De har et eget lokale med diverse kulturtilbud, matlaging, åpne kvelder, ulike opplæringstiltak og kafé. En gammel gård i området har noen egne arrangementer. De har også prosjekt i regi av sosialkontoret, om kvinner i nærmiljø. Dette prosjektet er ledet av en bosnisk kvinne, også nordmenn kan delta. De går turer, lager mat og driver med forskjellige typer håndarbeid. I et området har de et 3-årig prosjekt, der det satses på flerkulturelt arbeid. Her har de åpen barnehage, norskopplæring, kulturtiltak, lekselesnings-tilbud, drama og litteraturgruppe for jenter. Det drives også oppsøkende arbeid for å rekruttere barn til barnehager. Bydelen har ellers et stort utvalg i kaféer, som også benyttes av flyktninger. Sagene-Torshov har to sosialkontorer som har informert borettslag og naboer både skriftlig og på møter i forbindelse med innflytting av flyktninger.

Ytre-vest: Bydel Nordstrand

Bydelen gir informasjon til flyktningene om forskjellige ting som har med det norske samfunnet å gjøre. Kirken har arrangert felles internasjonalt treff, med bl.a. matlaging. De har et eget kulturhus med diverse aktiviteter, f.eks. egne kvinnegrupper som bl.a. driver med håndarbeid. Egne kurstilbud finnes også, for eksempel norskopplæring og datakurs. Ved innflytting i boligene sender bydelen informasjon til styret i borettslag, skole og legetjeneste, men ikke til naboer (som bydelen regner med får det gjennom styret).

Indre-vest: Bydel Majorstua

Bydelen har lagt vekt på å gi informasjon til naboer for å fremme deltagelse i bomiljøet. Spesielt har de lagt vekt på dette i forbindelse med innflytting i bygårder der det flytter inn mange flyktninger. De som skal flytte inn blir vist rundt og får forskjellig type informasjon om bomiljøene. På denne måten får også naboene informasjon. De har en egen bygård som ble kjøpt inn til flyktninger. I denne bygården er det en frivillighetssentral der det foregår mange aktiviteter. Her er det ulike kurstilbud, som for eksempel malerkurs, norskkurs og dans.

Eldre drabantby: Bydel Østensjø

Bydelen tar kontakt med borettslaget i forbindelse med innflytting, og bistår dersom det skulle oppstå problemer eller konflikter i nærmiljøet. De har egne møter med flyktningene om husordensregler. De har eget norskkurs, men bydelen har ikke tatt initiativ til spesielle aktiviteter for flyktninger. De har heller ikke noe annet sted som kan kalles et naturlig møtested for flyktninger, men biblioteket er et sted som hyppig besøkes av flyktningene. I bydelen hadde man en gruppe som hadde planer om å lage en internasjonal kafé, men det ble ikke noe av dette. Ungdomsklubben klarte for noen år siden å få med seg også somaliske og kosovoalbanske flyktninger. Men for voksne og eldre er det ikke noe spesielt tilbud.

Kristiansund

I Kristiansund er det nylig åpnet en internasjonal kafé, som fungerer som møtested for et flerkulturelt miljø. Flyktningene hadde spurt om dette i flere år. Det ble gitt informasjon fra kommunens side og i lokal presse om åpningen av denne kaféen. Ved innflytting ble det gitt informasjon fra kommunen til de aktuelle borettslagene, både skriftlig og muntlig på møter. I tillegg ble det gitt informasjon i den lokale pressen.

Dønna

Dønna kommune er et lite sted med svært få flyktninger, og det finnes ikke noe særskilt tilbud til flyktninger her. Et initiativ fra kommunen er at de har bevilget et tilskudd til reisepenger for at flyktningene skulle kunne reise til nabokommunen der det finnes en jugoslavisk forening for flyktninger. Tilskuddet ble gitt en gang pr. uke, og har vært et populært tiltak. Det ble gitt informasjon via den lokale pressen ved byggingen av boliger til flyktningene. Men det ble ikke gitt noen informasjon da flyktningene flyttet inn. Jungeltelegrafene har gitt en del informasjon, da dette er et lite sted.

Kristiansand

I Kristiansand har ikke kommunene tatt spesielle initiativ for å fremme integrering i nærmiljøet. Her finnes ikke noe eget tilbud til flyktninger. Innvandrerkontoret har gitt informasjon til flyktningene om norske forhold. Kontoret har også gitt informasjon til borettslag når flere har flyttet fra et flyktningmottak.

Øyer

Øyer har ikke tatt spesielle initiativ mht. flyktningenes integrering i nærmiljøet. Kommunen har ingen naturlige møtesteder for flyktninger, men de har en kafé som brukes av både flyktninger og andre. De har et bibliotek med særskilt lesestoff for flyktningene (de har relativt mange flyktninger). Det ble gitt informasjon gjennom lokalavisen da flyktningene flyttet inn. Forholdene er så små at informasjon også gis til innbyggere direkte eller via telefon.

Hattfjelldal

Hattfjelldal har ikke tatt spesielle initiativ for å fremme flyktningenes deltagelse i nærmiljøet. Kommunene har samlingssteder og utesteder, men ingen naturlige møtested spesielt for flyktninger. Det ble gitt informasjon i lokalavisen da flyktningene flyttet inn. Dette er et lite sted og informasjon ble gitt via jungeltelegrafene og ved at naboer ble oppsøkt.

Voss

Det var litt usikkert om hva som er gjort fra kommunenes side mht. flyktningenes integrering i nærmiljøet. Det finnes ikke noe naturlig møtested for flyktninger i denne kommunen. Det ble gitt informasjon gjennom skolen da flyktningene skulle flytte inn i boligene. Flyktningmottaket hvor flyktningene kom fra lå i kommunen, og pga. små forhold visste de fleste hvem som skulle flytte inn da kommunen bygde disse boligene.

Bærum

Kommunene har hatt en rekke tiltak for å fremme integrering i nærmiljøene. Det har vært nabolagsprosjekter i noen områder. Kommunen har hatt samarbeid med boligsameier i noen områder. Tilbudet har vært åpne barnehager og foreldrekvelder. I en periode på 2-3 måneder etter innflytting ble miljøarbeidere benyttet. De har bl.a. fungert som informasjonskanal til naboer, og fungert som tolker. Mye av innsatsen fra kommunen har dreiet seg om deltagelse i bomiljøene.

Bærum har et internasjonalt hus, som fungerer som et fritidshus for innvandrere, flyktninger og nordmenn. De har også hatt et fabrikklokale der det foregikk forskjellige aktiviteter. Dette lokalet var spesielt benyttet av bosniere for å kunne følge med på TV sendinger om situasjonen i hjemlandet. De hadde en bosniske tilleggsskole på lørdager med bosniske lærere. Elevene her var de eneste bosniske elevene i Norge som fikk bosnisk vitnemål hvert år, slik at de kunne gå rett inn på bosnisk skole ved eventuell tilbakevending. Det var en internasjonal

bibliotekklubb tilrettelagt for fremmedspråklige barn. Dette var et 2 - 3 års prosjekt. Mange benyttet ellers tilbud i Oslo, pga. kort avstand.

Informasjon til naboer ved innflytting blir gitt på møter med borettslagene og brev til beboere. Beboerne har blitt gitt informasjon om bakgrunn og forholdene i landet der flyktningene kommer fra. Beboerne ble også oppfordret til å ta kontakt dersom det skulle oppstå problemer. I Bærum er ansvaret tredelt. Eiendomsforvaltningen er inne først og gir informasjon om at boligene som skal kjøpes skal benyttes til flyktninger. Flyktningkontoret disponerer og tildeler boligene, og boligkontoret har kontraktsoppfølging.

Gausdal

I Gausdal har kommunen arrangert kulturkvelder, og satt i gang basketballag for flyktninger og nordmenn. Kommunen har grendehus, men det er ikke noe naturlig møtested for flyktninger. De møtes privat. Ved innflytting ble det gitt informasjon via media.

Nes

Kommunene har ikke satt i gang noen særskilte tiltak for å fremme integrering. Det finnes ikke noe naturlig møtested for flyktninger i kommunene. Ved innflytting ble det ikke gitt noe spesiell informasjon om dette, men lokalbefolkningen kjente til at det kom flyktninger, fordi dette er et lite sted.

Alstadhaug

I Alstadhaug ble naboene informert via brev før innflytting i boligene. Etter innflytting arrangerte kommunen egne møter med naboer. Kommunen har også arrangert egne sammenkomster for flyktninger og nordmenn med sosiale aktiviteter. Det har vært arrangementer med mat og musikk fra andre kulturer, men ikke alle har deltatt. I denne kommunene har også religiøse organisasjoner vært raske til å ta kontakt med nyinnflyttede flyktninger. Organisasjonene har både arbeidet med å spre religiøst budskap og arrangert sosiale aktiviteter. De har reist på besøk hjem til nyinnflyttede flyktninger og de har arrangert sammenkomster med kaker og sang. Organisasjonene har vært positive i forhold til ulike former for frivillig hjelp til flyktninger.

Kommunen har en egen internasjonal kafé. Her finnes aviser, PC m.m. Her kommer også nordmenn for å spise mat fra andre kulturer, eller bare ta en kopp kaffe. Kaféen blir også leid ut til frivillige organisasjoner, som både har sine egne aktiviteter og aktiviteter der flyktninger deltar. Hit kommer også arbeidsgiverorganisasjoner og ulike offentlige etater for å informere om ting som angår flyktninger. En del av virksomheten til flyktningkontoret blir også lagt til kaféen.

Hareid

Kommunene har hatt flyktninger boende siden 1988. I forbindelse med disse boligene har ikke kommunene gått ut med noe informasjon til naboer ved innflytting. I tilknytning til andre boliger som kommunen har bygget eller leid ble informasjon gitt i form av brev til naboer. Det ble da også arrangert fellessamlinger med kaffe og sosialt samvær. På asylmottaket ble et aktivitetshus benyttet som møtested mellom flyktningene og andre innbyggere i kommunene. Kommunene har tidligere også hatt et eget lokale der det ble arrangert internasjonale kvelder med sosiale aktiviteter. Bakgrunnen for at det etter hvert ble slutt på disse arrangementene var at flyktningene etter hvert sluttet å komme. En av grunnene var at kommunen har god sysselsetting, og mange arbeider på kveldstid. I tillegg har de en del kurser på kveldstid. Mange av flyktningene er småbarnsforeldre, og det ble etter hvert litt mye for mange.

Svelvik

Kommunen har forsøkt å tilrettelegge kurs og arbeid for flyktninger. Det finnes ikke noe naturlig samlingssted for flyktninger i denne kommunene. Ved bygging av flyktningeboligene ble det gitt informasjon i lokalavisen om at det skulle flytte inn flyktninger der. Det har også vært informasjonsmøter i kommunene, men ikke noe som er rettet spesielt på dette boligmiljøet.

Sola

Sola har ikke noen egne tilbud til flyktninger eller noen form for sosiale arrangementer. Men avstanden til Stavanger er ikke mer enn åtte kilometer, og der finnes et internasjonalt senter med ulike aktiviteter og en egen kafé. Det ble ikke gitt noe informasjon til naboer ved innflytting i denne boligen (kommunene har bare en bolig som dekker denne undersøkelsen). Men forrige gang de mottok flyktninger, og da i et hus med 6 boliger, ble det gitt informasjon til nærmiljøet om hvem som skulle bo der.

Siljan

Siljan kommune har etablert egne vennefamilier i boligmiljøene for å integrere flyktningene. I starten kartla idrettsmiljøet interessen for å delta i idrett. Kommunene har også hatt språkkurs og arbeidsutplassering i nærmiljøene. De har ikke noe eget samlingssted for flyktninger, men kommunen har grendehus, kafé og bibliotek, samt ulike tilbud til barn og ungdom som eks. korps og diskotek. Kommunen har lagt vekt på at flyktninger skal delta i disse aktivitetene sammen med nordmenn. Det ble ikke gitt noe spesiell informasjon til lokalmiljøet ved innflytting i disse boligene.

Askvoll

Pr. i dag bor det ingen flyktninger i kommunene. De har flyttet ut og ingen nye har flyttet inn. Kommunen hadde et arrangement årlig der flyktninger og nordmenn deltok med ulike typer underholdning. Det har ikke vært noe naturlig møtested for flyktninger i denne kommunen. Ved innflytting i boligene ble det gitt informasjon via media.

Andebu

Kommunen har startet en egen kvinnegruppe for å integrere kvinner mer i nærmiljøene. I denne gruppen utøves forskjellige hobbyer, matlaging og det blir gitt informasjon om aktuelle ting. Det planlegges også et eget språkkurs i kommunen. Det finnes ikke noe naturlig samlingssted for flyktninger. Ved innflytting ble det ikke gitt informasjon til naboer.

Stange

Stange kommune har en egen bo- og miljøveileder som har kontakt med alle flyktningene for å bidra til integrering. Kommunen har et eget allbrukshus (et gammelt meieri) som benyttes til det meste av aktiviteter for alle innbyggerne i kommunene (ungdom, eldre, psykiatriske pasienter osv.) Huset disponeres en gang pr. uke av flyktninger til informasjon og sosiale aktiviteter. I dette huset skapes kontakt mellom flyktninger og andre grupper som bruker det. De har fotball en gang i uka for bosniere, og skal også starte med svømming for kvinner. Kommunene hadde et åpent møte da bosnierne flyttet inn i 1994. Det ble gitt naboinformasjon i forbindelse med bygging av boligene. Kommunen gir informasjon om hvem som skal flytte inn i boliger når det kommer store grupper.

Marnardal

Kommunen har arrangert noen sammenkomster med flyktninger og andre beboere. Her har også egne kvinneforeninger i kommunen deltatt. De har ikke noe eget møtested for flyktninger. Ved innflytting ble det ikke gitt noe informasjon til naboer, men alle visste etterhvert hvem som skulle flytte inn siden dette er et lite sted.

Grimstad

I Grimstad har man ikke tatt noe spesielt initiativ mht. aktiviteter for å integrere flyktninger. Kommunen er imidlertid nøye med å sjekke naboforhold ved kjøp av boliger. Flyktningene har ikke noe eget møtested, men benytter byens kaféer i sentrum. Det ble ikke gitt noe spesiell informasjon ved innflytting i disse boligene.

Gamvik

Gamvik kommune har ikke i de senere årene tatt noe initiativ for å fremme integrering i nærmiljøet. De hadde tidligere en flyktningkonsulent som gjorde noe. Det har vært noe kursvirksomhet, bl.a. norskkurs. Det finnes ikke noe naturlig samlingssted for flyktninger her. I forbindelse med bygging av flyktningeboligene, som ingen flyktninger flyttet inn i, ble det ikke gitt noe særskilt informasjon. Dette var fordi flyktningene allerede bodde i bygda, og små forhold gjør at alle visste hvem som skulle flytte inn, eller skulle ha flyttet inn. Boområde var helt nytt, og lå i utkanten av et annet boområde.

Herøy

Kommunen har en egen frivillighetssentral som har forskjellige aktiviteter i egne lokaler. Dette er alt fra åpent hus, norskundervisning og diverse andre kurser. Før husene ble bygget var det møte med beboerne der. Kommunene hadde også med en av beboerne i byggenemda for å være med i planleggingen. Det ble også gitt informasjon gjennom lokalavisen i forbindelse med innflytting.

Vedlegg 5: Spørreskjema til flyktninger

1. Hvilket land kommer du og familien fra?

- 1 Vietnam
  - 2 Iran
  - 3 Bosnia-Hersegovina
  - 4 Jugoslavia
  - 5 Chile
  - 6 Somalia
  - 7 Irak
  - 8 Etiopia
  - 9 Tyrkia
  - 10 Sri Lanka
  - 11 annet, skriv _____
-

2. Hva slags type hus bor du i?

- 1 blokk
  - 2 rekkehus
  - 3 tomannsbolig
  - 4 enebolig
  - 5 annet, skriv _____
-

3. Hvor mange rom har boligen?

(Rom som kjøkken, bad, wc, gang, vaskerom skal ikke tas med)

rom _____

---

4. Er kjøkkenet et eget rom, eller er kjøkkenet åpent mot eller en del av stua?

- 1 kjøkkenet er et eget rom
  - 2 kjøkkenet er åpent mot, eller er en del av stua.
-

5. Er noen rom i boligen vanskelige å varme opp om vinteren?

- 1 ja, alle
  - 2 ja, noen
  - 3 nei
-

6. Er boligen i god stand innvendig?

- 1 ja
- 2 nei

Hvis ikke den er i god stand, kan du gi eksempler på det?

Skriv _____

---

7. Er huset i god stand utvendig?

- 1 ja
2 nei

Hvis ikke det er i god stand utvendig, kan du gi eksempler på det?

Skriv _____

8. Har dere måttet pusse opp noe selv?

- 1 nei
2 ja

Hvis ja, kan du gi eksempler på det?

Skriv _____

9. Bliir dere plaget av støy inne i boligen?

- 1 nei
2 ja

Hvis ja, sett da kryss for de viktigste årsakene til støy (sett gjerne flere kryss)

- a støy fra nabo
b støy fra vannrør, radiator
c støy fra ventilasjonsanlegg
d støy fra oppgang, trapp, gang
e støy fra trafikk
f støy fra barn som leker ute
g støy fra fly
h støy fra anleggsmaskiner
i annen støy

10. Er boligen leid møblert, delvis møblert eller umøblert?

- 1 møblert
2 delvis møblert
3 umøblert

11. Dersom boligen var møblert, fikk dere være med på å velge møbler selv?

- 1 ja
2 delvis
3 nei

12. Hvor lang tid tar det å gå til nærmeste nabo?

minutter

13. Hvor langt er det til nærmeste: (skriv halve kilometer: 0,5 1,0 1,5 etc.)

- a dagligvarebutikk..... km
b folke/barneskole..... km
c barnehage..... km
d postkontor..... km
e bank..... km
f lege..... km
g tannlege..... km
h senter med flere butikker..... km
-

14. Hvor ofte går det trikk/buss (eller tog) i området? (ved reise til jobb el. annet jfr. spørsmål 13)

- 1 1-2 ganger pr. dag
2 3-5 ganger pr. dag
3 mer enn 6 ganger pr. dag
-

15. Er trafikforholdene utenfor boligen slik at et femårs barn kan slippes ut alene?

- 1 nei, absolutt ikke
2 nei, helst ikke
3 ja, her er det forholdsvis trygt
4 ja, her er det helt trygt
5 vet ikke, har ingen mening om dette
-

16. Hvem er dine nærmeste naboene?

- 1 de er nordmenn
2 de er flyktninger
3 de er både nordmenn og flyktninger
-

17. Har du kontakt med naboene

- 1 nei
2 ja, sett da kryss ved de du har kontakt med (sett gjerne flere kryss)
- a slektninger/familie
b flyktninger fra eget hjemland
c andre flyktninger eller utenlandsfødte
d nordmenn
-

18. Hvor ofte gjør du og dine naboer noe av det følgende?

	omtrent daglig 1	omtrent hver uke 2	omtrent hver måned 3	sjeldnere 4	aldri 5
a snakker sammen?.....	☐	☐	☐	☐	☐
b besøker hverandre?.....	☐	☐	☐	☐	☐
c låner ting av hverandre.....	☐	☐	☐	☐	☐
d hjelper hverandre med arbeid, reparasjoner o.l.....	☐	☐	☐	☐	☐
-

19. Er det noe av dette du ønsker å gjøre oftere med naboene?

1 ja, sett da kryss ved du vil gjøre oftere

- a snakke sammen
- b besøke hverandre
- c låne ting av hverandre
- d hjelpe hverandre med arbeid, reparasjoner o.l.

2 nei

---

20. Hva er det viktigste for deg når det gjelder beliggenhet til boligen du bor i? (sett gjerne flere kryss)

- a at det ligger mange andre bolighus i nærheten
- b at boligen ligger nær sentrum dvs. i nærheten av butikker, kafèer, offentlige kontorer osv.
- c at boligen ikke ligger nær sentrum, men i mer landlige omgivelser
- d at omgivelsene er barnevennlige og at det er lite trafikk
- e at det er skole i nærheten
- f at det bor andre flyktninger i nærheten
- g at det bor både nordmenn og flyktninger der
- h annet,

skriv _____

---

21. Ønsker du å flytte?

1 nei

2 ja, sett da kryss for de viktigste årsakene? (sett gjerne flere kryss)

- a bedre mulighet for arbeid/utdanning
  - b ønsker mer sosial kontakt med egne landsmenn eller familie et annet sted
  - c ønsker mer kontakt med nordmenn
  - d ønsker å bo mer sentralt i landet
  - e ønsker å bo i by
  - f ønsker ikke å bo i by
  - g ønsker å bo i et bedre boligområde
  - h vil ha bedre naboforhold
  - i ønsker å bo på et område med bedre klima (mildere vær)
  - j boligen er lite hensiktsmessig for små barn
  - k ønsker større bolig
  - l ønsker en billigere bolig
  - m ønsker et bedre skoletilbud til barna
  - n annet, skriv _____
-

22. Hvor høye er dine boutgiftene pr. mnd.?

1 kr uten strøm

2 kr i strømuttergifter

3 kr totale boutgifter (dvs. husleie og strøm)

---

23. Er det noe ved boligen din som du synes er spesielt bra eller dårlig, og som ikke er kommet fram i dette spørreskjemaet?

Skriv _____

---

24. Er det noe ved nabolaget ditt som du synes er spesielt bra eller dårlig, og som ikke er kommet fram i dette spørreskjemaet?

Skriv _____

Spørsmål til deg som blir intervjuet / fyller ut spørreskjemaet

25. Kjønn

- 1 mann
2 kvinne

26. Hvilket år er du født?

19□□

27. Sivilstatus

- 1 enslig
2 samboer
3 gift
4 separert/skilt
5 enke/enkemann

28. Hvor mange år har du bodd i Norge?

□□ år

29. hvor mange år har du bodd i den boligene du bor i nå?

30. Hvor mange ganger har du flyttet etter at du kom til Norge? (ta ikke med flytting fra asylmottak)

□□ ganger

Vedlegg 6: Intervjuguide til kommuner

Spørsmål som gjelder utleieboliger til flyktninger, som fikk tilskudd fra Husbanken i 1995

1. Hvor mange boliger mottok etableringstilskudd fra Husbanken i 1995?

2. Hvor stor er husleien i dag for disse boligene? (I forhold til str.)

3. Hvor mange av husstandene i disse boligene mottar bostøtte?

4. Hvordan er ordningen med bostøtte organisert?

Sett kryss.

1 husstandene mottar bostøtte direkte fra Husbanken

2 husstandene mottar bostøtte via kommunene som fradrag i husleie (kommunen tar transport i bostøtte)

3 både 1 og 2

5. Er disse boligene integrert i et boområde i kommunen/bydelen?

6. Hvordan er beliggenheten til disse boligene? (avstand til kommunesenter/bydelssenter, skole/barnehage, butikk, lekemuligheter for barn/fritidsaktiviteter)

7. Dersom disse utleieboligene skulle selges på det åpne markedet, hvordan vil dere anslå den gjennomsnittlige salgssummen til å bli sammenliknet med like store boliger i tilsvarende boområde i kommunen/bydelen?

Skriv opp antall boliger ved de ulike alternativene.

1 boliger har pris under markedspris

2 " " tilnærmet markedspris

3 " " over markedsprisen

8. Hvordan vil dere anslå standarden på disse boligene sammenliknet med standarden på boliger av samme størrelse og som ligger i tilsvarende boområde i kommunen/bydelen?

Skriv opp antall boliger ved de ulike alternativene.

1 boliger er under vanlig boligstandard i kommunen/bydelen

2 " " tilnærmet samme boligstandard som ellers i kommunen/bydelen

3 " " over vanlig boligstandard i kommunen/bydelen

9. Hvor mange av flyktningene som fikk slike boliger av kommunen har flyttet?

1 flyktninger har flyttet internt i kommunen

2 flyktninger har flyttet ut av kommunen

10. Hvordan disponeres de fraflyttede boligene i dag?
Skriv opp antall boliger ved de ulike alternativene.

1	☐	☐	☐	boliger blir benyttet til andre flyktninger
2	☐	☐	☐	" " andre vanskeligstilte
3	☐	☐	☐	" " omsorgsboliger
3	☐	☐	☐	" " utleie til ansatte i kommunen
4	☐	☐	☐	" " utleie på det åpne markedet
5	☐	☐	☐	" " annet, skriv _____
6	☐	☐	☐	" er solgt

11. Har flyttingen medført at antall utleieboliger i regi av kommunen/bydelen beregnet på flyktninger er redusert pr. i dag?

12. Dersom kommunen vet noe om årsakene til flytting, sett kryss for de 3 viktigste (hyppigste) årsakene i venstre kolonne, og ett kryss for viktigste årsak i høyre kolonne.

a	☐	har flyttet til hjemlandet	1	☐
b	☐	" pga. bedre muligheter for jobb/utdanning	2	☐
c	☐	" " ønsket mer kontakt med egne landsmenn eller familie et annet sted	3	☐
d	☐	" " ønsket mer kontakt med nordmenn	4	☐
e	☐	" " ønsket å bo mer sentralt i landet	5	☐
f	☐	" " ønsket å bo i by	6	☐
g	☐	" " ønsket ikke å bo i by	7	☐
h	☐	" " ønsket å bo i et bedre boligområde	8	☐
i	☐	" " ønsket bedre naboforhold	9	☐
j	☐	" " ønsket å bo i et område med bedre klima (mildere vær)	10	☐
k	☐	" " boligen var lite hensiktsmessig for små barn	11	☐
l	☐	" " ønsket en større bolig	12	☐
m	☐	" " ønsket en billigere bolig	13	☐
n	☐	" " ukjent årsak	14	☐
o	☐	" " ønske om bedre skoletilbud til barna	15	☐
p	☐	" " annet, skriv _____	16	☐

13. Vet kommunen noe om flyktingenes boligkarriere før innflytting i disse boligene?

14. Er flyktingene blitt en del av nærmiljøet/bomiljøet? (Gi gjerne eksempler)

15. Har kommunen/bydelen tatt særskilte initiativ for å fremme integrering i nærmiljøet/bomiljøet?

16. Finnes det et naturlig møtested for flyktninger i denne kommunen (kafé, grendehus el.)?

17. Ble det fra kommunens side gitt noe informasjon til lokalbefolkningen/naboer før det flyttet flyktninger inn i disse boligene?

18. Har kommunen/bydelen fått noen tilbakemelding fra flyktingene (negative eller positive) på:

- a) Boligen
- b) Nærmiljøet

19. Har kommunen/bydelen opplevd nevneverdige problemer knyttet til bolig eller nærmiljø forbindelse med bosettingen av flyktninger i disse boligene? (Hvis ja, hvilke type problemer?)

20. Har kommunene opplevd problemer knyttet til finansiering/administrering av boligtilskudd fra Husbanken i 1995?

21. Hvor stor betydning var det for kommunen/bydelen å motta tilskudd fra Husbanken i 1995 for å bosette flyktninger?

Sett kryss.

- 1 tilskuddet var for lite til at det hadde noen nevneverdig betydning for å kunne bosette det antall flyktninger som kom til kommunen/bydelen
- 2 tilskuddet har betydd en del, men bosettingen var fremdeles vanskelig etter mottatt tilskudd
- 3 tilskuddet har betydd mye, og har medført at bosettingen har gått relativt bra
- 4 annet, skriv _____

22. Hvilke land kommer flyktningene fra?

23. Hva er hovedbeskjeftigelse for flyktningene i disse boligene? (jobb, utdanning, trygdet, hjemmeværende, pensjonist)

24. Kan kommunen anslå nivå på inntekt/trygd for denne gruppen flyktninger?

25. Vet kommunen noe om antallet og sammensetningen av familiene som bor i disse boligene?

26. Hvordan opplever kommunen språk/evne til kommunikasjon hos flyktningene?

27. Har noen av flyktningene kjøpt bolig med tilskudd fra husbanken?

Spørsmål som også gjelder boliger til flyktninger som ikke mottok tilskudd fra Husbanken i 1995

28. Hvor mange boliger ble tatt i bruk til flyktninger i denne kommunen/bydelen i 1995?

- 1 boliger ble leid ut av kommunen
- 2 boliger ble leid ut privat
- 3 boliger til annet, skriv _____

29. Hvordan er flyktningene i kommunen/bydelen bosatt pr. i dag? Skriv opp antall boliger ved de ulike alternativene.

- 1 boliger leies ut kommunalt til flyktninger
- 2 boliger leies ut fra selskaper, stiftelser o.l. til flyktninger
- 3 boliger leies ut privat til flyktninger
- 4 boliger eies av flyktninger selv
- 5 boliger til annet, skriv _____

30. Noen flyktninger opplever gjenforening dvs. at familie kommer til Norge. Hvordan har kommunen/bydelen bosatt nye familiemedlemmer som kommer til kommunene?

31. Hva er det maksimale antallet beboere bosatt i boliger etter gjenforening?

- 1   beboere i en ett roms leilighet
- 2   beboere i en to roms leilighet
- 3   beboere i en tre roms leilighet
- 4   beboere i en fire roms leilighet
- 5   beboere i bolig større en fire roms leilighet.

32. Er det noen forskjell på boligene som ble finansiert med tilskudd fra Husbanken, og øvrige boliger som leies ut til flyktninger i denne kommunen/bydelen, mht. standard, beliggenhet og husleienivå?

